מוסד שמואל נאמן
למחקר מדיניות לאומית

יוזמות אברהם
مبادرات ابراهيم
ABRAHAM INITIATIVES

סקר עמדות תושבי העיר
אום אל פחם

בנוגע לתופעות של אלימות ופשיעה ושביעות רצון מתפקוד העירייה

استطلاع مواقف سكان مدينة
أم الفحم حول العنف والجريمة
ومدى الرضى من أداء البلدية

ד"ר נוהאד עלי دكتور نهاد علي

סקר עמדות תושבי העיר
אום אל פחם

בנוגע לתופעות של אלימות ופשיעה
ושביעות רצון מתפקוד העירייה

استطلاع مواقف سكان مدينة
أم الفحم حول العنف والجريمة
ومدى الرضى من أداء البلدية

ינואר 2022

דוח זה נכתב על-ידי מוסד שמואל נאמן בטכניון עבור עמותת יוזמות אברהם, ומבוסס על סקר שבוצע בקרב תושבי אום אלפחם. מטרת הסקר - הצגת תמונה עדכנית של עמדות תושבי העיר אום אלפחם בנוגע לתופעות של אלימות ופשיעה, הנכונות לפעול למיגור תופעות אלה, תחושת המוגנות והביטחון האישי וסוגיות נוספות של ביטחון אישי שהשפעתן על חיי היומיום של תושבי העיר מכרעת.

كُتب هذا التقرير على يد مؤسسة شموئيل نأمان لجمعية مبادرات إبراهيم، وهو يعتمد على استطلاع رأي في أوساط سكان مدينة أم الفحم، هدف الاستطلاع عرض صورة آنية لمواقف سكان المدينة فيما يتعلق بالعنف والجريمة، والاستعداد للعمل من اجل الحد من الظاهرة، كذلك الشعور بالحماية والأمان الشخصي وقضايا أخرى لها تأثير على الحياة اليومية لسكان المدينة.

סקר עמדות תושבי העיר אום אל פחם בנוגע לתופעות של אלימות ופשיעה ושביעות רצון מתפקוד העירייה

استطلاع مواقف سكان مدينة أم الفحم حول العنف والجريمة ومدى الرضى من أداء البلدية

כתיבה: ד״ר נוהאד עלי,
יו״ר תחום «ערבים-יהודים-מדינה» במוסד שמואל נאמן בטכניון

תרגום לערבית ועריכה: דאר אל-אלארכאן הוצאה לאור בהנהלת נהאד בוקאעי
עיצוב גרפי והדפסה: דאר אל-אלארכאן הוצאה לאור

מסת״ב: 978-965-7543-19-1

كتابة: د. نهاد علي،
مدير قسم «علاقات العرب – اليهود – الدولة» في مؤسسة شموئيل نئمان

ترجمة للعربية، تدقيق لغوي: دار الأركان للانتاج والنشر بادارة نهاد بقاعي
تصميم فني وطباعة: دار الأركان للانتاج والنشر

رقم تسلسلي: 978-965-7543-19-1

ISBN 978-965-7543-19-1

Hanns Seidel Foundation

יוזמות אברהם
مبادرات ابراهيم
ABRAHAM INITIATIVES

יוזמות אברהם (ע״ר) היא ארגון יהודי-ערבי לשינוי חברתי ולקידום שילוב ושוויון בין יהודים וערבים בישראל, למען חברה משגשגת, בטוחה וצודקת.
העמותה הוקמה בשנת 1989 על ידי הפילנתרופ האמריקני אלן ב׳ סליפקא ז״ל והפרופסור יוג׳ין וינר ז״ל.
בעשור הראשון לפעילותה התמקדה העמותה בחלוקת מענקים לביצוע פעולות בתחום הדו-קיום והחינוך לחיים משותפים בין יהודים וערבים. לאחר אירועי אוקטובר 2000 התגבשה בעמותה ההבנה, כי דרושה פעולה שיטתית לשינוי המדיניות בכל הנוגע ליחסי יהודים וערבים בישראל וליחסים שבין המיעוט הערבי והמדינה.
נוכח זאת אימצה העמותה אסטרטגיה המנחה אותה עד היום: פיתוח מודלים חדשניים ויישומם כמיזמים רחבי היקף ככלי הסברה מול מקבלי ההחלטות במשרדי הממשלה, השלטון המקומי, מוסדות ציבור, אקדמיה, ארגונים חברתיים והציבור הרחב.
הארגון פועל לממש את הבטחת מגילת העצמאות ל»שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה, בלי הבדל דת, גזע ומין» ולהשתית «אזרחות מלאה ושווה» ליהודים ולערבים במדינה שהיא ביתו הלאומי של העם היהודי וביתם של אזרחיה הערבים, וזאת לצד מדינה פלסטינית שתתקיים בשלום לצד מדינת ישראל.
המנכ״לים השותפים של העמותה הם אמנון בארי-סוליציאנו וד״ר ת׳אבת אבו ראס.

כתובת העמותה: רח׳ המלאכה 5, אזור התעשייה הצפוני לוד 7152011
טלפון: 02- 3733000
פקס: 02 -3733001
דוא״ל: info@abrahaminitiatives.org.il
פרסומי יוזמות אברהם ניתנים להורדה מאתר האינטרנט:
www.abrahaminitiatives.org.il

מוסד שמואל נאמן
למחקר מדיניות לאומית

מוסד שמואל נאמן הוקם בטכניון בשנת 1978 ביוזמת מר שמואל (סם) נאמן והוא פועל להטמעת חזונו לקידומה המדעי-טכנולוגי, הכלכלי והחברתי של מדינת ישראל.

מוסד שמואל נאמן הוא מכון מחקר המתמקד בהתוויית מדיניות לאומית בנושאי מדע וטכנולוגיה, תעשייה, חינוך והשכלה גבוהה, תשתיות פיזיות, סביבה ואנרגיה ובנושאים נוספים בעלי חשיבות לחוסנה הלאומי של ישראל. המוסד תורם תרומה ייחודית בתחומים אלה. במוסד נעשים מחקרי מדיניות וסקירות, ומסקנותיהם והמלצותיהם משמשים את מקבלי ההחלטות במשק על רבדיו השונים. מחקרי המדיניות נעשים בידי צוותים נבחרים מהאקדמיה, מהטכניון, ממוסדות אחרים ומהתעשייה. לצוותים נבחרים האנשים המתאימים, בעלי כישורים והישגים מוכרים במקצועם. על פי רוב, העבודה נעשית תוך שיתוף פעולה עם משרדי הממשלה ולעיתים היוזמה באה ממוסד שמואל נאמן ללא שיתוף ישיר של משרד ממשלתי. מוסד שמואל נאמן נחשב למוסד למחקרי מדיניות המוביל בישראל בנושאי התוויית מדיניות לאומית שעניינה מדע, טכנולוגיה והשכלה גבוהה.

עד כה נעשו במוסד שמואל נאמן מאות מחקרי מדיניות וסקירות המשמשים מקבלי החלטות ואנשי מקצוע במשק ובממשל. סקירת הפרויקטים השונים שבוצעו במוסד מוצגת באתר האינטרנט שלו.

בנוסף מסייע מוסד שמואל נאמן בפרויקטים לאומיים דוגמת המאגדים של משרד התמ״ס - מגנ״ט בתחומים אלה: ננוטכנולוגיות, תקשורת, אופטיקה, רפואה, כימיה, אנרגיה, איכות הסביבה ופרויקטים אחרים בעלי חשיבות חברתית-לאומית. מוסד שמואל נאמן מארגן גם ימי עיון מקיפים בתחומי העניין שהוא עוסק בהם.

יו״ר מוסד שמואל נאמן הוא פרופ׳ זאב תדמור והמנכ״ל הוא פרופ׳ עירד יבנה.

כתובת המוסד: מוסד שמואל נאמן, קריית הטכניון, חיפה 3200003
טלפון: 04 -8292329
פקס: 04 -8231889
דוא״ל: info@neaman.org.il

www.neaman.org.il

[תוכן עניינים]

תודות		11
תקציר		12
מבוא ומאפיינים כלליים		15
המבנה הדמוגרפי של העיר		16
מצב חברתי–כלכלי		17
חינוך והשכלה		19
תאונות דרכים		21
.1	פרק ראשון: פשיעה ואלימות בעיר אום אל פחם	22
.2	פרק שני: מתודולוגיה ושיטות מחקר	26
2.1	הסקר	26
2.2	אוכלוסייה ומדגם	27
.3	פרק שלישי: ממצאי החלק הכללי	33
3.1	דאגה מתופעות חברתיות	33
3.2	חשש להיפגע מעבירות	36
3.3	תחושת חוסר הביטחון ביישוב המגורים	37
3.4	מרחבים ותחושת איום	39
3.5	היפגעות מאלימות	41
3.6	תוקפים	42
3.7	שינוי ברמת האלימות	44

3.8 נשק חם 45
3.9 פעילות לצמצום האלימות 48
3.10 השתתפות במאבק באלימות ביישוב 49
3.11 הערכת פעילות המוסדות למיגור האלימות 50
3.12 משטרה 51
4. פרק רביעי: ממצאי החלק הייחודי:
שביעות רצון ממחלקות העירייה 58
4.1 אמון במוסדות העירייה 58
4.2 אלימות בעיר 60
5. פרק 5: סיכום ודיון 65

נספחים 69
נספח א׳: שאלות הסקר לשנת 2021,
כולל אחוזי המשיבים בקטגוריות השונות. 69

רשימת תרשימים

תרשים 1: מספר נרצחים לפי יישוב בשנים 2020–2018 25
תרשים 2: התפלגות מין המשתתפים 28
תרשים 3: התפלגות גיל המשתתפים (מקובץ). 28
תרשים 4: התפלגות השכלת משתתפים (מקובץ). 29
תרשים 5: התפלגות הכנסת משתתפים. 29
תרשים 6: התפלגות המצב המשפחתי של המשתתפים. 30
תרשים 7: התפלגות שמירת הדת של המשתתפים 30
תרשים 8: התפלגות ההגדרה העצמית של המשתתפים. 31
תרשים 9: התפלגות הזהות החשובה ביותר של המשתתפים. 31
תרשים 10: התפלגות שכונת המגורים של המשתתפים. 32
תרשים 11: שיעורי הדאגה לגבי המתרחש בחברה
ובפוליטיקה הישראלית, לפי תופעה וסקר 33
תרשים 12: שיעורי הדאגה לגבי המתרחש בחברה הישראלית,
לפי תופעה וסקר 34
תרשים 13: שיעורי החשש מפגיעה, לפי תופעה וסקר 36
תרשים 14: שיעורי תחושת חוסר הביטחון האישי
עקב האלימות ביישוב, לפי סקר 37
תרשים 14: תחושת חוסר הביטחון האישי – לפי מגדר. 38
תרשים 16: תחושת חוסר הביטחון האישי – לפי קבוצת גיל. 39
תרשים 17: שיעורי תחושת איום, לפי מרחב וסקר 39
תרשים 18: שיעורי תחושת איום, לפי מרחב וסקר 41

תרשים 19: היכרות עם תוקף, לפי סקר 42
תרשים 20: זהות התוקף או הנוקט באלימות, לפי סקר 43
תרשים 21: שינויים ברמת האלימות ביישוב, לפי סקר. 44
תרשים 22: עמדות כלליות כלפי נשק חם, לפי סקר. 45
תרשים 23: עמדות כלפי נשק חם – סקר אום אל פחם. 46
תרשים 24: עמדות כלפי השימוש האלים בנשק,
לפי גורם וסקר. 47
תרשים 25: שיעורי ההסכמה עם הטיעונים בנוגע לפעולות
לצמצום האלימות, לפי פעולה וסקר. 48
תרשים 26: נכונות לקחת חלק במאבק באלימות ביישוב,
לפי מידות הנכונות וסקר. 49
תרשים 27: שביעות רצון מפעילות למען צמצום
מימדי האלימות, לפי מוסד וסקר. 50
תרשים 28: הערכת טיפול המשטרה, לפי סקר. 52
תרשים 29: שביעות רצון מהמשטרה, לפי תחום פעילות וסקר 53
תרשים 30: נכונות להתלונן במשטרה על הקורבנות,
לפי סוגי האלימות וסקר 54
תרשים 31: גורמים לפנות בעת הקורבנות, לפי סקר 55
תרשים 32: אמון במשטרה, לפי סקר 56
תרשים 33: שביעות רצון מעיריית אום אל פחם,
לפי תחום פעילות העירייה. 58
תרשים 34: הערכת יכולת העירייה לצמצם את ממדי
האלימות ביישוב, לפי תחום פעילות 59
תרשים 35: הערכת יכולת העירייה לצמצם את
מימדי האלימות ביישוב, לפי תחום פעילות 59

תרשים 36: החשיפה לאלימות באום אל פחם 60
תרשים 37: העדפה לביצוע קניות מחוץ לאום אל פחם 61
תרשים 38: שביעות רצון משירותי העירייה –
נראות פני העיר, לפי שכונה. 62
תרשים 39: שביעות רצון משירותי העירייה –
פעילות העירייה, לפי שכונה. 63
תרשים 40: שביעות רצון משירותי העירייה –
שירותים חברתיים, לפי שכונה. 63

[תודות]

כתיבת סקר אלימות ופשיעה בעיר אום אל פחם ושביעות רצון מתפקוד העירייה התאפשרה הודות לשותפים ולשותפות לדרך.

אנו מבקשים להודות מקרב לב לראש העיר אום אל פחם **ד"ר סמיר סובחי מחאמיד** , למר **עופר תודר**, מנכ"ל עיריית אום אל פחם לגברת **וידאד זאיד** על הליווי והסיוע המתמיד. לגברת **עולא-יוסף נג'מי**, מנהלת מיזם קהילות בטוחות ולמר **יוני אריה**, רכז מחקר והערכה מעמותת "יוזמות אברהם" על נקודת המבט ועל ההערות החשובות.

תודה **לד"ר דניס רוזנברג** שליווה אותנו בייעוץ הסטטיסטי ובהארות משמעותיות בניתוח הממצאים. **לצוות הסוקרות והסוקרים** המקצועי והאמין שמילא את מלאכת הראיונות באופן מדויק.. לעוזרת ולעוזר המחקר, **רנא ואמיר**, שתרמו רבות להצלחתו של המחקר. תודה מיוחדת אנו חבים **לפרופ' שלומה מיטל** ולגברת **לינור ליבס** ול**ד"ר ראובן גל**, עמית מחקר בכיר במוסד שמואל נאמן בטכניון, על הליווי, התמיכה וקריאת הטיוטה וההערות המועילות.

תודה מיוחדת מוקדשת **לאמנון בארי-סוליציאנו ולד"ר ת'אבת אבו ראס**, מנכ"לים שותפים של "יוזמות אברהם",**ולפרופ' עירד יבנה**, מנכ"ל מוסד שמואל נאמן בטכניון, על תמיכתם ועידודם, על הליווי המקצועי ועל הנכונות להשקעה החומרית והרוחנית במחקר זה.

לכל אלו ולעוד רבים אחרים נתונה תודתנו.

ד"ר נוהאד עלי.

[תקציר]

סקר הביטחון האישי והקהילתי בעיר אום אל פחם אשר נערך בחודשים נובמבר–דצמבר בשנת 2021 באום אל פחם עסק בביטחון האישי של תושבי העיר, יחסיהם עם ואל המשטרה ובדקן את שביעות הרצון של תושבי העיר מהעירייה וממחלקותיה בכלל ובמיגור האלימות בפרט. אוכלוסיית הסקר כללה את תושבי העיר הבגירים (N = 302).

ממצאי הסקר עולות מספר מסקנות:

- תושבי אום אל פחם מודאגים ביותר מתופעות אלימות (אלימות כללית, פשיעה, ירי ושימוש בנשק) והכי פחות מודאגים מהתופעות הפוליטיות הקשורות לאוכלוסייה הערבית (קפאון תהליך השלום בין ישראל לפלסטינים, אי–שיוויון בין יהודים לערבים בישראל ומצב הדמוקרטיה במדינה).

- תושבי העיר ביטאו את החשש הגבוה ביותר להיפגע מעבירות אלימות ואת החשש המועט ביותר להיפגע מעבירות מין. ייתכן כי דבר זה מוסבר, בין היתר, גם על ידי ההיפגעות בפועל, אשר הייתה המועטה ביותר מעבירות מין והרבה ביותר – מעבירות אלימות (שימוש בנשק חם או קר).

- רוב תושבי אום אל פחם מרגיש חוסר ביטחון אישי ביישוב. המרחב המעורר הכי הרבה תחושת איום בקרב תושבי העיר הוא הרחוב, והמרחב בו תחושה האיום היא המועטה ביותר הינו ביתם הפרטי.

- מרבית מתושבי העיר שחוו אלימות לא הכירו את התוקף. מבין אלה שהכירו, הרוב ציינו כי מדובר באדם שאינו נמנה עם הקטגוריות המוגדרות (אדם זר, שכן, חבר, מכר, בן משפחה או עמית לעבודה).

- רובם המכריע של תושבי העיר (כ–97%) דיווחו על עלייה ברמת האלימות ביישוב בהשוואה לשנה הקודמת.

- בהתייחס לעמדות כלפי נשק חם, תושבי העיר הסכימו יותר עם הטיעונים כאשר הם התייחסו לעיר ופחות למסגרות כלליות יותר – בהתייחס הן לקלות השגת הנשק החם הן להגברת השימוש בו. הגורם השכיח ביותר לשימוש בנשק שצוין הוא קלות הענישה כלפי עברייני האלימות וההכי פחות שכיח – נוכחות מועטה של שוטרים.

- בהתייחס לפעילות לצמצום האלימות, תושבי העיר ראו כחשובה ביותר את החמרת הענישה כלפי עברייני האלימות וכפעולה הכי פחות חשובה – שיפור מערכת היחסים עם המשטרה.

- מעל למחצית מתושבי העיר מוכנים לקחת חלק מועט במאבק האלימות בעיר.

- הם היו הכי שבעי רצון מהמשפחה והכי פחות – ממשטרת ישראל – בכל הקשור ליעילות הטיפול למען צמצום האלימות. בהתייחס ליחסים עם המשטרה, רק כשליש ציינו כי הטיפול בעת המגע האחרון היה טוב או טוב מאוד. שביעות הרצון הגבוהה ביותר מהמשטרה נרשמה בכל הקשור לאכיפת תקנות הקורונה, והנמוכה ביותר – בכל הקשור להתמודדות עם סחיטת דמי החסות.

- המרואיינים בסקר ביטאו את הנכונות הרבה ביותר לדווח על קורבנות בגין עבירת אלימות ואת הנכונות הנמוכה ביותר – על עבירות מין. רוב המשיבים בסקר ציינו כי יפנו לגורמים שאינם משטרה בעת פגיעה מעבירות אלימות.

לבסוף, פחות מעשירית מהנחקרים ביטאו אמון או אמון רב במשטרה.

המרואיינים בסקר התייחסו גם לפעילות העיריה ולאלימות בעיר.

- שביעות הרצון הרבה ביותר מהעירייה נרשמה בהתייחס לרמת החינוך הכללית בעיר, והנמוכה ביותר – מהשיטור העירוני.

- הרמה הכללית של החינוך הייתה גם התחום המשמעותי ביותר שהשיפור בו עלול להוביל לצמצום האלימות בעיר. מנגד, השיפור בניקיון ופינוי אשפה היה לדעת המשיבים הגורם הכי הפחות מהותי לצמצום האלימות בעיר.

- בהתייחס לאלימות ביישוב, כשני שליש המשיבים דיווחו כי לא הם ולא בני משפחותיהם לא נפגעו מהאלימות בעיר.

- בנוסף, כ–46% מהמשיבים לא מבצעים קניות מחוץ לעיר, אך 41.4% נוספים לעתים מעדיפים לעשות קניות מחוץ לאום אל פחם לאור האלימות הגואה ביישוב.

ממצאי הסקר מעלים תמונה מורכבת בכל הקשור לאלימות ביישוב. נראה שהאלימות בעיר מתרחשת בהיקפים רבים כל כך עד כדי כך שהאלימות, הפשיעה והמחוללים שלהם הם הנושאים המדאיגים ביותר והמעוררים את החשש הרב ביותר של תושבי העיר. מנגד, נראה שהאמון במוסדות המדינה שהינו נמוך, עלול להוות מכשול בכל הקשור לשיתוף הפעולה עם תושבים למען מיגור האלימות ביישוב.

מבוא ומאפיינים כלליים

היישוב אום אל פחם הוא היישוב השלישי בגודלו בקרב החברה הערבית אחרי הערים נצרת בגליל (78,780) ורהט בדרום (71,437). לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לשנת 2020[1], היישוב אום אל–פחם מנה 56,776 תושבים. למעשה, היישוב אום אל פחם הוא היישוב הגדול ביותר במשולש. בשנת 1948 גרו ביישוב כ– 2500 נפשות. בשנת 2021 שיעור הריבוי הטבעי 0.9 ואילו מאזן ההגירה הוא שלילי – 0.3[2].

פירוש השם הינו "מקור הפחם", או, "אם כל הפחמים", מקור השם הינו משום מסחר הפחמים שנהוג עד ימים אלו ביישוב.

העיר אום אל–פחם נחשבת למרכז מסחרי לאזור ואדי עארה, עיר המושכת לקוחות מכל רחבי ישראל שקונים, בין היתר, רהיטים וצרכי בית למיניהם, דבר שהפך את העיר למקום המושך בעלי עסקים ומשקיעים. העיר מהווה מרכז למתן שירותים ציבוריים למשולש הצפוני. היא שוכנת על רכס הררי, ששיאו בהר אלכסנדר וחולשת על ואדי עארה.

אום אל פחם זכתה במעמד מוניציפלי (מועצה מקומית) ב– 1960, וב– 1984, זכתה למעמד של עיר בישראל. מאז 1960, כיהנו 10 ראשי יישוב. ד"ר סמיר סובחי מחאמיד, ראש העיר הנוכחי, הוא ראש העיר ה– 11.

נחום ברנע טוען (2019) כי אום אל פחם היא העיר הכי פוליטית בארץ: "57 אלף תושבים, ארבע חמולות ענקיות עם היסטוריה משלהן ושכונות משלהן ושלוחות משני צידי הקו הירוק, ושתי תנועות פוליטיות, אחת קומוניסטית, אחת דתית קיצונית, שמתמודדות בכל הכוח, עשרות שנים, על השליטה בעיר, ולא פחות חשוב מזה, על השליטה בלבבות. כל תושב באום אל פחם

1 הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. 2020. אוכלוסייה. https://www.cbs.gov.il/he/Pages/search/SearchInSeries.aspx?txt=%D790%%D795%%D79%D%20%D790%%D79%C%20%D7%A4%D797%%D79%D

2 הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. 2020. מקורות גידול האוכלוסייה, לפי צורת יישוב, קבוצת אוכלוסייה ודת www.cbs.gov.il › publications › doclib › 2.shnatonpopulation

יודע לאן הוא שייך".[3]

למעשה, כל הזרמים הפוליטיים, המפלגות והתנועות של החברה הערבית נמצאים בעיר אום אל פחם. ואולם שני הזרמים הפוליטיים האקטיביים בעיר הם הזרם הדתי שמרני בדמות התנועה האסלאמית, התנועה הסוּפית ותנועות דתיות אחרות -- והזרם המתחרה הליבראלי של חד"ש ואחרים, ואולי גם "בני הכפר" (אבנאא' אל בלד).

המבנה הדמוגרפי של העיר

באום אל פחם חיים כיום, כאמור, 56,777 תושבים. התפלגות הגילאים בעיר היא כדלקמן:

טבלה 1: המבנה הדמוגרפי של העיר

קב' גיל	סה"כ	זכר	נקבה
סה"כ	56777	28947	27829
00-04	5564	2887	2677
05-09	5509	2815	2693
10-14	5885	3001	2884
15-19	6230	3185	3045
20-24	5835	3078	2757
25-29	4766	2492	2275
30-34	3582	1788	1794
35-39	3180	1645	1534
40-44	3406	1653	1754
45-49	3372	1739	1633
50-54	2863	1479	1385
55-59	2378	1199	1179
60-64	1562	768	794
65+	2645	1218	1426

3 נחום ברנע. 2019. נוהרים או לא נוהרים. ידיעות אחרונות, 08.08.2019 אוחזר מתוך https://www.yediot.co.il/articles/0,7340,L5566017,00-.html

מהנתונים ניתן ללמוד שכ- 23188 מהאוכלוסייה (40.8%) הם מתחת לגיל 19 ו- 2645 (4.6%) מעל גיל 65. האוכלוסייה של העיר היא אוכלוסייה צעירה עם פוטנציאל גדול לכוח אדם בתעסוקה. שיעור האנשים מעל גיל 65 הוא נמוך במיוחד.

מצב חברתי-כלכלי

לפי הדירוג החברתי-כלכלי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, העיר דורגה באשכול 2, הנמוך מאוד. אולם, לפי דירוג מדד הפריפריאליות היא מדורגת 5. מדד הפריפריאליות[4] הוא מדד שמחשבת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ומשקף את מידת הפריפריאליות של רשות מקומית בישראל מבחינת מיקומה הגאוגרפי ביחס למרכזי פעילות כלכלית. הרשויות המקומיות מסווגות לעשרה אשכולות (לא שווים בגודלם), בסדר עולה של רמת המרכזיות, החל מאשכול 1 שבו נכללות רשויות מקומיות הפריפריאליות ביותר (אילת וחבל אילות) ועד אשכול 10 שבו נכללות הרשויות המקומיות המרכזיות ביותר (תל אביב-יפו, בני ברק, גבעתיים ורמת גן) ערך המדד נקבע לפי שני מרכיבים:

- **מדד נגישות פוטנציאלית, המשקלל בין קרבת הרשות המקומית לכל הרשויות המקומיות בארץ לבין גודל האוכלוסייה שלהן;**
- **קרבה לגבול מחוז תל אביב, המדגישה את הקרבה של הרשות המקומית למרכז הכלכלי והעסקי של ישראל.**

לפי המיקום הגיאוגרפי שלה, אום אל פחם ממוקמת בהרי השומרון הצפוניים (נק.צ.714/215), באזור ואדי עארה במשולש הצפוני . העיר מרוחקת 58.6 ק"מ מגבולות מחוז תל אביב , נחצֵית ע"י דרך 65 ונמצאת במרחק 9 ק"מ מדרך מס' 6. המיקום הגיאוגרפי, המרכזי יחסית, של העיר לא משקף את הדירוג החברתי-הכלכלי שלה. על כן, אין התאמה בין דירוגה הסוציו-כלכלי

4 הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. מדד הפריפריאליות של יישובים ושל רשויות מקומיות, 2015.
https://www.cbs.gov.il/he/subjects/Pages/%D79%E%D793%%D793-%%D7%A4%D7%A8%D799%%D7%A4%D7%A8%D799%%D790%%D79%C%D799%%D795%%D7%AA-%D7%A9%D79%C-%D7%A8%D7%A9%D795%%D799%%D795%%D7%AA-%D79%E%D7%A7%D795%%D79%E%D799%%D795%%D7%AA.aspx

לדירוגה הפריפריאלי. ניתן להסיק שלעיר יש פוטנציאל משמעותי לשיפור דירוגה הסוציו–כלכלי, גם בהתחשב במאפייניה האנושיים והסוציולוגיים.

שטח תחום שיפוט העיר מגיע לכ– 26 קמ"ר (לפני 1949 מרחב המחיה היה כ– 70 קמ"ר). מאופיין ע"י סובב פיזי הררי (ממוצע גובה 450 מ' מעל פני הים), עשיר במעיינות ועשיר ביערות.

לפי נתוני הביטוח הלאומי[5] השכר הממוצע של תושבי אום אל פחם בהשוואה לארצי הוא כדלקמן:

טבלה 2: השכר הממוצע של תושבי אום אל פחם בהשוואה לארצי

	אום אל פחם	ארצי
שכר ממוצע לשכיר לחודש עבודה (ש"ח)	7,360	11,906
הכנסה חודשית ממוצעת של עצמאי (ש"ח)	7,960	10,208
אחוז השכירים המשתכרים עד שכר מינימום	46.4	26.9
אחוז השכירים המשתכרים מעל 4 פעמים שכר ממוצע	0.3	1.9
אחוז העצמאיים שהכנסתם מעל 4 פעמים שכר ממוצע	0.5	2.1

ממוצע שכר השכירים החודשי בעיר אום אל פחם הוא כ– 61.8% מהשכר החודשי הארצי וההכנסה החודשית הממוצעת של עצמאי בעיר עומדת על 77.9% ממוצע ההכנסה החודשית של עצמאי בישראל.

לפי האתר הרשמי של העירייה[6], האוכלוסייה משתייכת לארבעה חמולות שכמעט שווה בגודלן : אגבריה, ג'בארין, מחאג'נה ומחאמיד .

5 המוסד לביטוח לאומי. 1.12.2021
https://www.btl.gov.il/mediniyut/situation/statistics/btlstatistics.aspx?type=1&id=2710

6 האתר הרשמי של עיריית אום אל פחם
http://he.umelfahem.org/inner.asp?root=79&RecordID=2735

חינוך והשכלה

גנים

ילדים בגנים של משרד החינוך סה"כ תשע"ט 19/2018	248
ילדים בגנים של משרד החינוך גיל 3 תשע"ט 19/2018	1088
ילדים בגנים של משרד החינוך גיל 4 תשע"ט 19/2018	1054
ילדים בגנים של משרד החינוך גיל 5 תשע"ט 19/2018	1047
ילדים בגנים של משרד החינוך גיל 6 תשע"ט 19/2018	59

בתי ספר

בתי ספר סה"כ תשע"ט 19/2018	30
בתי ספר יסודיים תשע"ט 19/2018 18	
בתי ספר על-יסודיים תשע"ט 19/2018	21
(מתוכם 8 חטיבות ביניים ו- 13 בתי ספר תיכוניים)	
תלמידים סה"כ תשע"ט 19/2018 14369	
תלמידים בבתי ספר יסודיים תשע"ט 19/2018	7360
תלמידים בבתי ספר על-יסודיים תשע"ט 19/2018	7009
תלמידים בחטיבות ביניים תשע"ט 19/2018 3171	
תלמידים בבתי ספר תיכוניים תשע"ט 19/2018	3838
ממוצע תלמידים לכיתה בבתי ספר יסודיים תשע"ט 19/2018	26.7
אחוז תלמידים נושרים סה"כ תשע"ט 19/2018	1.1
אחוז תלמידים נושרים בנים תשע"ט 19/2018	1.7
אחוז תלמידים נושרים בנות תשע"ט 19/2018	0.5

☐ **אחוז זכאים לתעודת בגרות** מבין תלמידי כיתות י"ב
תשע"ט 19/2018 **59.4**

☐ **אחוז זכאים לתעודת בגרות שעמדו בדרישות הסף** של האוניברסיטאות מבין תלמידי כיתות י"ב תשע"ט 19/2018 **44.2**

☐ השכלה גבוהה

☐ **אחוז בעלי תארים מישראל מתוך אוכלוסיית בני 35–55**
תש"ף 20/2019 **8.5**

☐ **אחוז הנכנסים להשכלה גבוהה**
בתוך 8 שנים בקרב תלמידי י"ב תש"ף 20/2019 **23.3**

☐ **אחוז סטודנטים מתוך אוכלוסיית בני 20–25**
תש"ף 20/2019 **11.8**

☐ **אחוז סטודנטים מתוך כלל האוכלוסייה** תש"ף 20/2019 **2.1**

☐ **עובדי הוראה:** מספר עובדי הוראה **1438**

הנתונים על חינוך, השכלה והשכלה גבוהה משמשים קריטריון משמעותי למצב הסוציו–אקונומי ולמדד העוני בכלל. שיעור נמוך של משכילים מעלה באופן ניכר את מדד העוני. מחקרים רבים מצאו קשר בין עוני ואלימות כפי שהראינו בפרק הסיכום,

תאונות דרכים

טבלה 3: נתוני תאונות דרכים

סך הכל (כולל לא ידוע)	**32**
קטלנית	2
קשה	11
קל	19
נפגעים סך הכל (כולל לא ידוע)	**43**
הרוגים	2
קשה	11
קל	30

לא בכדי התייחסנו כאן לנתונים על תאונות הדרכים. בסקר העמדות שתוצאותיו יובאו בפרק 3,שאלנו על החשש והדאגה של תושבי העיר מתאונות הדרכים. יש שמייחסים לדפוסי הנהיגה הפרועים בחלק מהיישובים הערבים כחלק בלתי נפרד מהאלימות או כסיבה מחוללת אלימות וקטטות.

[1]

פרק ראשון:
פשיעה ואלימות
בעיר אום אל פחם

מצב האלימות והפשיעה בעיר אום אל פחם קשה במיוחד. בשנת 2021 קיפחו את חייהם כ– 11 תושבים. בכתבת תחקיר של האתר 'פוסטה', שהוא אתר חדשותי בענייני חברה, חוק ומשפט, פלילים ופשע ב– 21.10.2021 נכתב:

> "העיר אום אל פחם שמונה כמעט 60 אלף תושבים מספקת לאחרונה סצנות שלא מביישות את בינג' סדרות הפשע המחוספסות של נטפליקס, מאיטליה, ספרד, מקסיקו, סרביה. לצד אירועי ירי ואלימות רבים שכבר לא מדווחים למשטרה ואף לא על ידי המשטרה, מאירועי הרצח אי אפשר להתעלם יותר.."

ב– 29.10.2021 כתב פאוזי אבו טועמי מאמר דעה במקומון חדרה בו ציטט מדבריה של אישה מאום אל פחם, בסוף שנות השלושים לחייה, אשת חינוך ואמא לשתי בנות:

> "הדברים שאני אומרת קשים, אבל זו האמת. אני החלטתי לא להביא יותר ילדים לעולם מחשש להפוך לאמא שכולה. הרבה נשים באום אל פחם קיבלו החלטה כזאת. זו שיחת היום בין הנשים. אם תבדוק בשלוש השנים האחרונות תמצא שאחוז הילודה בעיר ירד. אני יודעת על גני ילדים שנסגרו מאחר ואין מספיק ילדים. כל זה קשור אך ורק לאלימות ולפשיעה שכבשה את העיר. אנחנו לא רואים לזה סוף."[7]

7 אוחזר מתוך
https://hadera.mynet.co.il/local_news/article/hksqs3vit

באותה הכתבה רואיין ראש עיריית אום אל פחם, ד"ר סמיר סובחי מחאמיד, שציין כי העיר אום אל פחם, כמו יישובים אחרים בחברה הערבית, עוברת תקופה לא קלה. "כואב לנו מאוד שמתחילת השנה נרצחו אצלנו שמונה תושבים (המספר גדל ל– 11). זה אסון גדול. אנשים נרצחים בדרכם לעבודה, ביציאה מהמסגד, בחתונות, שילמנו מחיר יקר. אימהות שכולות, נשים אלמנות וילדים יתומים. עשינו את הכול, הפגנות מול תחנת המשטרה, עצרות, הסברה לתלמידים ודרישות במסגדים. נכון שכולנו מפנים אצבע מאשימה למשטרה שלא מקיימת את עבודתה כראוי, אבל, כאן אני שואל, הרי גם לנו יש תפקיד כהורים. איפה התפקיד שלנו בחינוך ילדינו? תפקיד מוסדות החינוך ובתי הספר, הדרשנים במסגדים, אנשי הדת, מוסדות קהילתיים, מפלגות ותנועות פוליטיות? כל אחד חייב לעשות את חלקו".

נתונים סטטיסטיים שהוכנו על ידי 'מרכז אמאן' – המרכז הערבי לחברה בטוחה – מלמדים כי מאז שנת 2012 ועד סוף 2021 נרשמו באום אל פחם 42 נרצחי אלימות ופשע בקרב נשים, גברים, ילדים ואף קשישים וכי מסתמנת מגמת עלייה ברורה:

טבלה 4: נתוני הרוגים בשנים 2022–2012

שנה	מספר קורבנות
2012	2
2013	3
2014	2
2015	0
2016	3
2017	3
2018	6
2019	7
2020	5
2021	11

תושבי אום אל פחם מפגינים כל הזמן בעקבות מקרי האלימות והרציחות בעיר. הם קוראים לשלטונות המדינה להיאבק בפשיעה ולהגיע לפושעים. בינתיים, על אף הקריאות החוזרות ונשנות הללו מספר הרציחות ממשיך

לטפס.[8]

התפלגות הקורבנות לפי יישוב בחברה הערבית[9] (ההדגשה שלי; נ.ע.):

- ביישובים אום אל פחם, לוד, רמלה, טירה ויפו בוצעו יותר מ 36% מסך מקרי הרצח בחברה הערבית בשנים 2018–2020.

- ביישובים אום אל פחם, לוד, רמלה, טירה, יפו, כפר קאסם, טייבה, רהט, חורה ובקעה אל גרביה מרוכזים 54% מסך הנרצחים בחברה הערבית בשנים 2018 – 2020.

- שיעור הרצח ביחס לגודל היישוב גבוה במיוחד ביישובים אום אל פחם, לוד, טירה, רמלה, כפר קאסם, יפו, וחורה, בסדר יורד.

- מספר מקרי הרצח לנפש ביישוב, גבוה בהרבה ביישובים ערביים עם מקרי רצח מרובים, בהשוואה לשיעור הנרצחים לנפש בישובים שבחברה הלא ערבית (יהודים ואחרים), כשבראש הרשימה נמצאות הערים טירה (פי 37.99), כפר קאסם (פי 36.29), אום אל פחם (פי 25.68).

- במחוז חיפה מתגוררים 12.7% בלבד מאוכלוסיית הערבים אבל מספר הנרצחים הינו 20.1% מסך הנרצחים בחברה הערבית, ממצא הקשור ברובו למספר הנרצחים הגבוה בעיר אום אל פחם (השייכת למחוז הצפון) שבה נרצחו 18 אנשים בין השנים 2018–2020.

8 אתר מיתראס
https://metras.co/%D985%%D8%B8%D8%A7%D987%%D8%B1%D8%A7%D8%AA-%D8%A3%D985-%%D8%A7%D984%%D981%%D8%AD%D985-%%D8%A7%D984%%D8%B4%D8%B1%D8%B7%D8%A9-%D8%A3%D8%B5%D984-%-%D8%A7%D984%%D988%%D8%B1%D8%B7%D8%A9/.
אתר מיתראס 23.2.2021

9 עלי נוהאד, לוין-חן רות ונג׳מי-יוסף, עולא. 2020. אלימות, פשיעה ושיטור בחברה הערבית: מדד הביטחון האישי והקהילתי. לוד וחיפה: יוזמות אברהם ומוסד שמואל נאמן בטכניון

תרשים 1: מספר נרצחים לפי יישוב בשנים 2020–2018 [10] [11]

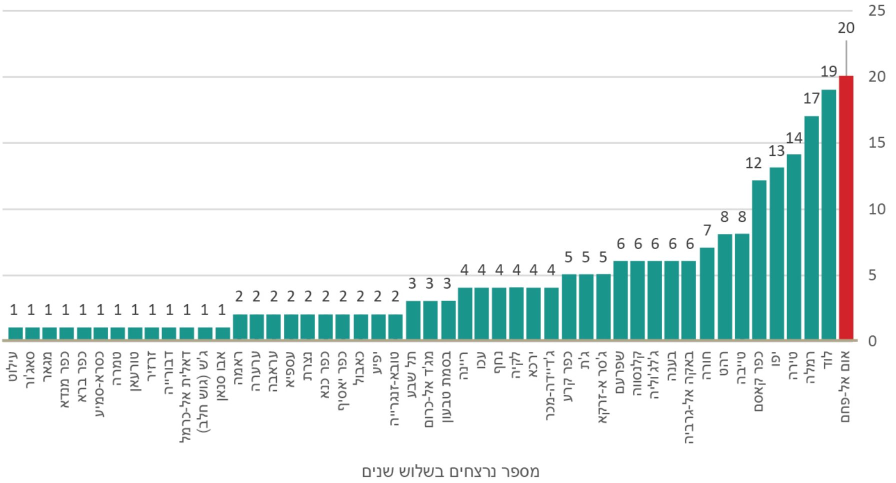

לסיכום סקירה מקדימה זו ניתן להצביע על הנקודות הבאות:

- העיר אום אל פחם היא עיר גדולה, עם מצב סוציו–אקונומי נמוך.
- נתוני הרקע של העיר (מיקום גיאוגרפי ומדד הפריפריאליות) ונתוני התושבים (השכלה, גיל) מהווים פוטנציאל של יציאה מהמשבר.
- הן במספרים מוחלטים והן יחסיים שיעור הפשיעה בעיר אום אח פחם גבוהה.
- הן בהשוואה לרמה הארצית והן בהשוואה ליישובים הערבים, שיעורי הפשיעה גבוהים בעיר אום אל פחם.

מאז שנת 2018 ניתן להצביע על מגמת עלייה ברורה במספר הקורבנות.

10 דו"ח הפשיעה בחברה הערבית בישראל 2022- המכון לחקר החברה הערבית בישראל, המכללה האקדמית גליל מערבי.

11 כולל שני הרוגים ע"י כוחות הביטחון.

[2]

פרק שני:
מתודולוגיה ושיטות מחקר

2.1 הסקר

במהלך שנת 2021 החליטה עיריית אום אל פחם לנקוט בפעילות יזומה ביחס לתופעת האלימות. כחלק מתהליך אסטרטגי לבניית תוכנית יישובית הוליסטית לטיפול בתופעת האלימות והפשיעה ביישוב, ומתוך כוונה לחשוב על דרכי התמודדות ופעולה, ועל מנת לבחון את אפקטיביות התוכניות שיופעלו בעיר – הוחלט שיש צורך במדידת המצב הקיים ומדידה מקבילה בתום ביצוע ההתערבויות. על כן עיריית אום אל פחם פנתה לעמותת יוזמות אברהם – לאור הניסיון הרב של העמותה בפיתוח ידע ועריכת מחקרים וסקרים בשטח בנושא הביטחון האישי – לבצע סקר עמדות בקרב תושבי אום אל פחם, במטרה לבחון את תחושת המוגנות והבטחון האישי, בגילאים השונים ובאזורים השונים בעיר.

סקר הביטחון האישי והקהילתי בעיר אום אל פחם הוא סקר מדעי אשר הורכב משני חלקים: החלק הראשון של הסקר (להלן החלק הכללי) כלל, בין היתר, פריטים אודות מידת הדאגה מתופעות שונות השוררות בחברה הישראלית והערבית (בכלל, כולל אום אל פחם) כמו, מידת החשש להיפגע מעבירות מסוגים שונים, היפגעות מעֲבֵירוֹת שונות בפועל, שביעות רצון מפעילות המוסדות לצמצום תופעת האלימות ועוד. בפרק הדו"ח העוסק בחלק הזה של הסקר, תוצג השוואה אל מול נתוני הסקר הכלל ארצי 2020 של יוזמות אברהם ומוסד שמואל נאמן[12]. החלק השני בסקר – החלק

12 עלי נוהאד, נג׳מי-יוסף, עולא ואריה, יוני, 2021. אלימות, פשיעה ושיטור בחברה הערבית: מדד הביטחון האישי והקהילתי בעידן הקורונה. לוד וחיפה: יוזמות אברהם ומוסד שמואל נאמן בטכניון.

הייחודי – מתייחס לעיר אום אל פחם בלבד. חלק זה כלל, בין היתר, פריטים על העירייה, כמו שביעות רצון מרמת השירותים השונים של העיריה (כגון: ניקיון ותחזוקה, חינוך, רווחה) והערכה לגבי היכולת של שירותי העירייה השונים לצמצם את ממדי האלימות בעיר.

הסקר הועבר במהלך החודשים נובמבר–דצמבר בשנת 2021 ע"י 8 סוקרים מנוסים שקיבלו הדרכה מיוחדת וכולם אינם תושבי העיר אום אל פחם. הבחירה בסוקרים מחוץ לעיר אום אל פחם הייתה במטרה לשמר אובייקטיביות וניטרליות ולמנוע הטיות, במיוחד בחלקו הייחודי של הסקר. המחקר כולו נערך תוך שמירה על כללי אתיקה. בהתאם לכך, במהלך הפנייה למשיבים דרך הרשתות החברתיות ניתן הסבר על המחקר וחשיבותו, בתחילת השאלונים הופיע הסבר כי ההשתתפות הינה מרצונם החופשי של המשיבים, צוין גם כי מילוי השאלון מיועד אך ורק לצורכי מחקר והובטחה השמירה על סודיות נתוני המחקר של המשתתפים. המשתתפים לא נדרשו לספק פרטים מזהים.

הנוסח המלא של השאלון מופיע בנספח א' לדו"ח זה.

2.2 אוכלוסייה ומדגם

אוכלוסיית הסקר כללה תושבי העיר הבגירים (בני 18 ומעלה), אשר מתגוררים בה בדרך קבע נכון לעת הסקר (הנשאלים גם נתבקשו לציין בשאלון באיזו משכונות העיר הם מתגוררים).

חשוב לציין שמבנה השאלון ובחירת המדגם תואמו עם העירייה ואושרו אישית ע"י ראש העיר והצוות המוביל בעירייה. גם בחירת שכונות המדגם (10 שכונות) תואמו ואושרו ע"י הצוות המוביל בעירייה.

סה"כ, במסגרת הסקר נדגמו 302 מתושבי העיר ורואיינו פנים–אל– פנים 153 גברים ו–149 נשים. מאפייני הרקע של הנשאלים מתוארים ב–9 התרשימים הבאים (N=302 , אלא אם צוין אחרת):

תרשים 2: התפלגות מין המשתתפים

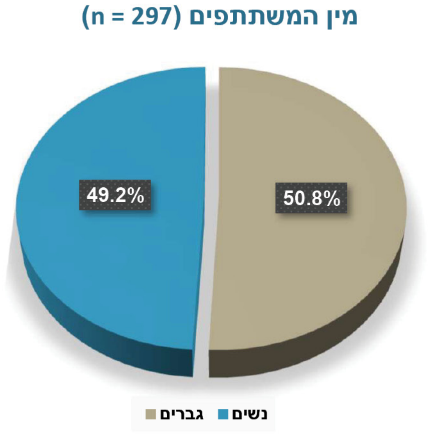

תרשים 3: התפלגות גיל המשתתפים (מקובץ).

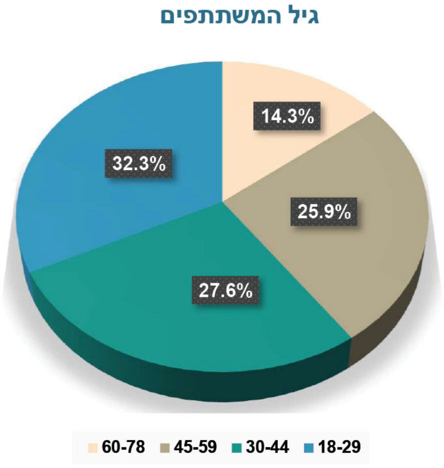

תרשים 4: התפלגות השכלת משתתפים (מקובץ).

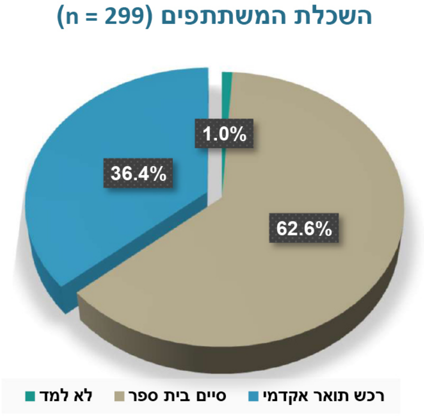

תרשים 5: התפלגות הכנסת משתתפים.

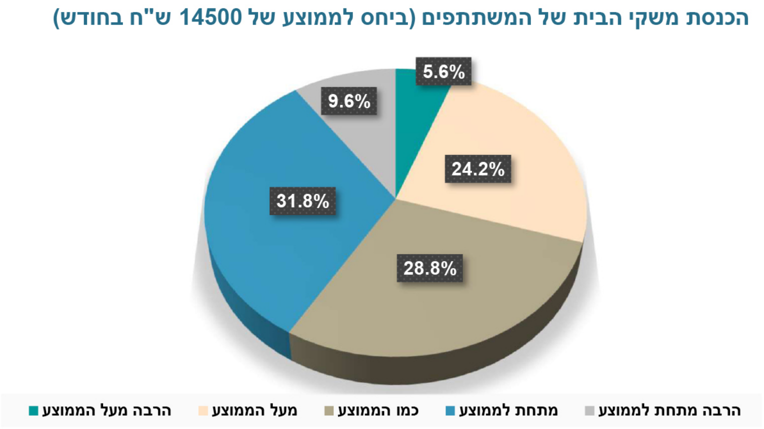

תרשים 6: התפלגות המצב המשפחתי של המשתתפים.

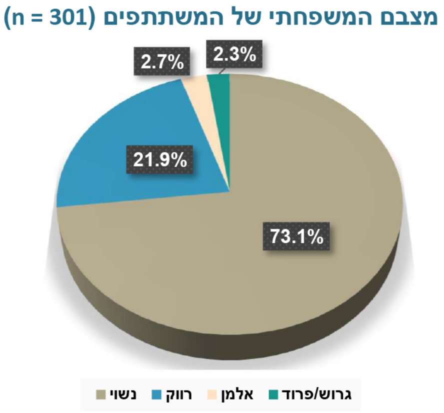

תרשים 7: התפלגות מידת הדתיות של המשתתפים

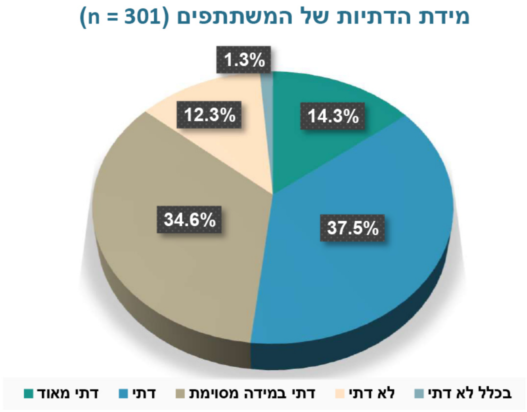

תרשים 8: התפלגות ההגדרה העצמית של המשתתפים.

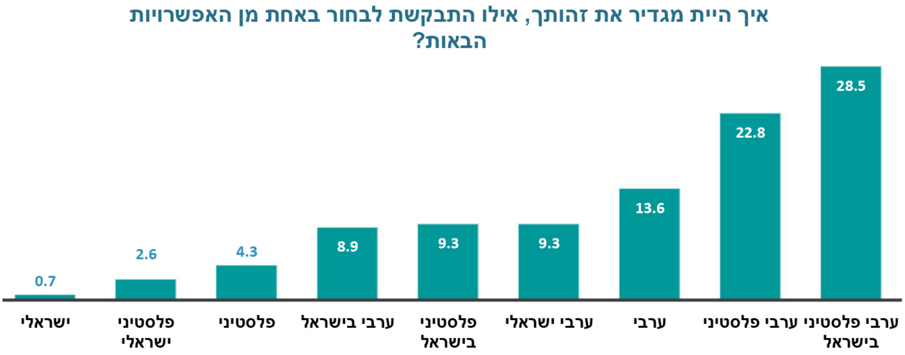

תרשים 9: התפלגות הזהות החשובה ביותר של המשתתפים.

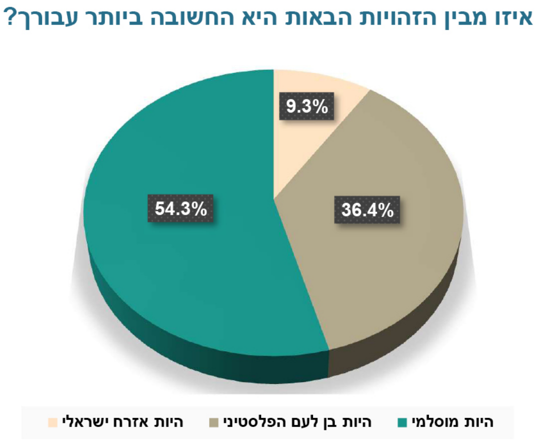

תרשים 10: התפלגות שכונת המגורים של המשתתפים.

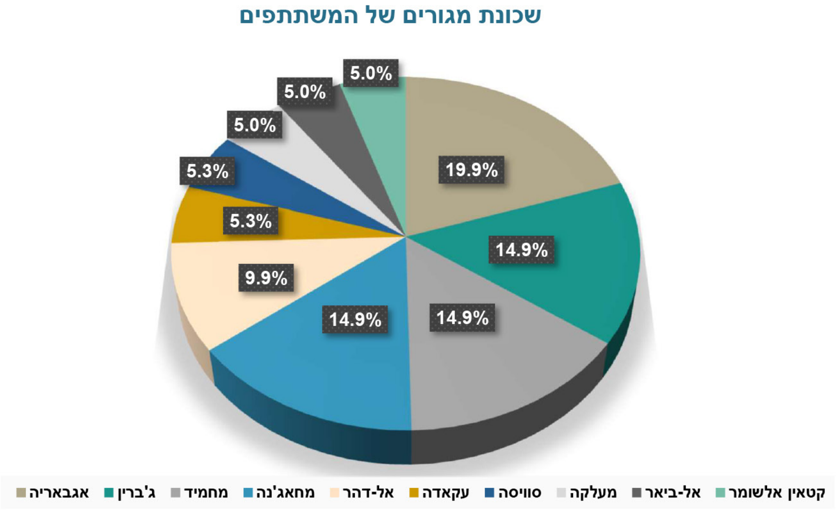

[3]

פרק שלישי:
ממצאי החלק הכללי

3.1 דאגה מתופעות חברתיות

שני התרשימים הבאים, 11 ו–12, מציגים את שיעורי המשיבים המודאגים והמודאגים מאוד לגבי תופעות נבחרות בחברה הישראלית.

תרשים 11: שיעורי הדאגה לגבי המתרחש בחברה ובפוליטיקה הישראלית, לפי תופעה וסקר

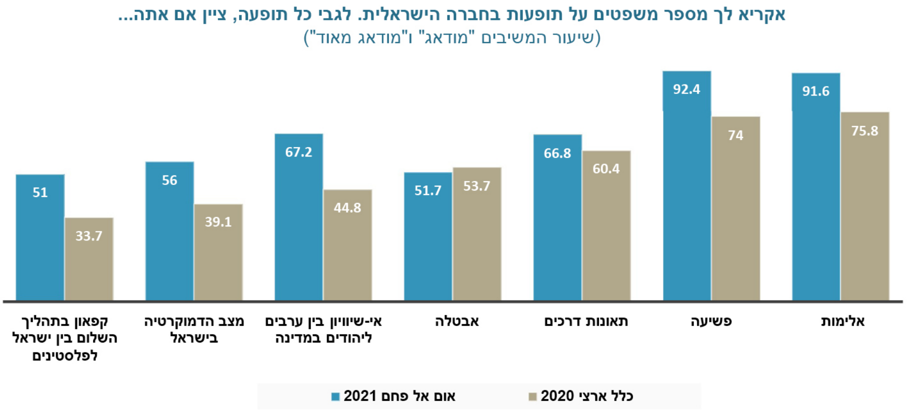

תרשים 12: שיעורי הדאגה לגבי המתרחש בחברה הישראלית, לפי תופעה וסקר

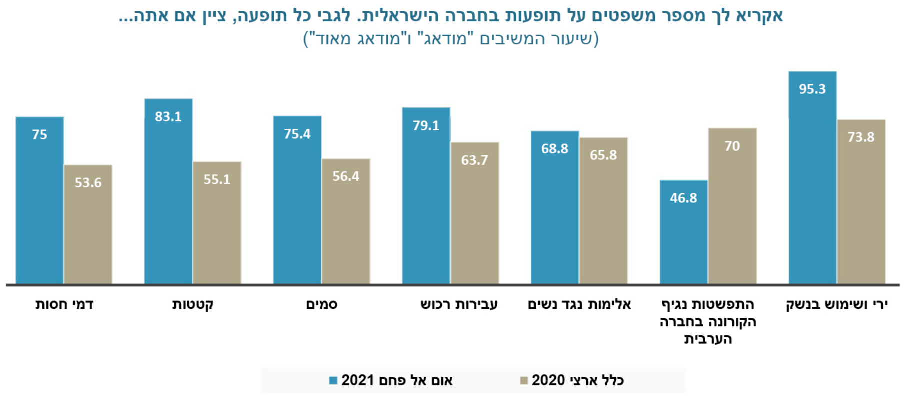

משני התרשימים עולה כי ישנה הסכמה בין משתתפי הסקר הכלל ארצי לבין משתתפי סקר אום אל פחם בכל הקשור לתופעות המדאיגות ביותר: אלימות, פשיעה ו–ירי ושימוש בנשק (בסדר זה בסקר הכלל ארצי ובסדר ההפוך בסקר אום אל פחם). ממצא זה נראה הגיוני היות שמעל 180 מתושבי העיר היו מורשעים בדין בשנת 2018 (הלמ"ס, 2021). לעומת זאת, התופעות הכי פחות מדאיגות שונות בין הסקרים: בעוד שעבור מרואייני הסקר הכלל ארצי התופעות הפוליטיות – אי–שיוויון בין ערבים ליהודים במדינה (44.8%), מצב הדמוקרטיה בישראל (39.1%) וקפאון בתהליך השלום בין ישראל לפלסטינים (33.7%) – הן המדאיגות ביותר, הרי שעבור המשיבים בסקר אום אל פחם היו אלה: אבטלה (51.7%), קפאון בתהליך השלום בין ישראל לפלסטינים (51%) והתפשטות נגיף הקורונה בחברה הערבית (46.8%). בהתייחס לתופעה האחרונה, הנתון המעניין הוא כי זו הייתה התופעה המדאיגה ביותר אחרי שלוש התופעות שצוינו דלעיל בקרב מרואייני הסקר הכלל ארצי. בסה"כ נראה שהממצאים בנוגע לתופעות המדאיגות ביותר מתיישבות עם דירוגה החברתי–כלכלי הנמוך מאוד של העיר (17 מתוך 255 בשנת 2017; הלמ"ס, 2021).

בהתייחס ליתר התופעות, ניתן לראות כי כולן עוררו דאגה רבה יותר בקרב המשיבים בסקר אום אל פחם מאשר בסקר הכלל ארצי. כך למשל, בעוד ש–63.7% בסקר הכלל ארצי היו מודאגים או מודאגים מאוד מעבירות

רכוש, שיעור זה בסקר אום אל פחם הגיע ל–79.1%. דבר דומה נצפה בדאגה מקטטות – 55.1% בסקר הכלל ארצי לעומת 83.1% בסקר אום אל פחם. התופעה היחידה בה שיעורי המודאגים היו דומים יחסית הינה אלימות נגד נשים: 65.8% בסקר הכלל ארצי ו–68.8% בסקר אום אל פחם.

התבוננות מעמיקה בממצאי התרשימים הנ"ל מלמדת על דאגה יותר גבוהה של תושבי העיר אום אל פחם כמעט בכל הסוגיות, זולת התפשטות הקורונה ששיעור המודאגות לגביה נמוך. הסיבה לכך היא שבגלל שהסקר הארצי נערך בשיא התקופה של פחד גדול מהקורונה, והסקר באום אל פחם היה בשנת 2021 כשהייתה דעיכה ותחושת של פוסט קורונה. בהשוואה לכלל הציבור הערבי הם מודאגים יותר בכל סוגיות האלימות (אלימות, פשיעה, ירי, קטטות, דמי חסות ועוד) – כצפוי, לאור העובדה שהעיר אום אל פחם מוכת אלימות. כזכור, בשלוש השנים האחרונות קיפחו את חייהם כעשרים תושבי העיר. לפי דיווחים בתקשורת, קולות ירי נשמעים בתדירות גבוהה בעיר. הקטטות הפכו לחלק בלתי נפרד מהנוף הציבורי של העיר. המצב האובייקטיבי בתחום זה הוא מדאיג מאוד וכך גם רמת הדאגה של התושבים מהמצב. הם מודאגים יותר מכלל הציבור הערבי גם בסוגיות הפוליטיות (קיפאון בתהליך השלום, מצב הדמוקרטיה בישראל, אי–שוויון בין יהודים לערבים, חקיקה גזענית בכנסת ועוד) – וזאת בגלל האקטיביזם הפוליטי והחברתי של תושבי העיר אום אל פחם. העיר היא קלחת פוליטית רועשת, מכל רחבי הקשת הפוליטית. תושביה מגלים תודעה אזרחית, פוליטית ולאומית חזקות. על כן הסוגיות האקוטיות של תהליך השלום, החקיקה הגזענית ואי– השוויון הן חשובות בעיני התושבים.

3.2 חשש להיפגע מעבירות

תרשים 13 מציג את שיעורי המרואיינים אשר דיווחו כי חוששים או חוששים מאוד להיפגע מתופעות אלימות מסוגים שונים.

תרשים 13: שיעורי החשש מפגיעה, לפי תופעה וסקר

באיזו מידה אתה חושש שאתה או אחד מבני ביתך תיפגעו מכל אחת מתופעות אלו?
(שיעור המשיבים "חושש" ו"חושש מאוד")

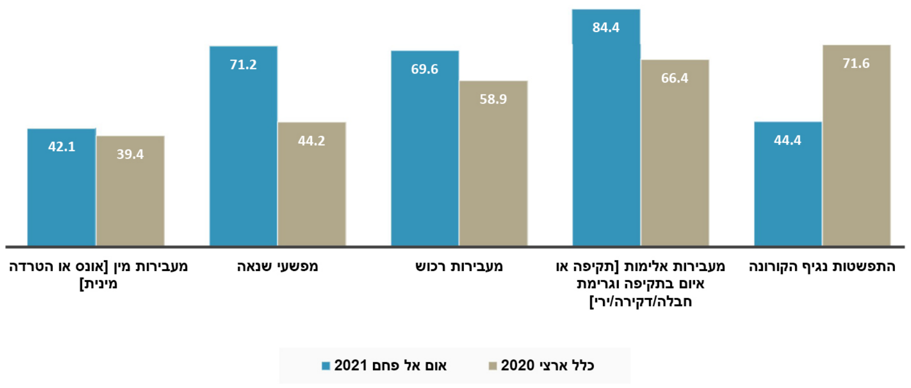

בסקר הכלל ארצי התופעה ממנה משיבי הסקר הכי חששו להיפגע היא התפשטות נגיף הקורונה (71.6%). תופעה זו הייתה בין שתי התופעות שעוררו הכי פחות חשש בקרב משיבי הסקר אום אל פחם (44.4%). תופעה נוספת, שדווקא עוררה חשש רב מאוד בקרב שתי האוכלוסיות היא עבירות אלימות. בעוד שבסקר הכלל ארצי זאת הייתה התופעה המדורגת שנייה (66.4%), בסקר אום אל פחם זאת הייתה התופעה המדאיגה ביותר (84.4%). לעומת זאת, המשיבים בשני הסקרים ציינו את עבירות המין כתופעה ממנה הכי פחות חוששים להיפגע (כלל ארצי: 39.4%, אום אל פחם: 42.1%).

בנוגע ליתר התופעות, ניתן לראות כי הן מעוררות חשש רב יותר בקרב משיבי הסקר של אום אל פחם, אם כי ההבדלים בשיעורים אינם אחידים. כך, למשל, בעוד ש-71.2% ממשיבי סקר אום אל פחם דיווחו כי חוששים או חוששים מאוד להיפגע מפשעי שנאה, שיעור זה בקרב משיבי הסקר הכלל ארצי עמד על 44.2% (הבדל של 27 נקודות אחוז). לעומת זאת, ההבדל בין השיעורים של החוששים (מאוד) להיפגע מעבירות רכוש עמד על כ-11 נקודות אחוז

(69.6% בקרב משיבי סקר אום אל פחם לעומת 58.9% בקרב משיבי הסקר הכלל ארצי).

את החשש הכבד להיפגע מפשעי שנאה ניתן לייחס לשני גורמים: הראשון, המיקום הגיאוגרפי של העיר, שממוקמת בסמיכות למרכז ולערים יהודיות בהם מועסקים ומבלים פועלים, שכירים, צעירים ואחרים. החשש נובע מהיתכנות המגע עם האוכלוסייה היהודית בצל עמדות סטראוטיפיות של תושבים מערים אלו כנגד תושבי העיר לאור הדימוי השלילי של העיר (קן של הפלג הצפוני של התנועה האסלאמית; מעורבות של שני תושבי העיר[13] בהריגת שוטרי משמר הגבול ב– 14.7.2017; קן של בני הכפר ועוד). הגורם השני, המודעות הפוליטית והחברתית של תושבי אום אל פחם הפכה אותם לערניים יותר בסוגיות לאומיות וחברתיות.

3.3 תחושת חוסר הביטחון ביישוב המגורים

תרשים 14 מציג את שיעור המרגישים חוסר ביטחון אישי נוכח האלימות ביישוב מגוריהם.

תרשים 14: שיעורי תחושת חוסר הביטחון האישי עקב האלימות ביישוב, לפי סקר

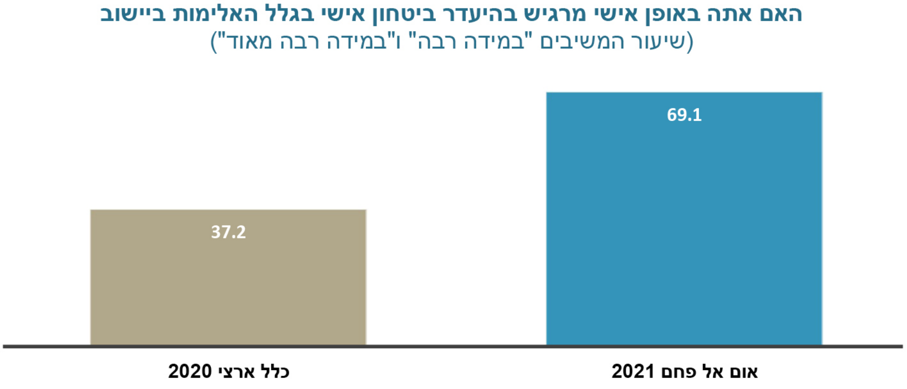

13 אוחזר מתוך https://news.walla.co.il/item/3080841

ניתן לראות כי תושבי אום אל פחם מגלים חוסר ביטחון אישי בשיעורים ניכרים יותר (69.1%) בהשוואה למשיבים בסקר הכלל ארצי (37.2%).

שנת 2021, בה נערך סקר הביטחון האישי הייתה שנה מטלטלת בנושא הביטחון האישי של החברה הערבית. שנה זו הייתה קשה במיוחד עבור תושבי אום אל פחם. 11 תושבים קיפחו את חייהם ועשרות נפצעו. הירי שמפלח את השקט של העיר כמעט בכל יום ולילה הפך לשגרת חיים וקטטות בין משפחות על רקע נקמת דם הסעירו את התושבים וגרמו לדאגה מיוחדת בקרב תושבי העיר.

בתרשימים 15 ו 16 ביקשנו לבדוק האם יש הבדלים מגדריים בתחושת היעדר הביטחון וגם האם ישנם הבדלים בין קבוצות הגיל השונות בתחושת היעדר הביטחון.

התרשים הבא מציג את התפלגות תחושת חוסר הביטחון האישי לפי מגדר.

תרשים 15: תחושת חוסר הביטחון האישי – לפי מגדר.

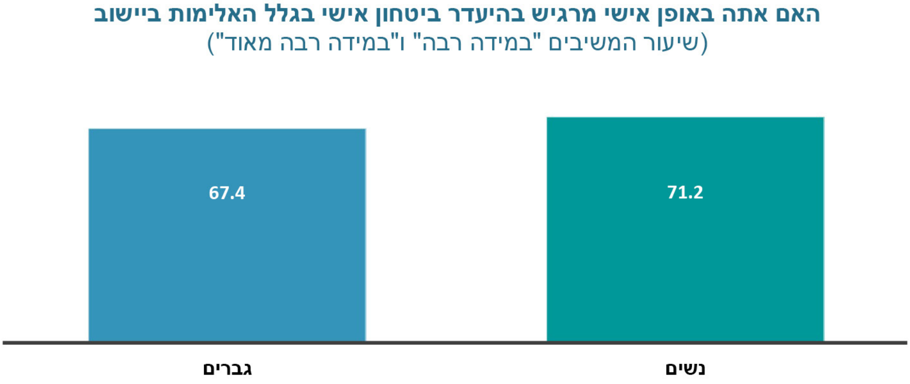

מן התרשים עולה כי נשים תושבות העיר ביטאו מעט יותר תחושה של היעדר ביטחון אישי באום אל פחם בהשוואה לגברים תושבי העיר. עם זאת, ניכר כי ההבדל זעיר וכן אינו מובהק סטטיסטית.

התרשים הבא מציג את התפלגות תחושת חוסר הביטחון האישי לפי גיל.

תרשים 16: תחושת חוסר הביטחון האישי – לפי קבוצת גיל

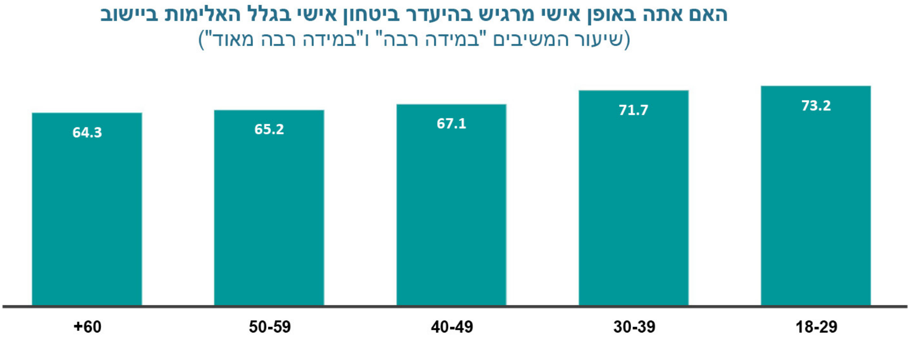

נתוני התרשים מצביעים על כך שהמרואיינים בקבוצות גיל מבוגרות יותר הביעו תחושה מצומצמת יותר של היעדר ביטחון אישי באום אל פחם. עם זאת, ההבדלים בין קבוצות הגיל הינם זעירים ולא מובהקים סטטיסטית. תחושת הביטחון האישי בגלל האלימות ביישוב מתייחסת למתרחש בספֵירה הציבורית. טבעי, כי ככל שהתושבים מבוגרים יותר, כך הם נוטים להיחשף פחות לספֵירה הזו, ומכאן – מפגינים חוסר ביטחון אישי מועט יותר לנוכח האלימות ביישוב.

3.4 מרחבים ותחושת איום

תרשים 17 מציג את שיעורי המשיבים המרגישים תחושת איום במידה רבה ובמידה רבה מאוד במרחבים השונים.

תרשים 17: שיעורי תחושת איום, לפי מרחב וסקר

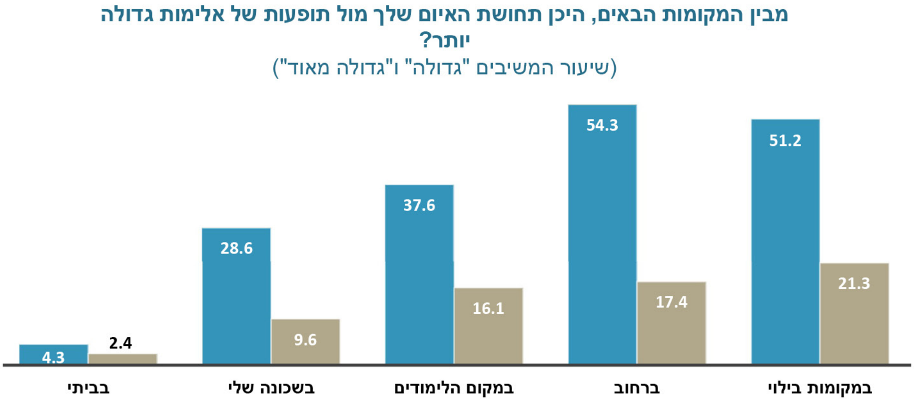

בקרב משיבי שני הסקרים, המרחב הבטוח ביותר הינו ביתם הפרטי. רק 2.4% בסקר הכלל ארצי ו–4.3% בסקר אום אל פחם דיווחו כי תחושת האיום שלהם במרחב זה הינה גדולה או גדולה מאוד. המרחבים בהם תחושת האיום היא הגדולה ביותר דומים גם הם בקרב משיבי הסקרים הללו, אם כי קיים הבדל בין שיעורי המשיבים. בעוד ש–21.3% ממשיבי הסקר הכלל ארצי ציינו כי תחושת האיום שלהם במקומות בילוי הינה גדולה, הרי ששיעור זה בקרב משיבי סקר אום אל פחם עמד על 51.2%. נתון דומה נמצא גם בהתייחס ל–רחוב – 17.4% מבין משיבי הסקר הכלל ארצי ציינו כי תחושת האיום שלהם במרחב זה גדולה (מאוד) לעומת 54.3% בקרב תושבי אום אל פחם.

בשונה מרוב היישובים הערבים, אום אל פחם היא עיר צפופה, רחובותיה סואנים, היא רוויָה במקומות בילוי ושכונותיה צפופות במיוחד. סביבת חיים צפופה אשר מתקיימים בה מאפיינים של נחיתות חברתית תעורר ביתר שאת התנהגות אלימה[14]. בהתאם, הגישה האקולוגית שמתייחסת ליחסי הגומלין בין הסביבה הפיזית, החברתית, הכלכלית, הרגשית והתרבותית לבין החברה או הפרט, מדגישה כי מעשה האלימות נגרם בשל חוסר הלימה בין צרכי הפרט או הקבוצה לבין סביבתם[15]. כלומר, יש להבין את ההקשר בו נמצאים הפרט או הקבוצה כדי להבין את התהליכים או האתגרים איתם הם מתמודדים[16].

14 [Unknown author] Violence: The Causes of Violence, Law Library: American Law and Legal Information. Retrieved from: https://law.jrank.org/pages/2292/Violence-causes-violence.html

15 Bronfenbrenner, U. (1979). The ecology of human development. Harvard university press. Retrieved from: https://khoerulanwarbk.files.wordpress.com/201508//urie_bronfenbrenner_the_ecology_of_human_de velopbokos-z1.pdf

16 ריבלין, ניתן. 2020. אלימות במגזר הערבי: סקירה וניתוח. המכון לאסטרטגיה ציונית. https://din-online.info/pdf/es36.pdf

3.5 היפגעות מאלימות

תרשים 18 מציג את שיעורי הנפגעים בפועל כתוצאה מאירועי אלימות מסוגים שונים.

תרשים 18: שיעורי תחושת איום, לפי מרחב וסקר

האם אתה או מישהו מבני משפחתך או מחבריך, נפגעת או היית קורבן, לכל אחת מתופעות האלימות הבאות במהלך השנה האחרונה?
(שיעור המשיבים "במידה רבה" ו"במידה רבה מאוד")

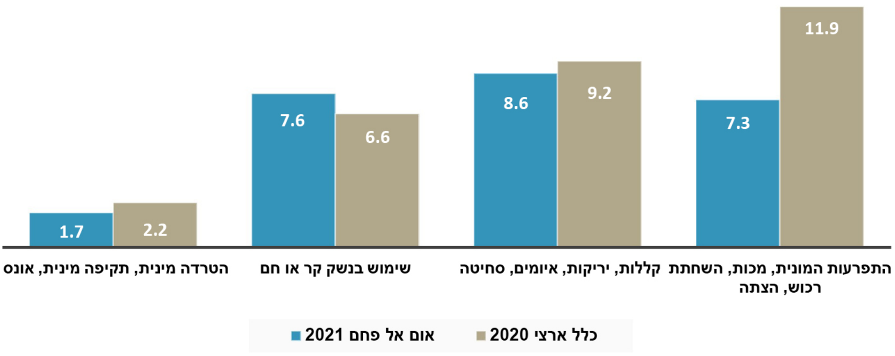

מהתרשים נובע כי המשיבים בשני הסקרים נפגעו הכי פחות מאלימות מין (כלל ארצי: 2.2%, אום אל פחם: 1.7%). לעומת זאת, סוג האלימות הנפוץ ביותר שונה בין המדגמים. בעוד שהשיעור המשיבים הגבוה ביותר מבין סוגי העבירות המוצגים בסקר הכלל ארצי היה עבירות על הסדר הציבורי (התפרעות, מכות, השחתות והצתות) (11.9%), שיעור המשיבים הגבוה ביותר בסקר אום אל פחם היה בהתייחס לעבירות על יחסי אנוש (קללות, יריקות, איומים, סחיטה) (8.6%).

ההבדל המשמעותי בין הסקר הכלל ארצי לזה שבאום אל פחם בולט בקורבנות מהתפרעות המונית, מכות, השחתת רכוש והצתה. ההסבר לכך נעוץ במציאות הקשה של העיר אום אל פחם: ריבוי הרציחות, הקטטות וההתפרעויות מדווח בתקשורת כמעט מדי יום. וכזכור, שיעור הרציחות בעיר אום אל פחם היה הגבוה ביותר בחברה הערבית.

3.6 תוקפים

חלק לא מבוטל מאירועי אלימות מתרחשים בהשתתפותם של אנשים שנפגעו או קורבנות האלימות מכירים אותם באופן אישי. הנתונים הבאים מתייחסים לשיעורי ההיכרות עם התוקפים ולזהותם.

היכרות עם תוקף

תרשים 19 מציג את התפלגות ההיכרות עם התוקף

תרשים 19: היכרות עם תוקף, לפי סקר

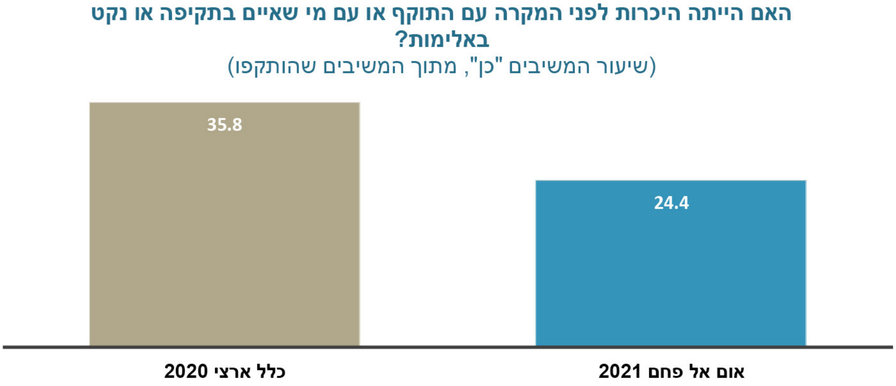

מהתרשים נובע כי באחוז לא מבוטל של מקרי האלימות היו מעורבים תוקפים אשר מוכרים לקורבנות. עם זאת, ניתן לראות ששיעורי ההיכרות עם התוקפים הינם שונים בין סקר לסקר. כך, כמעט רבע (24.4%) ממשיבי סקר אום אל פחם, לעומת ה–35.8% מתוך משיבי הסקר הכלל ארצי, הכירו את מי שתקף אותם או איים עליהם בתקיפה.

זהות התוקף

תרשים 20 מציג את התפלגות זהות התוקף/הנוקט באלימות.

תרשים 20: זהות התוקף או הנוקט באלימות, לפי סקר

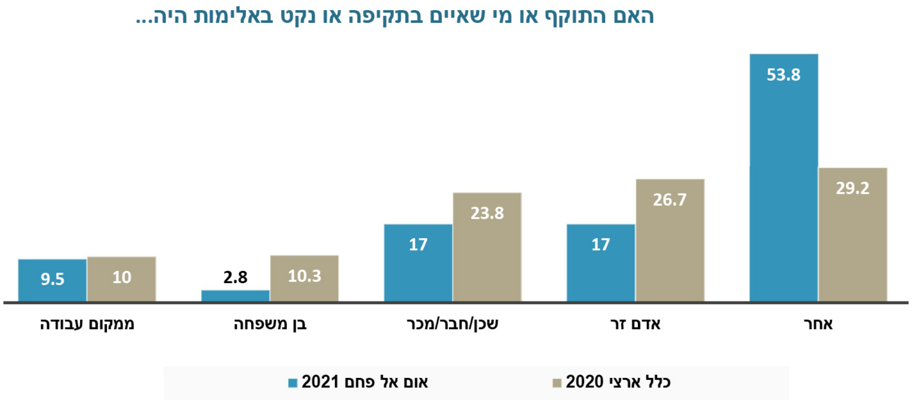

ניתן לראות כי בשני המדגמים הזהות השכיחה ביותר היא "אחר" (כלל ארצי: 29.2%, אום אל פחם: 53.8%). כלומר, מדובר בתוקף שאינו אדם זר, שכן, חבר, מכר, בן משפחה או עמית לעבודה. המשמעות היא כי רוב התוקפים את משיבי הסקר הכלל ארצי נמנים עם אחת מהקטגוריות המוגדרות. זאת בניגוד למשיבי סקר של אום אל פחם, אשר רובם ציינו את זהות ה"אחר". נוסף על כך, ניתן לראות כי בני המשפחה הם הזהות הפחות נפוצה בשני המדגמים. כמו כן, ניתן לראות כי התוקפים ממקום עבודה צוינו על ידי כ–10% מהמשיבים בשני המדגמים.

בשני התרשימים 6.1 ו– 6.2 אודות זהותו של התוקף, התשובה הדומיננטית בעיר אום אל פחם הייתה 'אחר'. ניתן לייחס את ההסבר לחדירה עמוקה של ארגוני הפשיעה בעיר אום אל פחם שכנראה חברי ארגונים אלו לא מוכרים לקורבן ולא זוהו על ידו. ביטוי לכך ניתן לראות בחששות מתופעת דמי החסות בתרשים 1 (75% באום אל פחם לעומת 53.6% בכלל ארצי). התפשטות דמי החסות והחשש מפניה מלמדים על התבססות ארגוני הפשיעה בעיר. בתרשים 8.2 (בהמשך) נראה כי שיעור גבוה ביותר (94.8%) מייחסים להימצאותן של משפחות או כנופיות פשע כגורם העשוי להשפיע על השימוש האלים בנשק.

3.7 שינוי ברמת האלימות

תרשים 7 מציג את התפלגות הפריט אשר עסק בשינויים ברמת האלימות ביישוב מגורים בהשוואה לשנה הקודמת.

תרשים 21: שינויים ברמת האלימות ביישוב, לפי סקר.

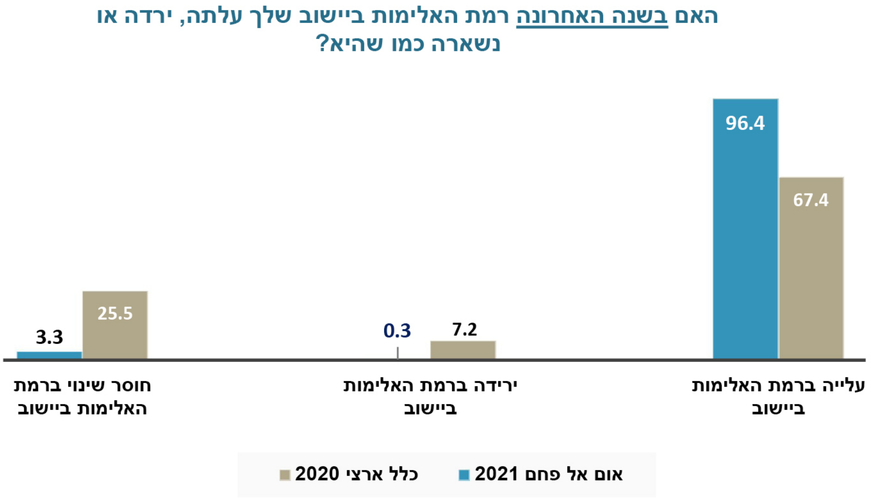

בשני המדגמים, המשיבים ציינו כי חלה עליה, ברמה כלשהי, בהיקף האלימות ביישובם. עם זאת, השיעורים של אלה שציינו זאת שונים באופן מהותי בין המדגמים. בעוד שהרוב המכריע (96.4%) דיווחו על מידה כלשהי של עלייה בהיקף האלימות בעיר אום אל פחם, רק 67.4% דיווחו כך (לגבי יישובם) בסקר הכלל ארצי. כרבע (25.5%) ממשיבי הסקר הכלל ארצי דיווחו כי לדעתם לא חל כל שינוי ברמת האלימות ביישוב מגוריהם, לעומת ה–3.3% בלבד בקרב תושבי אום אל פחם.

הממצא כי 96.4% מתושבי אום אל פחם מציינים כי בשנה האחרונה חלה עליה ברמת האלימות ביישוב שלהם משקפת את המציאות העגומה שחיים בה תושבי העיר.

3.8 נשק חם

3.8.1 עמדות כלליות

תרשים 22 מציג את העמדות הכלליות של משתתפי הסקרים בנוגע לזמינות ולשימוש בכלי נשק

תרשים 22: עמדות כלליות כלפי נשק חם, לפי סקר.

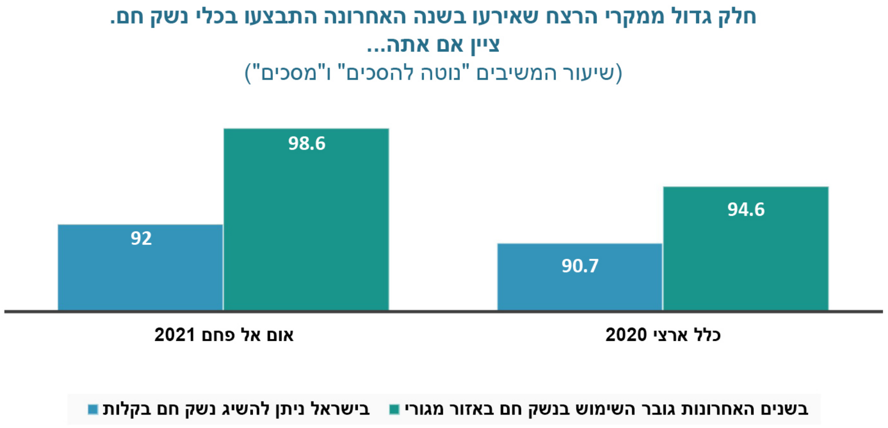

בשני הסקרים, מעל 90 אחוז מהמשתתפים מסכימים עם שני הטיעונים שהוצגו – "בשנים האחרונות גובר השימוש בנשק חם באזור מגורי" ו–"בישראל ניתן להשיג נשק חם בקלות". בנוסף, ניתן לראות כי שיעורי המסכימים עם הטענה היו גבוהים יותר בסקר אום אל פחם.

המשיבים בסקר אום אל פחם נשאלו שאלות אלה לא רק לגבי ישראל בכלל ואזור מגוריהם אלא גם בהתייחס לאום אל פחם, בפרט. תרשים 23 מציג את התפלגות המסכימים עם הטיעונים בנושא.

תרשים 23: עמדות כלפי נשק חם – סקר אום אל פחם.

חלק גדול ממקרי הרצח שאירעו בשנה האחרונה התבצעו בכלי נשק חם.

שיעור המשיבים "נוטה להסכים" ו"מסכים"

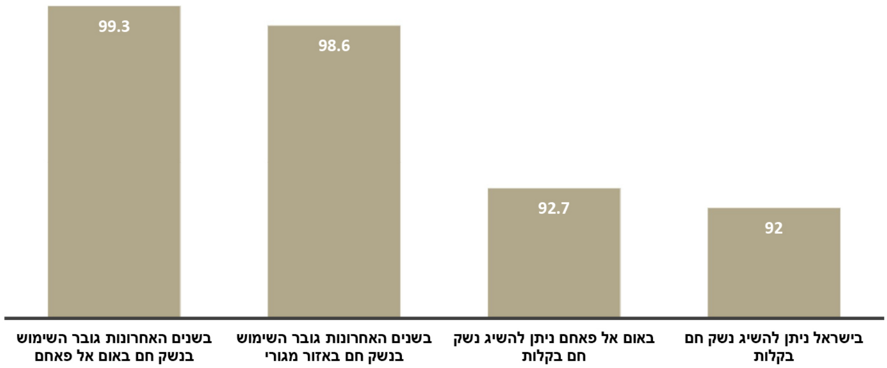

ניתן לראות כי בכל אחד מהנושאים, שיעורי ההסכמה היו כמעט זהים בהתייחס לאום אל פחם או לישראל/אזור מגורי. כך, למשל, כאשר המשיבים נשאלו על ניתנות להשגה של הנשק החם, שיעור המסכימים היה באום אל פחם92.7% לעומת 92% בקרב כלל הציבור הערבי. כנ"ל לגבי הגברת השימוש בנשק – שיעור המסכימים בהקשר של אום אל פחם (99.3%) היה אך במעט גבוה יותר מאשר בהקשר של אזור מגורים (98.6%).

הממצאים כאן לא מפתיעים: הן לגבי כלל האוכלוסייה הערבית והן לגבי תושבי אום אל פחם הנגישות הקלה לנשק והשימוש בו באים לידי ביטוי ברציחות, בירי, בקטטות ובמצב הביטחון האישי.

3.8.2 גורמים לשימוש

תרשים 24 מציג את התפלגות שיעורי ההסכמה עם הטיעונים בנוגע לגורמים לשימוש האלים בנשק.

תרשים 24: עמדות כלפי השימוש האלים בנשק, לפי גורם וסקר.

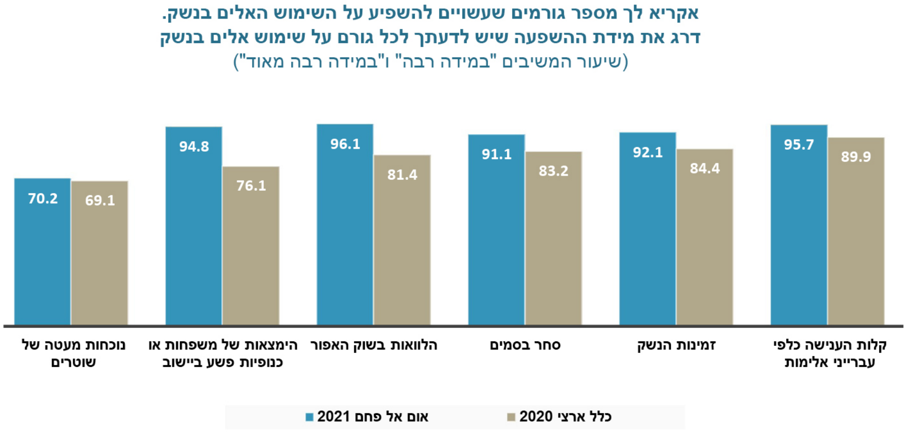

אף כי ההבדלים בין הגורמים השונים אינם גדולים ביותר, ניתן לראות כי הגורמים המשמעותיים ביותר לשימוש האלים בנשק שונים בין המדגמים. כך, בסקר הכלל ארצי אלה היו: קלות הענישה כלפי עברייני אלימות (89.9%), זמינות הנשק (84.4%) וסחר בסמים (83.2%). בקרב תושבי אום אל פחם, הגורמים הדומיננטיים בעניין זה הם: הלוואות בשוק האפור (96.1%), קלות הענישה (95.7%) ו–הימצאותן של משפחות או כנופיות פשע (94.8%). הגורם שהיה פחות דומיננטי, יחסית, בהשוואה לשאר הגורמים – ונמצא זהה בשני הסקרים – הוא נוכחות מועטה של שוטרים (כלל ארצי: 69.1%, אום אל פחם: 70.2%).

הפערים המשמעותיים ביותר בין הסקר הארצי לזה שבאום אל פחם באים לידי ביטוי בכך ש– 96.1% מתושבי אום אל פחם (לעומת 81.4% מהסקר הכלל ארצי) סבורים כי ההלוואות בשוק האפור הן הגורם לשימוש בנשק ובדומה 94.8% מתושבי אום אל פחם (לעומת 76.1% בסקר הכלל ארצי) מייחסים זאת להימצאות ארגוני הפשע. ממצאים אלו משקפים את מצב העוני, ההזנחה והפשיעה בעיר. לפי הערכות שונות, רבים מאירועי האלימות

הקשים נעשים על ידי ארגוני פשע, בעקבות סכסוכים על רקע הלוואות לא מוסדרות וחובות לא מוחזרים.[17]

3.9 פעילות לצמצום האלימות

תרשים 25 מציג את התפלגות הפעולות האפשריות שלדעת משתתפי הסקרים על המדינה לבצע על מנת למגר את היקפי האלימות.

תרשים 25: שיעורי ההסכמה עם הטיעונים בנוגע לפעולות לצמצום האלימות, לפי פעולה וסקר.

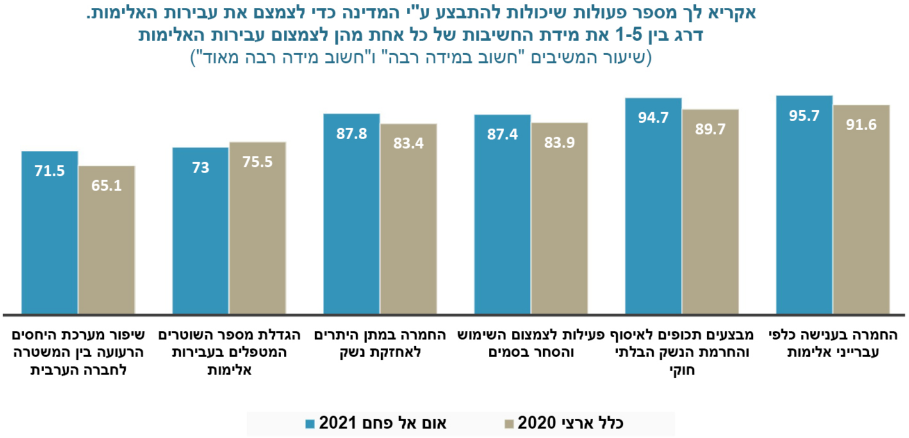

קיימת הסכמה בין משיבי הסקרים בנוגע לפעולות השכיחות ביותר: החמרה בענישה כלפי עברייני אלימות (כלל ארצי: 91.6%, אום אל פחם: 95.7%) ו–מבצעים תכופים לאיסוף ולהחרמת הנשק הבלתי חוקי. גם הפעולות הכי פחות חשובות זהות בשני הסקרים: הגדלת מספר השוטרים המטפלים בעבירות אלימות (כלל ארצי: 75.5%, אום אל פחם: 73%) ו–שיפור מערכת היחסים הרעועה בין המשטרה לחברה הערבית (כלל ארצי: 65.1%, אום אל פחם: 71.5%).

17 יונתן קירשנבאום, החברה הערבית בישראל: על כלכלה ואלימות. דבר העובדים בארץ ישראל, אוקטובר 2019. אוחזר מתוך: https://www.davar1.co.il/197092/

3.10 השתתפות במאבק באלימות ביישוב

תרשים 26 מציג את התפלגות הנכונות להשתתף במאבק באלימות ביישוב המגורים.

תרשים 26: נכונות לקחת חלק במאבק באלימות ביישוב, לפי מידות הנכונות וסקר.

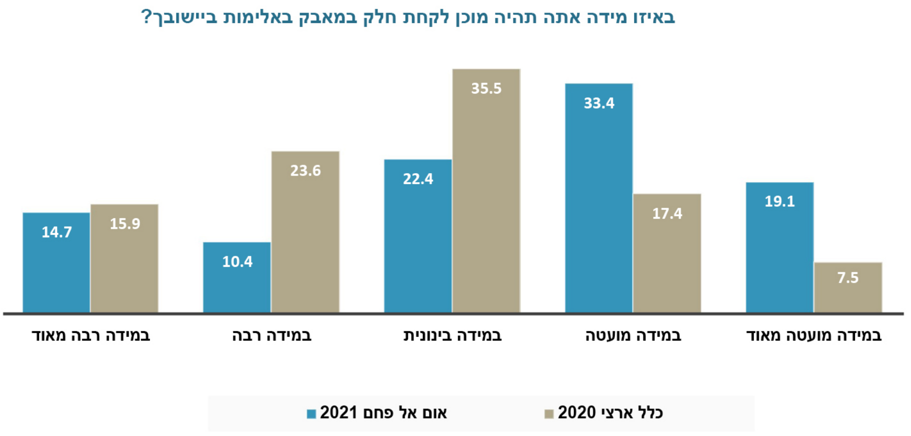

המשיבים בשני הסקרים מגלים מידה שונה של נכונות להשתתף במאבק באלימות ביישוביהם. כך, בעוד ש-39.5% ממשתתפי הסקר הכלל ארצי מוכנים לקחת חלק בעניין במידה רבה או רבה מאוד, שיעור זה בקרב תושבי אום אל פחם הינו 25.1%. ההבדל הבולט הנוסף הוא המידות השכיחות ביותר: בעוד שמידת הנכונות השכיחה בסקר הכלל ארצי הייתה מידה בינונית (35.5%) הרי שבקרב תושבי אום אל פחם הייתה זו המידה המועטה (33.4%). בסך הכל, נראה שהנטייה להשתתף במאבק באלימות ביישוב הינה מועטה.

הממצאים מלמדים כי רבים מתושבי אום אל פחם כנראה חשים ייאוש גובר לנוכח תופעת האלימות עד כדי תפיסתה כגזירת גורל ושאין טעם ואין כוח להילחם בה. נראה גם שתחושה זו מתעצמת בשל החשש והפחד הכבדים מפני התמודדות עם מחוללי האלימות והפשיעה ובייחוד עם ארגוני הפשיעה בעיר.

3.11 הערכת פעילות המוסדות למיגור האלימות

תרשים 27 מציג את התפלגות שיעורי שביעות הרצון מפעילות של מוסדות החברה, הקהילה והמדינה למען מיגור האלימות.

תרשים 27: שביעות רצון מפעילות למען צמצום ממדי האלימות, לפי מוסד וסקר.

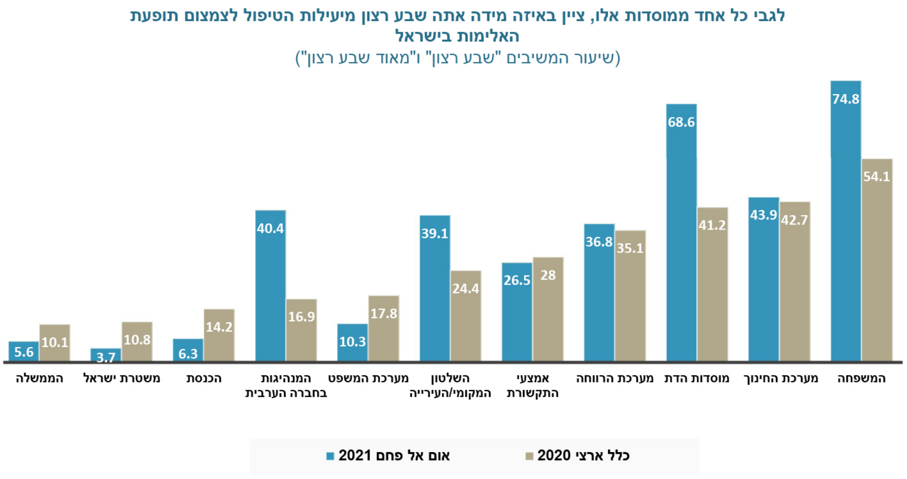

בשני הסקרים, המשפחה (כלל ארצי: 54.1%, אום אל פחם: 74.8%), מערכת החינוך (כלל ארצי: 42.7%, אום אל פחם: 43.9%) ו–מוסדות הדת (כלל ארצי: 41.2%, אום אל פחם: 68.6%) זכו לשביעות הרצון הרבה ביותר בנושא הנדון. גם המוסדות בעלי שיעור שביעות הרצון הנמוכים ביותר זהים בשני הסקרים: הכְּנֶסת (כלל ארצי: 14.2%, אום אל פחם: 6.3%), משטרת ישראל (כלל ארצי: 10.8%, אום אל פחם: 3.7%) ו–הממשלה (כלל ארצי: 10.1%, אום אל פחם: 5.6%).

בנוסף, ניתן לראות שבהתייחס לשביעות הרצון מיתר המוסדות המגמה אינה אחידה: שיעור שביעות הרצון מפעילותם של אמצעי התקשורת ושל מערכת המשפט הייתה גבוה יותר בסקר הכלל ארצי (28% ו–17.8% בהתאמה) מאשר בסקר אום אל פחם (26.5% ו–10.3% בהתאמה). מנגד, שיעור שביעות הרצון מפעילותם של השלטונות המקומיים ושל המנהיגות בחברה הערבית גבוהים יותר בסקר אום אל פחם (39.1% ו–40.4% בהתאמה)

מאשר בסקר הכלל ארצי (24.4% ו–16.9% בהתאמה).

המשפחה, מוסדות הדת, המנהיגות בחברה הערבית והעירייה הם המוסדות אשר זוכים לשביעות הרצון הגבוהה ביותר בעיר אום אל פחם (הרבה יותר גבוהים מהסקר הכלל ארצי). התבוננות במאפיינים הסוציולוגים של העיר אום אל פחם מסבירה את השוני בממצאים בין עמדות תושבי העיר לבין כלל החברה הערבית: אום אל פחם היא עיר מסורתית אשר בנויה ממשפחות והחלוקה של השכונות צבועה בצבע משפחתי וכך גם שמות שכונותיה. על כן, אין פלא שהמשפחה היא המוסד שזוכה בשביעות הרצון הכי גבוהה. המסורתיות גם משתקפת בשביעות הרצון מהמנהיגות הערבית המקומית והארצית וזה תודות למעורבות שלהם בפתרון סכסוכים בין משפחות וניסיונותיהם לפייס בין המשפחות היריבות וה'סולחות' שהם מנסים לחולל. בנוסף, תושבי העיר מזוהים עם אוריינטציה דתית והעיר נחשבת למעוז של התנועה האסלאמית. על כן, לאנשי הדת יש מעמד מיוחד ומכובד והם זוכים באמון גדול ותושבי העיר מכירים בתרומתם בצמצום האלימות, אם כאימַאמים במסגדים ואם כמנהיגות מקומית – שני גורמים שכנראה עושים הרבה להשכנת שלום בין היריבים. גם העירייה זוכה לאמון מסויים ונראה שתושבי אום אל פחם רואים בה כתובת לצמצום האלימות בעיר. אולם על רקע האלימות הגואה בעיר, לא המנהיגות הארצית ולא המקומית זוכים לשביעות רצון גדולה והתושבים כנראה מצפים מהם ליותר.

3.12 משטרה

בדומה לסקר הכלל ארצי, חלק מהשאלון התייחס לתפיסות בנוגע ליחסי אזרחים ערביים–משטרה.

3.12.1 טיפול המשטרה

תרשים 28 מציג את הערכת הטיפול של המשטרה בעת המגע האחרון עמה.

תרשים 28: הערכת טיפול המשטרה, לפי סקר.

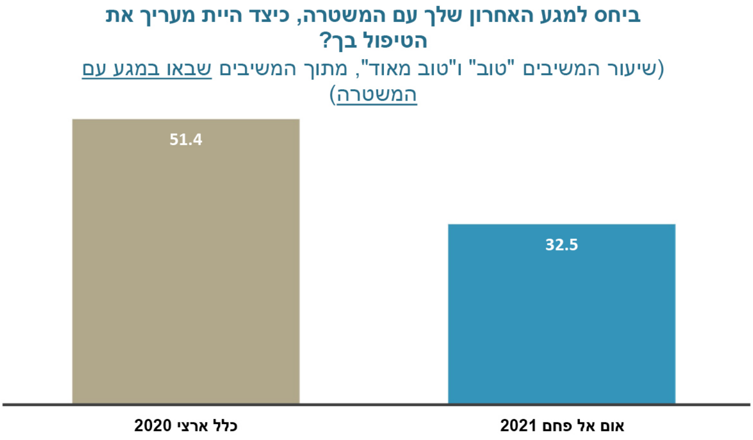

נראה כי משטרת ישראל זכתה להערכה אוהדת באופן משמעותי יותר בקרב משתתפי הסקר הכלל ארצי מאשר בקרב משתתפי סקר אום אל פחם. בעוד שמעט יותר ממחצית (51.4%) ממשיבי הסקר הכלל ארצי העריכו את טיפול המשטרה בהם בעת המגע האחרון כטוב או כטוב מאוד, שיעור זה בקרב תושבי אום אל פחם עמד על 32.5% בלבד.

בעיר אום אל פחם ממוקמת תחנת משטרה גדולה יחסית. מערכת היחסים בין המשטרה לבין תושבי העיר לא במיטבה בגין מתח בשתי זירות משמעותיות: הזירה הלאומית והזירה האזרחית. בקשר לראשונה, היו התנגשויות אלימות בין המשטרה לתושבי העיר בדיכוי ההפגנות במבצע 'חומת מגן' ובהפגנות הסוערות באירועי מאי 2021. גם בהפגנות של צעירי העיר נגד האלימות היו הרבה מעצרים ובמקרה אחד אף נהרג צעיר מהעיר ע"י כוחות המשטרה.

3.12.2 שביעות רצון מהמשטרה

תרשים 29 מציג את שיעורי שביעות הרצון מפעילות המשטרה בתחומים השונים. יש לציין כי המשיבים בסקר הכלל ארצי התייחסו לחברה ערבית או לאזרחים ערבים בכלל, בעוד שתושבי אום אל פחם נתבקשו להתייחס לפעילות המשטרה בעירם.

תרשים 29: שביעות רצון מהמשטרה, לפי תחום פעילות וסקר

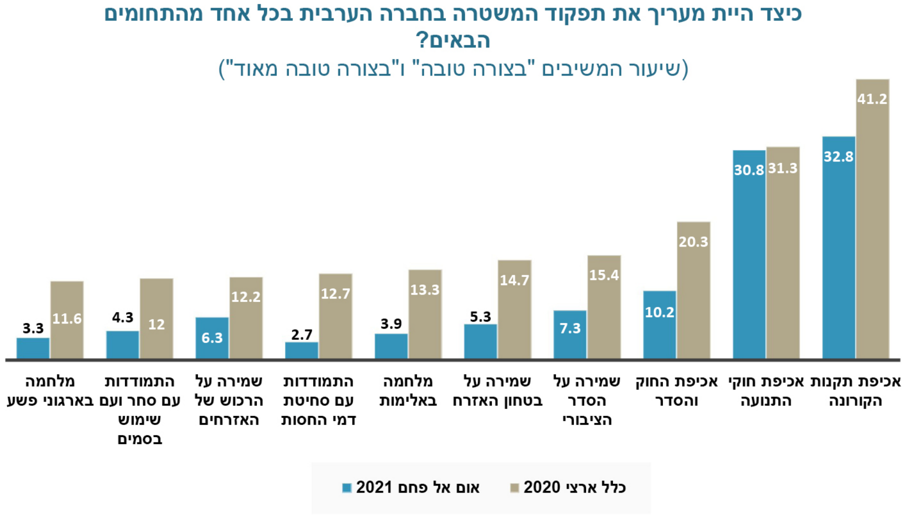

בשני הסקרים, שיעור שביעות הרצון הגבוה ביותר היה מהתחומים הבאים: אכיפת תקנות הקורונה (כלל ארצי: 41.2%, אום אל פחם: 32.8%), אכיפת חוקי התנועה (כלל ארצי: 31.3%, אום אל פחם: 30.8%) ו–אכיפת החוק והסדר (כלל ארצי: 20.3%, אום אל פחם: 10.2%). לעומת זאת, תחומים אשר זכו לשביעות הרצון הנמוכה ביותר היו שונים בין הסקרים: משיבי הסקר הכלל ארצי היו הכי פחות שבעי רצון מ–שמירה על רכושם של האזרחים הערבים (12.2%), מ–התמודדות המשטרה עם סחר ועם שימוש בסמים (12%) ומ–מלחמה בארגוני פשע (11.6%). בניגוד לכך, המשיבים בסקר אום אל פחם היו הכי פחות שבעי רצון מפעילות המשטרה בכל הקשור ל–התמודדות עם סחר ועם שימוש בסמים (4.3%), ל–מלחמה באלימות (3.9%) ול–התמודדות עם סחיטת דמי החסות (2.7%).

3.12.3 דיווח על קורבנות למשטרה

תרשים 30 מציג את התפלגות שיעורי הנכונות לפנות למשטרה בעת היפגעות מאירועי אלימות.

תרשים 30: נכונות להתלונן במשטרה על הקורבנות, לפי סוגי האלימות וסקר

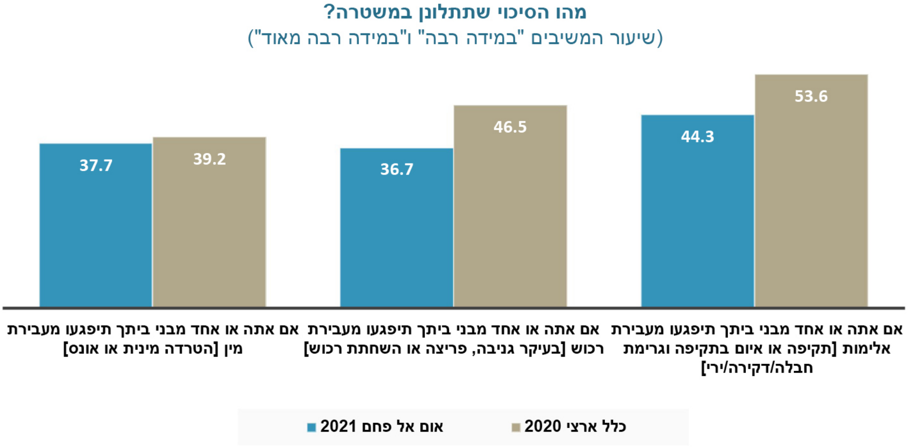

המשיבים בשני הסקרים הביעו את הנכונות הרבה ביותר להתלונן במשטרה במקרים של עבירות אלימות (כלל ארצי: 53.6%, אום אל פחם: 44.3%). בשני הסקרים, המשיבים הביעו את הנכונות המועטה ביותר להתלונן במשטרה אם הם או בני משפחותיהם ייפגעו מ–עבירות מין (כלל ארצי: 39.2%, אום אל פחם: 37.7%).

הממצאים מלמדים כי בשלושת הקטגוריות של קורבנות (אלימות, רכוש ועבירות מין) רוב תושבי אם אל פחם לא מתלוננים במשטרה. הדבר מלמד על חוסר אמון ביכולתה של המשטרה בהשכנת סדר.

מצב זה הוא תוצאה של מילכוד אכזרי: חלק מן התושבים רואים במשטרה סוג של אויב שיש להימנע ככל האפשר מפנייה אליו. מן הצד האחר, בגלל מערכת היחסים השברירית, המשטרה חוששת להפעיל את מלוא כוחה כדי להימנע מעימות כללי עם האוכלוסייה הערבית בישראל. ממשלת ישראל חייבת למצוא מסילות לליבם של התושבים הערבים, שהם המפסידים הגדולים, כדי ליצור את התנאים המתאימים להפעיל אמצעים חריפים שיכניעו את הגורמים האלימים ביותר בחברה הערבית – שהם המרוויחים הגדולים ביותר ממערכת היחסים הרעועה הזו. זהו גם תנאי הכרחי לשגשוגה

הכלכלי של האוכלוסייה הערבית[18].

3.12.4 פנייה לצורך טיפול בקורבנות

תרשים 12.4 מציג את התפלגות הגורמים אליהם משתתפי הסקרים יפנו במידה ויחוו קורבנות.

תרשים 31: גורמים לפנות בעת הקורבנות, לפי סקר

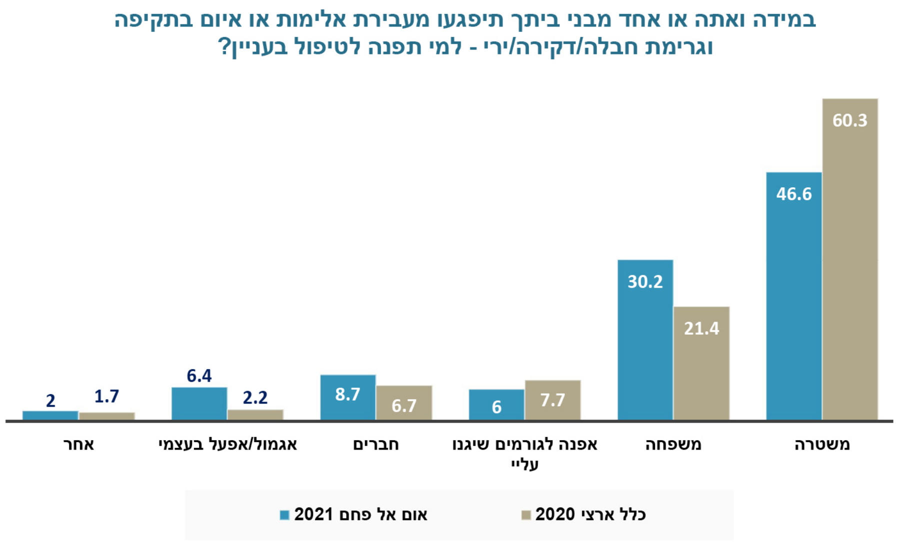

ניתן לראות כי בעוד שרוב המשיבים בסקר הכלל ארצי (60.3%) יפנו למשטרה במקרה של פגיעה או איום, פחות ממחצית (46.6%) ממשיבי סקר אום אל פחם דיווחו כי יעשו זאת. הגורם השכיח הנוסף הינו משפחה. ניתן לראות כי גורם זה צוין על ידי שיעור גבוה יותר של משיבים בסקר אום אל פחם (30.2%) מאשר בסקר הכלל ארצי (21.4%). בכל שאר הקטגוריות לא נמצאו הבדלים משמעותיים בין שני הסקרים.

הממצאים מלמדים כי המשפחה באום אל פחם מתחרה במשטרה בטיפול בענייני האלימות וכ- 30.2% מתושבי העיר יפנו למשפחה במקרה שהם, או מי מבני ביתם, ייפגעו מעבירת אלימות – לעומת 46.6% שיפנו למשטרה.

18 דהן, מומי. (2011). האלימות נגד נבחרי ציבור ערבים. https://www.idi.org.il/articles/9672

ניתן להסיק כי מעמדה של המשפחה ביישוב חזק והיא עשויה להיות כתובת לטיפול באלימות. הממצא גם מעיד על כך שמעמדה של המשטרה מעורער וישנם מוסדות חלופיים. ממצאים אלו הם תעודת עניות למשטרה ומלמדים על אי אמון בה. קיומו של גוף מתחרה לאכיפת חוק במשטר דמוקרטי לטיפול באלימות הוא בעייתי, בלשון המעטה.

3.12.5 אמון במשטרה

תרשים 32 מציג את שיעורי האמון במשטרת ישראל

תרשים 32: אמון במשטרה, לפי סקר

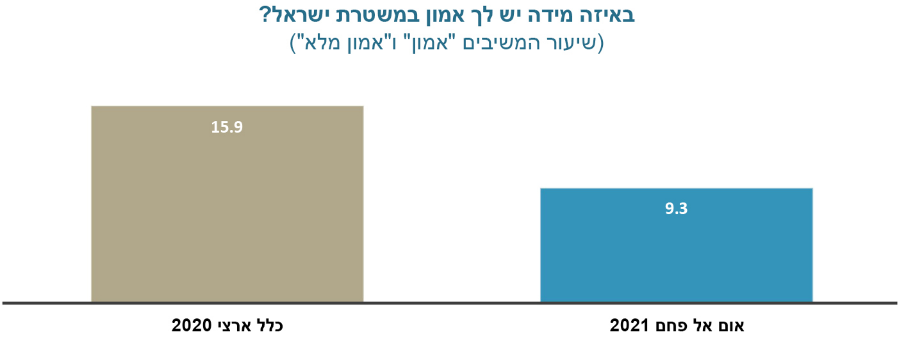

גם בהתייחס לשאלה הישירה בנושא זה, ניתן לראות כי המשיבים בשני הסקרים ביטאו אמון מועט במשטרה. שיעור זה נמוך יותר בקרב משיבי סקר אום אל פחם (9.3%) מאשר בקרב משיבי הסקר הכלל ארצי (15.9%).

המושגים 'אמון הציבור' ו'תחושת הביטחון של התושבים' – שני מושגים השלובים זה בזה, מהווים מרכיבים מרכזיים וחשובים בתפקודה של משטרה בחברה דמוקרטית. משטרה שאינה מספקת תחושת ביטחון ואינה נסמכת על אמון הציבור תתקשה לתפקד ולמלא את משימותיה. מידת ירידת האמון במשטרה מהווה לא רק דאגה עבור מעצבי המדיניות אלא גם שאלה תיאורטית-אקדמית מעניינת בנוגע לגורמים ולנסיבות בהן אזרחים נותנים אמון במשטרה. מחקרים ממדינות שונות בעולם מראים כי מידת האמון של קבוצות מיעוטים במשטרה נוטה להיות נמוכה יותר בהשוואה לקבוצות הרוב.

הממצאים מלמדים כי 90.7% מתושבי אום אל פחם אין להם אמון במשטרה. ממצא זה הוא תוצאה ישירה של מערכת יחסים קלוקלת במישור הלאומי והאזרחי, כפי שציינו קודם לכן. הציפיה של מנהיגי היישוב ובעיקר האזרחים הפשוטים בעיר, כי המשטרה תפעל למיגור האלימות אינה מתממשת. תוכניות נבנות, באות והולכות, אך תוצאות אין. חוסר האמון בולט במיוחד על רקע כשלון המשטרה לפענח מקרי רצח, וליצור הרתעה בקרב כנופיות פשע שהולכות ומשגשגות.

[4]

פרק רביעי:
ממצאי החלק הייחודי:
שביעות רצון ממחלקות העירייה

4.1 אמון במוסדות העירייה

4.1.1 שביעות רצון מהעירייה

תרשים 33 מציג את שיעורי שביעות הרצון מפעילותיה של עיריית אום אל פחם בתחומים השונים.

תרשים 33: שביעות רצון מעיריית אום אל פחם, לפי תחום פעילות העירייה.

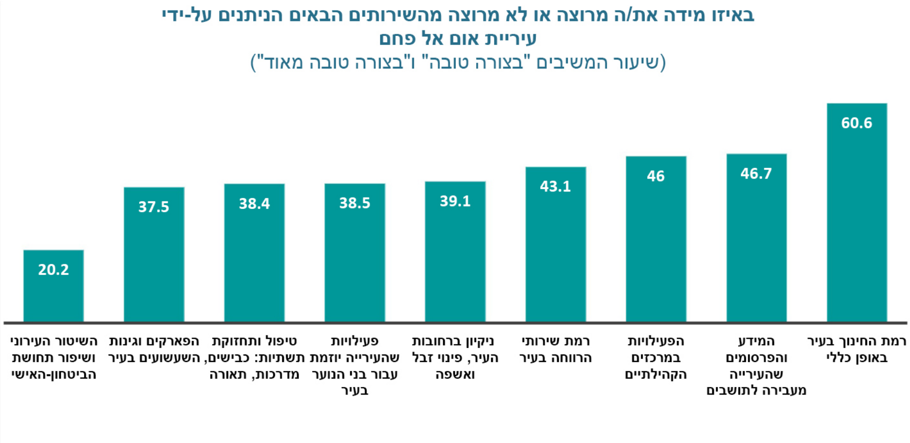

התחום שזכה לשביעות הרצון הרבה ביותר בפער מכל התחומים האחרים הוא תחום החינוך. נתון של רמת החינוך הינו מפתיע במידת מה לאור העובדה

כי רק מעט יותר ממחצית (59.4%) מתלמידי העיר היו זכאים לתעודת בגרות בשנת 2019 (הלמ"ס, 2021). מאידך, התחום שזכה לשביעות הרצון הנמוכה ביותר הוא השיטור העירוני ושיפור תחושת הביטחון האישי (20.2%).

4.1.2 הערכת היכולת המוסדית לצמצם אלימות

תרשים 34 מציג את שיעורי המשיבים הסבורים כי פעילויות העירייה השונות יצמצמו את היקפי האלימות בעיר.

תרשים 34: הערכת יכולת העירייה לצמצם את ממדי האלימות ביישוב, לפי תחום פעילות

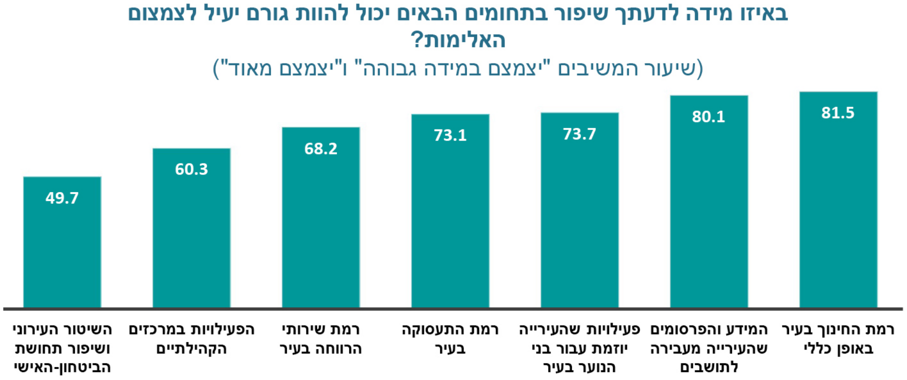

תרשים 35: הערכת יכולת העירייה לצמצם את מימדי האלימות ביישוב, לפי תחום פעילות

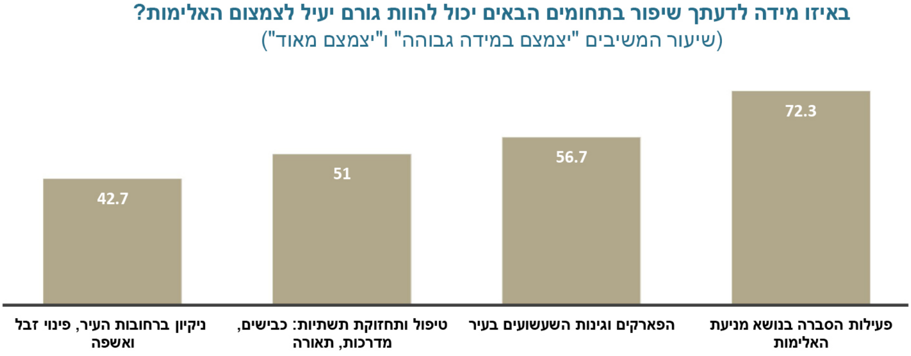

מהתרשימים ניתן ללמוד כי שניים מתוך התחומים המוצעים זכו לשביעות הרצון הרבה ביותר והם גם התחומים ששיפור בהם עשוי לגרום לצמצום האלימות: הרמה הכללית של החינוך (81.5%) והמידע והפרסומים המועברים על ידי העירייה לתושבים (80.1%). תחום הפעילות במרכזים הקהילתיים, אף הוא זכה לשביעות רצון גבוהה יחסית, אולם רק 60.3% סבורים שהוא מהווה גורם יעיל לצמצום האלימות. לעומת זאת, פעילות שהעירייה יוזמת עבור בני הנוער של העיר ניצבת אחרי רמת החינוך והמידע והפרסומים כגורם היעיל לצמצום האלימות. טיפול ותחזוקת התשתיות וכן השיטור העירוני זכו למידות הנמוכות של שביעות הרצון והן מהוות, לדעת הנשאלים, גם את הגורמים הכי פחות יעילים בכל הקשור לצמצום האלימות בעיר (51% ו–49.7% בהתאמה). הגורם שדווח כיעיל על ידי האחוז הנמוך ביותר של המשיבים הוא ניקיון ופינוי האשפה – רק 42.7% מתוך משיבי הסקר סבורים כי תחום זה יכול להוות גורם יעיל לצמצום האלימות בעיר.

4.2 אלימות בעיר

4.2.2 זהות הנחשפים מאלימות

תרשים 36 מציג את התפלגות הזהות של הנחשפים לאלימות בעיר.

תרשים 36: החשיפה לאלימות באום אל פחם

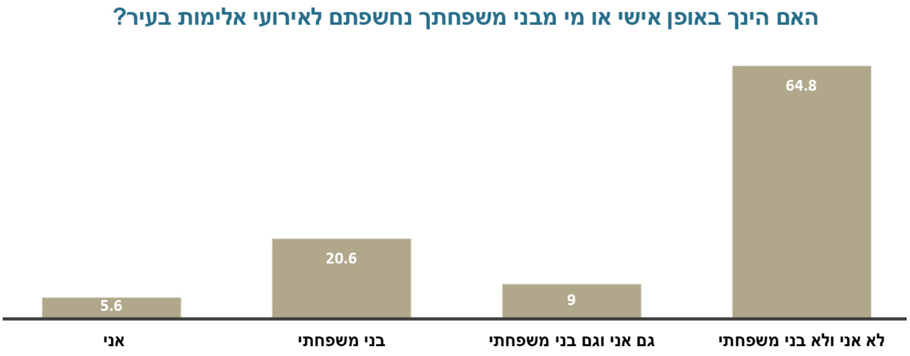

התמונה שעולה מתרשים זה מדאיגה במיוחד: 35.2% מתושבי העיר נחשפו לאירועי אלימות. אדם שחי בסביבה אלימה, תחושות הניכור והתסכול שלו

יתגברו. לזה יש השלכות על כל תחומי החיים של הפרט ועל האמון שלו במוסדות המדינה ובמוסדות המקומיים. אדם שחי בסביבה אלימה, סביר מאוד שיטפח התנהגות שכזו.

אמנם כשני שליש (64.8%) מהתושבים ובני משפחותיהם לא נחשפו לאלימות בעיר. אך לעומת זאת, 20.6% דיווחו כי בני משפחתם נחשפו לאלימות בעיר, ועוד 9% דיווחו שגם הם וגם בני משפחותיהם נחשפו לאלימות בעיר. רק 5.6% דיווחו כי הם באופן אישי בלבד נחשפו לאלימות באום אל פחם.

4.2.2 קניות מחוץ לעיר

תרשים 37 מציג את התפלגות התשובות לשאלה אודות ההעדפה לביצוע הקניות מחוץ לאום אל פחם כתוצאה מאלימות בעיר.

תרשים 37: העדפה לביצוע קניות מחוץ לאום אל פחם

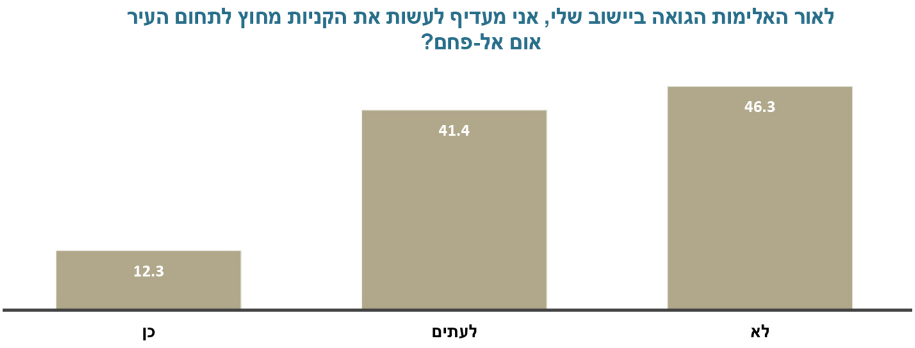

אמנם חלק ניכר מהתושבים (46.3%) אינם מעדיפים לעשות קניות מחוץ לאום אל פחם לאור האלימות הגואה בעיר. אך לעומת זאת, 41.4% מהמשיבים דיווחו כי לעתים הם מעדיפים לעשות קניות מחוץ לעיר. בנוסף, רק 12.3% מתוך המשיבים דיווחו כי הם בפירוש מעדיפים לבצע קניות מחוץ לעיר לאור האלימות הגואה בה. הנתון כי 53.7% ('לעיתים' ו'כן') מתושבי העיר שוקלים או עושים קניותיהם מחוץ לעיר, עשוי להשפיע בצורה שלילית על ההתפתחות הכלכלית של היישוב ויחמיר את המצב הכלכלי של התושבים.

4.2.3 שביעות רצון משירותי העירייה – לפי שכונות.

התרשימים 38–40 מציגים את התפלגויות שביעות הרצון משירותי עיריית אום אל פחם לפי שכונות. לצורך הצגת הממצאים, נבחרו ארבע השכונות מהן נדגמו לפחות 14.9% מכלל משתתפי הסקר.

תרשים 38: שביעות רצון משירותי העירייה – נראות פני העיר, לפי שכונה.

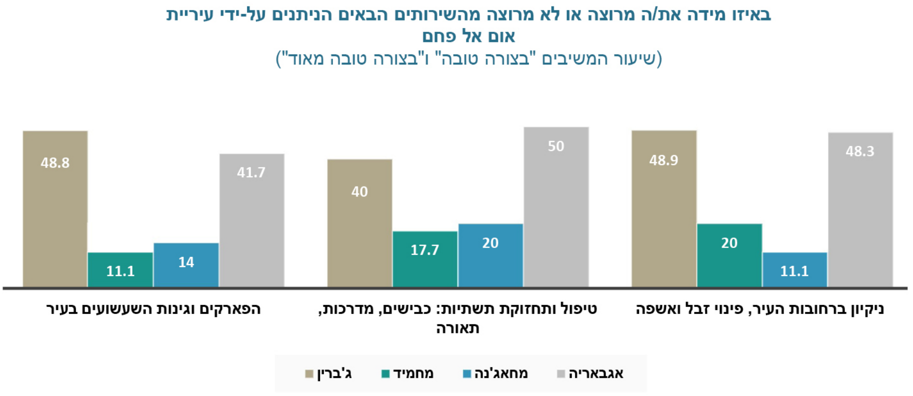

ניתן לראות מהתרשים כי תושבי השכונות השונות הביעו דרגות שונות של שביעות רצון משירותי העירייה המתייחסים לחזות פני העיר. בכל אחד מהתחומים הייתה שביעות רצונם של תושבי השכונות ג׳ברין ואגבאריה גבוהה יותר מאשר בקרב תושבי השכונות מחאג׳נה ומחמיד. עם זאת, קיימים הבדלים מעטים מתחום לתחום: בעוד ששביעות הרצון הרבה ביותר יחסית מהפארקים וגינות השעשועים בעיר נרשמה בקרב תושבי שכונת ג׳ברין (48.8%), שביעות הרצון הרבה ביותר יחסית מטיפול ותחזוקת תשתיות נרשמה בקרב תושבי שכונת אגבאריה (50%). בהתייחס לניקיון ופינוי האשפה – מידת שביעות רצונם של תושבי שכונת ג׳ברין (48.9%) ותושבי שכונת אגבאריה (48.3%) הייתה דומה יחסית.

תרשים 39: שביעות רצון משירותי העירייה – פעילות העירייה, לפי שכונה.

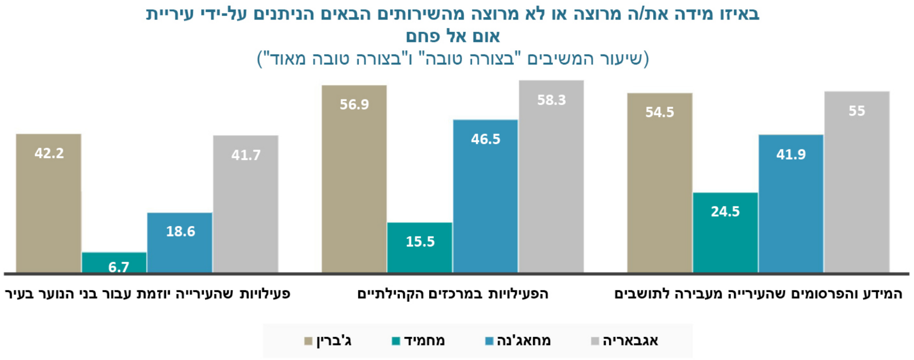

מנתוני תרשים זה עולה כי קיימת שונות פחות קיצונית ביחס לשביעות רצון מפעילויות העירייה בתחומי המידע והפעילויות בעיר מאשר מהטיפול בחזות העיר. עם זאת, עדיין נראה כי תושבי השכונות ג׳ברין ואגבאריה הביעו שביעות רצון רבה יותר מאשר תושבי השכונות מחאג׳נה ומחמיד. תושבי שכונות אגבאריה וג׳ברין גם הביעו מידה דומה למדי של שביעות רצון מפעילויות במרכזים הקהילתיים (58.3% ו-56.9% בהתאמה), מהמידע והפרסומים שהעירייה מעבירה לתושבים (55% ו-54.5% בהתאמה) ומפעילויות עבור בני נוער (41.7% ו-42.2% בהתאמה).

תרשים 40: שביעות רצון משירותי העירייה – שירותים חברתיים, לפי שכונה.

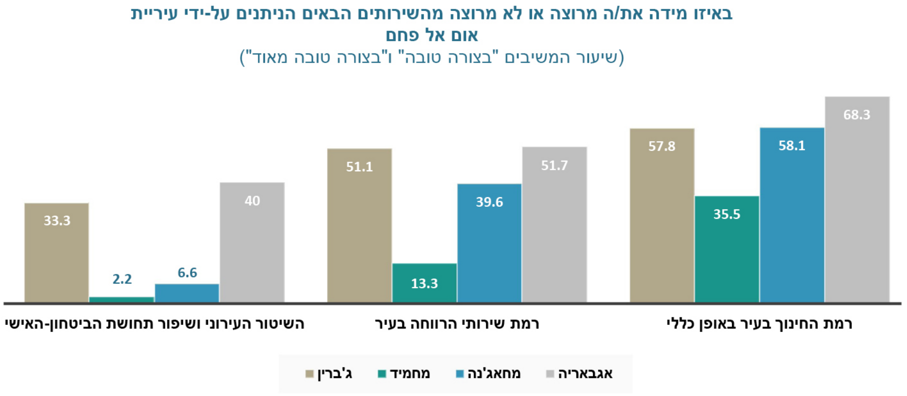

ניתן לראות מהתרשים כי שביעות רצון מהשירותים החברתיים המוענקים על ידי העירייה שונה מעט מהדפוס שהתקיים בנוגע ליתר סוגי השירותים. שיעור שביעות הרצון משירותי השיטור העירוני היה גבוה יחסית בקרב תושבי שכונת אגבאריה (40%) וג׳ברין (33.3%) ונמוך ביותר בשתי השכונות האחרות. שיעור שביעות הרצון הגבוה ביותר מרמת שירותי הרווחה בעיר הובע על ידי תושבי שכונות אגבאריה (51.7%) וג׳ברין (51.1%), באופן דומה יחסית. לעומת זאת, שיעור שביעות הרצון מרמת החינוך בעיר נרשמה בקרב תושבי שכונות אגבאריה (68.3%) ומחאג׳נה (58.1%), אחריהן, בהפרש קטן, שכונת ג׳ברין (57.8%) ורק לאחר מכן – על ידי תושבי שכונת מחמיד (35.5%).

[5]

פרק 5:
סיכום ודיון

סקר הביטחון האישי והקהילתי בעיר אום אל פחם אשר נערך בחודשים נובמבר–דצמבר בשנת 2021 עסק בביטחון האישי של תושבי העיר, יחסיהם עם וכלפי המשטרה וכן בדק את שביעות הרצון של תושבי העיר מהעירייה וממחלקותיה בכלל ובמיגור האלימות בפרט. נזכיר כי בשנת 2021 היו 11 מקרי רצח בעיר.

הממצאים מלמדים כי העיר אום אל פחם היא עיר מוכת אלימות וכי תושביה מוטרדים מאד מעובדה זו.

ממצאי הסקר מלמדים כי תושבי העיר אום אל פחם מודאגים ביותר מתופעות אלימות ופשיעה: מעל ל– 92.4% מתושבי העיר מודאגים ומודאגים מאוד מהפשיעה המשתוללת בעירם; כ–95.3% מודאגים ומודאגים מאוד מהירי והשימוש בנשק. ברם, הם פחות מודאגים מסוגיות פוליטיות ומדינתיות הקשורות יותר למרחב הקולקטיבי (קפאון תהליך השלום בין ישראל לפלסטינים, אי–השוויון בין יהודים לערבים בישראל ומצב הדמוקרטיה במדינה). 69.1% מתושבי אום אל פחם מרגישים חוסר ביטחון אישי ביישוב. המרחב המעורר הכי הרבה תחושת איום בקרב תושבי העיר הוא הרחוב (54.3%), והמרחב בו תחושה האיום היא המועטה ביותר הינו ביתם הפרטי (4.3%). מרבית תושבי העיר שחוו אלימות לא הכירו את התוקף. מבין אלה שהכירו, הרוב ציינו כי מדובר באדם שאינו נמנה עם הקטגוריות המוגדרות (אדם זר, שכן, חבר, מכר, בן משפחה או עמית לעבודה). 97% מתושבי העיר דיווחו על עלייה ברמת האלימות ביישוב. בהתייחס לעמדות כלפי נשק חם, 99.3% מתושבי העיר הסכימו ביותר עם הטיעון כי בשנים האחרונות גובר השימוש בנשק חם בעיר וכ– 98.6% סבורים כי בעיר שלהם ניתן להשיג נשק בקלות.

בהתייחס לפעילות לצמצום האלימות, 95.7% מתושבי העיר ראו את החמרת הענישה כלפי עברייני האלימות כחשובה ביותר לצמצום האלימות. בהשוואה, 71.5 אחוזים סברו שצמצום האלימות יבוא כתוצאה משיפור מערכת היחסים עם המשטרה. בהקשר של מידת המוכנות לקחת חלק במאבק באלימות ביישוב, 47.5% מתושבי העיר ענו במידה רבה מאוד, רבה או ברמה בינונית. בהקשר של האמון במשטרה, רק ל– 9.3% מתושבי העיר היה אמון במשטרת ישראל, למרות שבעיר נמצאת תחנת משטרה גדולה.

הסקר בדק גם את שביעות הרצון של תושבי העיר משירותי העיריה בכלל ובמיגור האלימות בעיר בפרט. שביעות הרצון הרבה ביותר מהעירייה נרשמה בהתייחס לרמת החינוך הכללית בעיר (60.6%) והנמוכה ביותר – מהשיטור העירוני (20.2%). הרמה הכללית של החינוך הייתה גם התחום המשמעותי ביותר שהשיפור בו עשוי להוביל לצמצום האלימות בעיר (81.5%). מנגד, השיפור בניקיון ופינוי אשפה היה לדעת המשיבים הגורם הכי הפחות מהותי לצמצום האלימות בעיר (42.7%). בהתייחס לחשיפה לאלימות ביישוב, כשני שליש מהמשיבים דיווחו כי לא הם ולא בני משפחותיהם נפגעו מהאלימות בעיר. בנוסף, כ–46% מהמשיבים לא מבצעים באורח קבע קניות מחוץ לעיר, אך 41.4% לעתים מעדיפים לעשות קניות מחוץ לאום אל פחם, לאור האלימות הגואה ביישוב.

בדו"ח הפשיעה של המכון לחקר החברה הערבית במכללה האקדמית גליל מערבי[19] שהתפרסם לאחרונה דווח כי באום אל פחם שיעור הרצח ביחס לגודל היישוב הוא מהגבוהים בישראל. המגמות בשיעורי הרצח הן המדד המהימן ביותר לפשיעה אלימה, שכן סוגי פשע אחרים מוּעדים יותר לתת–דיווח. עם זאת, הן בקרב ערבים והן בקרב יהודים בישראל ניכרת התאמה בין המגמות במספר מקרי הרצח ובין הנתונים הרשמיים על התרחשות פשעים אלימים באופן כללי, אלימות במשפחה, עבירות רכוש ומספר התיקים שהמשטרה פותחת על עבירות נשק (יכימוביץ–כהן, 2020 [20]).

מצב הפשיעה בעיר אום אל פחם הוא גבוה ושיעור הרציחות בה הוא גבוה מאוד. חלק ממאפייניה הסוציולוגים של העיר מסבירים את גאות הפשיעה

19 המכון לחקר החברה הערבית, המכללה האקדמית גליל מערבי. 2022. הפשיעה בחברה הערבית בישראל 2022.

20 יכימוביץ-כהן, נורית. (2020). נתונים על פשיעה בחברה הערבית – עדכון. הכנסת, מרכז המחקר והמידע.

בה. ספרות המחקר הסוציולוגית והקרימינולוגית מצאה קשר בין הגיל להיתכנות ושכיחות הפשיעה. כך למשל, מאז שנות השמונים של המאה הקודמת מראים מחקרים בין-תחומיים של קרימינולוגים, סוציולוגים ודמוגרפים ששינויים במבנה הגילים בחברה – בעיקר היווצרותן של קבוצות גדולות של גברים צעירים – מסבירים חלק מהשינויים בשיעורים הכוללים של הפשיעה, ובייחוד של הפשיעה האלימה [21](Cohen & Land, 1987). פעילות פלילית מתאפיינת בדפוס גילי מובהק: ההסתברות לפעילות פלילית עולה אצל כל יחיד נתון בשנות העשרה המאוחרות ויורדת בהגיעו לסוף שנות העשרים ולתחילת שנות השלושים לחייו – הן בשל סיבות התפתחותיות שקשורות לשליטה והן בשל לחץ חברתי להתאים לנורמות של קבוצות ההתייחסות. קבוצות גיל מבוגרות מפחיתות את נכונות הגיוס לכנופיות פשע[22]. כפי שהראנו במחקר, שיעור הצעירים בעיר הוא גבוה בהשוואה לממוצע הכלל הארצי ועובדה זו תורמת, מן הסתם למיקומה הגבוה של אום אל פחם ברמת הפשיעה הארצית.

ספרות המחקר מצאה קשר בין מצבי האבטלה, תת-תעסוקה ואי השתתפות בהשכלה גבוהה לבין ניתוק חברתי, שעשוי להוביל לעבריינות ופשיעה. שני המדדים הסטנדרטיים הראשונים המשמשים בספרות המחקר לבחינת ניתוק חברתי הם רמות גבוהות של אבטלה ושל תת-תעסוקה, ואי השתתפות בהשכלה גבוהה ((McCall et al., 2013. העיר אום אל פחם מדורגת 2 בסולם החברתי כלכלי של ישראל ומתאפיינת ברמה גבוהה של אבטלה ותת-תעסוקה, במיוחד אצל נשים. משתנים אלו תורמים, איפוא, לשיעור הגבוה של העבריינות בעיר.

הלגיטימציה לה זוכה משטרה במדינה דמוקרטית מבוססת על אמון הציבור בה, ועל הסכמתו לשתף עמה פעולה. תפקידה של המשטרה בהקשר זה מורכב: מובן שעליה לשמור על הסדר הציבורי, אולם דיכוי אלים של הפגנות חוקיות יכרסם בלגיטימציה המשטרתית ובאמון הציבור בה[23]. מידת האמון

21 Cohen, L. E., & Land, K. C. (1987). Age structure and crime: Symmetry versus asymmetry and the projection of crime rates through the 1990s. American Sociological Review, 52(2), 170–183.

22 וינרב, אלכס. (2021). על הקשר בין ריבוי צעירים, פשיעה אלימה ומחסורים בשוק הנישואים הערבי בישראל. מרכז טאוב.

23 לוריא, גאי. (2020). משטרה במשבר לגיטימציה. https://www.idi.org.il/articles/32068

של תושבי אום אל פחם במשטרה היא נמוכה מאוד, הן בהשוואה לאמון הציבור הערבי בכללו והן בהשוואה לנתוני האוכלוסייה היהודית[24]. בעיר אום אל פחם יש לרמת האמון הנמוכה במשטרה גם סיבה נוספת: המשטרה הפעילה יותר מאשר פעם אלימות בלתי מרוסנת נגד מפגינים בעיר. ב– 3.12.21 נהרג תושב אום אל פחם בידי המשטרה, בעקבות אירוע דריסה25. אי האמון במשטרה משפיע לשלילה על הנכונות של התושבים לשתף פעולה איתה גם במיגור האלימות, כפי שראינו בממצאי המחקר.

דו"ח זה מצייר תמונה עגומה למציאות הפשיעה בעיר אום אל פחם. אולם, הוא גם מצביע על כיווני תיקון ושיפור. קריאה מושכלת של מאפייני העיר עשויה לשנות את המצב. המיקום הגיאוגרפי והאדמיניסטרטיבי של העיר מייעד לה פוטנציאל משמעותי. השקעה נכונה בחינוך, בתשתיות, באכיפה וכן שיפור האמון ברשויות ובראשן המשטרה – עשויים לשפר את המצב. בצד החיובי – תושבי העיר אום אל פחם מביעים אמון בחלק ממוסדות העירייה ובתרומתם למיגור האלימות. יש לטפח אמון לזה ולנתב אותו לאפיקי עשייה.

24 עלי נוהאד, לוין-חן רות ונג׳מי-יוסף, עולא. 2020. אלימות, פשיעה ושיטור בחברה הערבית: מדד הביטחון האישי והקהילתי. לוד וחיפה: יוזמות אברהם ומוסד שמואל נאמן בטכניון

25 https://www.ynet.co.il/news/article/b1zvxbwfk

[נספחים]

נספח א׳: שאלות הסקר לשנת 2021, כולל אחוזי המשיבים בקטגוריות השונות.

סקר הביטחון האישי והקהילתי בעיר אום אל פחם 2021

שמי .... ואני מראיין מ .... אנו עורכים סקר מדעי עבור מחקר בנושא אלימות, פשיעה וביטחון אישי בעיר אום אל-פחם. ההשתתפות בסקר תאפשר לך לבטא את דעתך בנושא ולתרום לקבלת תמונה אמיתית של דעת הקהל בעיר בנושא המחקר. לצורך מחקר זה נבחרת באופן מקרי. תשובותיך לא תימסרנה לאיש ותשמשנה למטרות סטטיסטיות בלבד. לשאלות שיוצגו לך אין תשובות נכונות או לא נכונות. אנו מודים לך מראש על השתתפותך שהיא חיונית להצלחת המחקר.

אקריא לך מספר משפטים על תופעות בחברה הישראלית. לגבי כל תופעה, ציין אם אתה: מאוד מודאג, מודאג, לא מודאג או בכלל לא מודאג.

	מודאג מאוד	מודאג	מודאג במידה מסוימת	לא מודאג	בכלל לא מודאג
1. אבטלה (n = 302)	23.2	28.5	30.5	14.9	3.0
2. תאונות דרכים (n = 302)	23.8	43.0	23.8	7.9	1.3
3. אלימות (n = 299)	47.3	44.3	7.7	0.7	0.0
4. פשיעה (n = 302)	49.0	43.4	7.3	0.3	0.0
5. עבירות רכוש (n = 302)	34.1	45.0	17.9	2.3	0.7
6. סמים (n = 302)	37.7	37.7	19.2	5.3	0.0
7. דמי חסות (n = 300)	43.3	31.7	12.3	8.7	4.0
8. אלימות נגד נשים (n = 301)	30.6	38.2	19.6	7.6	4.0
9. ירי ושימוש בנשק (n = 300)	60.3	35.0	2.3	1.0	1.3
10. קטטות (n = 301)	43.9	39.2	12.6	3.3	1.0
11. מצב הדמוקרטיה בישראל (n = 302)	24.2	31.8	30.5	11.6	2.0
12. אי שוויון בין ערבים ליהודים במדינה (n = 302)	23.8	43.4	26.2	4.6	2.0
13. קיפאון בתהליך השלום בין ישראל לפלסטינים (n = 302)	18.5	32.5	33.8	12.9	2.3
14. התפשטות נגיף הקורונה בחברה הערבית (n = 301)	14.6	32.2	31.2	16.9	5.0
15. אחר: ___________ (n = 90)	7.8	4.4	7.8	12.2	67.8

באיזו מידה אתה חושש שאתה או אחד מבני ביתך תיפגעו מכל אחת מתופעות אלו:

	חושש מאוד	חושש	חושש במידה מסוימת	לא חושש	בכלל לא חושש
16. מעבירות רכוש (n = 302)	24.2	45.4	27.2	2.6	0.7
17. מעבירות אלימות [תקיפה או איום בתקיפה וגרימת חבלה/ דקירה/ירי] (n = 301)	41.5	42.9	10.3	2.7	2.7
18. פשעי שנאה (n = 302)	25.2	46.0	20.9	4.6	3.3
19. מעבירות מין [אונס או הטרדה מינית] (n = 302)	12.6	29.5	26.8	18.2	12.9
20. התפשטות נגיף הקורונה (n = 302)	13.6	30.8	28.1	20.2	7.3

21. האם אתה באופן אישי מרגיש בהיעדר ביטחון אישי בגלל האלימות ביישוב המגורים שלך? (n = 301)

.1	במידה רבה מאוד	27.2
.2	במידה רבה	41.9
.3	במידה מועטה	27.9
.4	בכלל לא	3.0

22. האם הינך באופן אישי או מי מבני משפחתך נחשפתם לאירועי אלימות בעיר? (n = 301)

.1	אני	5.6
.2	בני משפחתי	20.6
.3	גם אני וגם בני משפחתי	9.0
.4	לא נחשפתי, לא אני ולא מי מבני משפחתי	64.8

23. לאור האלימות הגואה ביישוב שלי, אני מעדיף לעשות את הקניות מחוץ לתחום העיר אום אל–פחם? (n = 285)

א. כן	12.3
2. לעיתים	41.4
3. לא	46.3

מבין המקומות הבאים, היכן תחושת האיום שלך מול תופעות של אלימות גדולה יותר, מ1– 5 , 5 = גדולה מאוד, 1 = בכלל לא גדולה.

	גדולה מאוד	גדולה	גדולה במידה מסוימת	לא גדולה	בכלל לא גדולה
24. בביתי (n = 301)	0.0	4.3	14.0	31.9	49.8
25. בשכונה שלי (n = 301)	10.0	18.6	17.6	30.6	23.3
26. ברחוב (n = 300)	24.3	30.0	22.7	16.7	6.3
27. במקומות בילוי באום אל פחם (n = 301)	22.6	28.6	30.9	12.3	5.6
28. במקום הלימודים באום אל פחם (n = 301)	8.0	29.6	28.6	21.9	12.0

האם את/ה או מישהו מבני משפחתך או מחבריך, נפגעת או היית קורבן, לכל אחת מתופעות האלימות הבאות במהלך השנה האחרונה? דרג מ 1–5

	במידה רבה מאוד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מעטה	במידה מעטה מאוד
29. קללות, יריקות, איומים וסחיטה (n = 300)	3.3	5.3	12.3	22.0	57.0
30. הטרדה מינית, תקיפה מינית, אונס (n = 299)	0.0	1.7	1.7	9.4	87.3
31. שימוש בנשק (n = 300)	2.3	5.3	3.7	11.3	77.3
32. התפרעות המונית (קטטה), מכות, השחתת רכוש, הצתות (n = 300)	2.0	5.3	10.0	17.3	65.3

33. האם הייתה היכרות לפני המקרה עם התוקף או עם מי שאיים בתקיפה או נקט באלימות? (n = 279)

1. כן	24.4
2. לא	75.6

34. האם התוקף או מי שאיים בתקיפה או נקט באלימות היה: (n = 253)

1. ממקום העבודה	9.5
2. שכן / חבר / מכר	17.0
3. בן משפחה	2.8
4. אדם זר	17.0
5. אחר:	53.8

35. האם בשנה האחרונה רמת האלימות ביישוב שלך עלתה, ירדה או נשארה כמו שהיא: (n = 301)

1. חלה עלייה גדולה	53.2
2. חלה עליה	43.2
3. לא חל שינוי	3.3
4. חלה ירידה	0.3
5. חלה ירידה גדולה	0.0

חלק גדול ממקרי הרצח שאירעו בשנה האחרונה התבצעו בכלי נשק חם. ציין אם אתה: לא מסכים, נוטה לא להסכים, נוטה להסכים, או מסכים. רשום את מידת הסכמתך מ–1–5 לגבי המשפטים הבאים

	מסכים	נוטה להסכים	נוטה לא להסכים	לא מסכים
36. בישראל ניתן להשיג נשק חם בקלות (n = 301)	42.5	49.5	4.7	3.3
37. באום אל–פחם ניתן להשיג נשק בקלות (n = 301)	55.8	36.9	4.7	2.7

38. בשנים האחרונות גובר השימוש בנשק חם בשכונת המגורים שלי (n = 301)	71.4	27.2	0.7	0.7
39. בשנים האחרונות גובר השימוש בנשק חם באום אל-פחם (n = 301)	69.4	29.9	0.3	0.3

אקריא לך מספר גורמים שעשויים להשפיע על השימוש האלים בנשק. דרג בין 1–5 את מידת ההשפעה שיש לדעתך לכל גורם על שימוש אלים בנשק [1 במידה מעטה מאוד ; 5 במידה רבה מאוד]

	במידה רבה מאוד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מעטה	במידה מעטה מאוד
40. זמינות הנשק (n = 302)	41.1	51.0	3.3	3.0	1.7
41. סחר בסמים (n = 302)	51.0	40.1	7.3	1.3	0.3
42. נוכחות מעטה של שוטרים (n = 302)	43.4	26.8	18.2	9.3	2.3
43. קלות הענישה כלפי עברייני אלימות (n = 302)	65.2	30.5	2.3	0.7	1.3
44. הלוואות בשוק האפור (n = 302)	59.3	36.8	2.6	0.3	1.0
45. הימצאות כנופיות פשע ביישוב (n = 302)	62.3	32.5	4.0	0.3	1.0

אקריא לך מספר פעולות שיכולות להתבצע ע"י המדינה כדי לצמצם את עבירות האלימות. דרג בין 1–5 את מידת החשיבות של כל אחת מהן לצמצום עבירות האלימות [1 = כלל לא חשוב; 5 = חשוב מאד]

	חשוב במידה רבה מאוד	חשוב במידה רבה	חשוב במידה מסויימת	חשוב במידה לא רבה	חשוב במידה לא רבה בכלל
46. החמרה במתן היתרים לאחזקת נשק (n = 302)	48.7	39.1	10.3	0.0	2.0

47. פעילות לצמצום השימוש והסחר בסמים (n = 301)	56.8	30.6	11.0	1.0	0.7
48. הגדלת מספר השוטרים המטפלים בעבירות אלימות (n = 301)	47.8	25.2	18.3	5.0	3.7
49. החמרה בענישה כלפי עברייני אלימות (n = 302)	68.9	26.8	3.6	0.3	0.3
50. מבצעים תכופים לאיסוף ולהחרמת הנשק הבלתי חוקי(n = 302)	65.2	29.5	5.3	0.0	0.0
51. שיפור מערכת היחסים הרעועה בין המשטרה לחברה הערבית (n = 302)	46.7	24.8	18.9	7.3	2.3

52. באיזו מידה אתה תהיה מוכן לקחת חלק במאבק באלימות ביישובך? (n = 299)

במידה רבה מאוד	14.7
במידה רבה	10.4
במידה בינונית	22.4
במידה מועטה	33.4
במידה מועטה מאוד	19.1

לגבי כל אחד ממוסדות אלו, ציין באיזה מידה את/ה שבע רצון מיעילות הטיפול לצמצום תופעת האלימות

	מאוד שבע רצון	שבע רצון	שבע רצון במידה מסוימת	לא שבע רצון	בכלל לא שבע רצון
53. משטרת ישראל (n = 302)	1.7	2.0	15.6	48.7	32.1
54. מערכת המשפט (n = 301)	1.0	9.3	31.6	36.5	21.6
55. הממשלה (n = 301)	0.3	5.3	17.3	52.2	24.9
56. העירייה (n = 302)	6.3	32.8	44.4	10.6	6.0
57. הכנסת (n = 302)	1.7	4.6	31.1	46.4	16.2
58. מערכת החינוך(n = 301)	6.0	37.9	36.5	14.6	5.0
59. מערכת הרווחה (n = 301)	10.6	26.2	43.9	14.0	5.3
60. המשפחה (n = 302)	29.1	45.7	10.6	8.3	6.3
61. מוסדות הדת (n = 302)	26.5	42.1	21.9	6.3	3.3
62. אמצעי התקשורת (n = 302)	6.3	20.2	46.4	20.9	6.3
63. המנהיגות בחברה הערבית (n = 302)	9.9	30.5	27.5	22.5	9.6

64. ביחס למגע האחרון שלך עם המשטרה, כיצד היית מעריך את הטיפול בך? (n = 117)

1. הטיפול היה טוב מאד 7.7
2. הטיפול היה טוב 24.8
3. הטיפול היה רע 31.6
4. הטיפול היה רע מאד 35.9
5. לא רלוונטי (לא היה לי מגע עם המשטרה) 60.6 מכלל המשיבים (n = 183)

כיצד היית מעריך את תפקוד המשטרה באום אל-פחם בכל אחד מהתחומים הבאים

	בצורה טובה מאוד	בצורה טובה	בצורה סבירה	בצורה לא טובה	בצורה בכלל לא טובה
65.מלחמה באלימות באום אל-פחם (n = 302)	0.3	3.6	7.3	52.6	36.1
66. שמירה על הרכוש של האזרחים באום אל-פחם (n = 302)	0.7	5.6	16.6	40.1	37.1
67. מלחמה בארגוני הפשע באום אל-פחם (n = 302)	0.7	2.6	6.0	41.4	49.3
68. התמודדות עם סחר ועם שימוש בסמים באום אל-פחם (n = 302)	1.3	3.0	7.0	41.7	47.0
69. התמודדות עם סחיטת דמי החסות באום אל-פחם (n = 301)	0.7	2.0	7.3	36.5	53.5
70. שמירה על הסדר הציבורי באום אל-פחם (n = 302)	1.3	6.0	23.8	39.4	29.5
71. שמירה על ביטחון האזרח באום אל-פחם (n = 302)	2.0	3.3	13.6	45.0	36.1
72. אכיפת החוק והסדר באום אל-פחם (n = 302)	2.6	7.6	19.9	37.1	32.8
73. אכיפת חוקי התנועה באום אל-פחם (n = 302)	11.9	18.9	30.5	26.5	12.3
74. אכיפת תקנות הקורונה באום אל-פחם (n = 302)	11.6	21.2	28.5	26.5	12.3

ענה בבקשה על השאלות הבאות: מהו הסיכוי שתתלונן במשטרה במקרה של:

	במידה רבה מאוד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מעטה	במידה מעטה מאוד
75. אם אתה או אחד מבני ביתך תיפגעו מעבירת רכוש [בעיקר גניבה, פריצה או השחתת רכוש] [1 =אין סיכוי; 5=סיכוי גבוה] (n = 302)	13.2	23.5	21.5	24.2	17.5
76.אם אתה או אחד מבני ביתך תיפגעו מעבירת אלימות [תקיפה או איום בתקיפה וגרימת חבלה/דקירה/ירי] [1=אין סיכוי, 5=סיכוי גבוה] (n = 302)	24.8	19.5	20.2	20.2	15.2
77. אתה או אחד מבני ביתך תיפגעו מעבירת מין [הטרדה מינית או אונס] [1=אין סיכוי, 5=סיכוי גבוה](n = 302)	18.2	19.5	20.5	16.6	25.2

78. אם אתה או אחד מבני ביתך תיפגעו מעבירת אלימות או איום בתקיפה וגרימת חבלה/דקירה/ירי למי תפנה לטיפול בעניין? (n = 298)

1. משטרה 46.6
2. משפחה 30.2
3. חברים 8.7
4. אגמול/אפעל בעצמי 6.4
5. אפנה לגורמים שיגנו עליי 6.0
6. אחר:_____ ______ 2.0

79. באיזה מידה יש לך אמון במשטרת ישראל? (n = 302)

אמון מלא	3.0
אמון	6.3
אמון מסוים	35.4
אין אמון	30.5
בכלל אין אמון	24.8

באיזו מידה את/ה מרוצה או לא מרוצה מהשירותים הבאים הניתנים על-ידי עיריית אום אל פחם:

	בצורה טובה מאוד	בצורה טובה	בצורה סבירה	בצורה לא טובה	בצורה בכלל לא טובה
81. ניקיון ברחובות העיר, פינוי זבל ואשפה (n = 302)	12.9	26.2	32.8	22.5	5.6
82. טיפול ותחזוקת תשתיות: כבישים, מדרכות, תאורה (n = 302)	11.6	26.8	37.4	19.5	4.6
83. השיטור העירוני ושיפור תחושת הביטחון-האישי (n = 302)	4.3	15.9	30.5	36.8	12.6
84. הפארקים וגינות השעשועים בעיר(n = 299)	7.4	30.1	35.1	20.1	7.4
85. פעילויות שהעירייה יוזמת עבור בני הנוער בעיר (n = 299)	12.4	26.1	36.8	17.7	7.0
86. הפעילויות במרכזים הקהילתיים (n = 298)	13.1	32.9	42.6	8.4	3.0
87. המידע והפרסומים שהעירייה מעבירה לתושבים (n = 298)	14.1	32.6	39.9	11.4	2.0
88. רמת החינוך בעיר באופן כללי(n = 299)	18.1	42.5	29.4	8.0	2.0
89. רמת שירותי הרווחה בעיר (n = 299)	10.7	32.4	38.1	14.4	4.3

באיזו מידה לדעתך שיפור בתחומים הבאים יכול להוות גורם יעיל לצמצום האלימות?

	יצמצם מאוד	יצמצם במידה גבוהה	יצמצם במידה בינונית	יצמצם מעט	לא יצמצם
90. ניקיון ברחובות העיר, פינוי זבל ואשפה(n = 302)	12.6	30.1	34.8	14.9	7.6
91. טיפול ותחזוקת תשתיות: כבישים, מדרכות, תאורה (n = 302)	20.2	30.8	32.5	10.9	5.6
92. השיטור העירוני ושיפור תחושת הביטחון האישי (n = 302)	19.9	29.8	22.5	23.2	4.6
93. הפארקים וגינות השעשועים בעיר (n = 302)	20.9	35.8	34.1	7.0	2.3
94. פעילויות שהעירייה יוזמת עבור בני הנוער בעיר (n = 301)	35.2	38.5	18.3	6.6	1.3
95. הפעילויות במרכזים הקהילתיים (n = 302)	26.5	33.8	25.2	9.6	5.0
96. המידע והפרסומים שהעירייה מעבירה לתושבים (n = 302)	36.4	43.7	16.9	2.6	0.3
97. רמת החינוך בעיר באופן כללי (n = 302)	36.1	45.4	15.6	3.0	0.0
98. רמת שירותי הרווחה בעיר (n = 302)	33.8	34.4	20.2	10.3	1.3
99. רמת התעסוקה בעיר (n = 302)	44.0	29.1	14.2	6.3	6.3
100. פעילויות הסברה בנושא מניעת אלימות (n = 300)	40.3	32.0	20.7	6.7	0.3

וכעת מסיימים בשאלות עליך:

101. מין:(n = 297)

1.זכר	50.8
2.נקבה	49.2

102. ביחס לשמירת הדת, האם אתה חושב שאתה היום: (n = 301)

1 דתי מאוד	14.3
2 דתי	37.5
3 דתי במידה מסוימת	34.6
4 לא דתי	12.3
5 בכלל לא דתי	1.3

103. ממוצע ההוצאה החודשית של משפחה ערבית בישראל 14500 ₪. האם ההוצאה החודשית של משפחתך? (n = 302)

הרבה מאוד מעל לממוצע	5.6
הרבה מעל לממוצע	24.2
כמו הממוצע	28.8
פחות מהממוצע	31.8
הרבה פחות מהממוצע	9.6

104. איזו מבין הזהויות הבאות היא החשובה ביותר עבורך? (n = 302)

1 היותך אזרח ישראלי	9.3
2 היותך מוסלמי	54.3
3 היותך בן לעם הפלסטיני	36.4

105. איך היית מגדיר את זהותך, אילו התבקשת לבחור באחת מן האפשרויות הבאות? (n = 302)

1 ערבי	13.6
2 ערבי ישראלי	9.3
3 ערבי בישראל	8.9
4 ישראלי	0.7
5 ערבי פלסטיני	22.8
6 פלסטיני ישראלי	2.6
7 פלסטיני בישראל	9.3
8 ערבי פלסטיני בישראל	28.5
9 פלסטיני	4.3

106. בן כמה אתה? (שנים)__________ (n = 302) (מ' = 40.9, ס"ת = 15.3)

107. מהו מצבך המשפחתי? (n = 301)

1 רווק	21.9
2 נשוי	73.1
3 גרוש/פרוד	2.3
4 אלמן	2.7

108. רמת השכלה? (n = 299)

1 לא למדתי	1.0
2 סיימתי בית-ספר יסודי	12.7
3 סיימתי בית-ספר תיכון	49.8
4 סיימתי מכללה או אוניברסיטה וקיבלתי תואר ראשון (ב.א.)	29.4
5 סיימתי מכללה או אוניברסיטה וקיבלתי תואר שני (מ.א.)	6.7
6 סיימתי אוניברסיטה וקיבלתי תואר דוקטור	0.3

109. באיזו שכונה / אזור את/ה מתגורר/ת ? ___________________________
___________________ (n = 302)

1. גברין 14.9	3. מחאגנה 14.9	5. אל- דהר 9.9	7. עקאדה 5.3	9. סוויסה 5.3
2. מחמיד 14.9	4. אגבאריה 19.9	מעלקה 5.0	8. אל-ביאר 5.0	10. קטאין אלשומר 5.0

111. החודש שבו נערך הראיון (יש לציין מספר החודש)

1. נובמבר
2. דצמבר
3. אחר

מוסד שמואל נאמן
למחקר מדיניות לאומית

יוזמות אברהם
مبادرات ابراهيم
ABRAHAM INITIATIVES

استطلاع مواقف سكان مدينة
أم الفحم
حول العنف والجريمة
ومدى الرضى من أداء البلدية

دكتور نهاد علي

مبادرات إبراهيم هي جمعيّةٌ يهوديّة - عربيّة للتغيير الاجتماعي ولتطوير الدمج والمساواة بين اليهود والعرب في إسرائيل، من أجل مجتمع مزدهرٍ وآمن وعادل.

أقيمت الجمعية في العام 1989 على يد الأمريكي ألن ب. سليفكا والبروفيسور يوجين وينر، رحمهما الله.

ركّزت الجمعية في العقد الأول من نشاطها على توزيع منح من أجل تنفيذ نشاطاتٍ في مجال التعايش والتربية للحياة المشتركة بين اليهود والعرب. بعد أحداث أكتوبر 2000، تطوّر الفهم في الجمعية بالحاجة لنشاطٍ منهجي لتغيير السياسات بكلّ ما يتعلق بعلاقات اليهود والعرب في إسرائيل والعلاقات بين الأقلية العربية والدولة.

في ضوء ذلك، تبنّت الجمعية استراتيجية ترشدها حتى يومنا هذا: تطوير نماذج مبتكرة وتطبيقها كمبادراتٍ واسعة النطاق كأدوات للعلاقات العامة أمام متخذي القرارات في الوزارات الحكومية، والحكم المحلي، والمؤسسات الجماهيرية، والأكاديميا، والمنظمات الاجتماعية والجمهور الواسع.

تعملُ الجمعية لتحقيق الوعد الذي نُصّ عليه في وثيقة الاستقلال بالـ«المساواة في الحقوق الاجتماعية والسياسية الكاملة لجميع مواطنيها، دون تفرقةٍ على أساس الدين، أو العرق، أو الجنس» وترسيخ «المواطنة الكاملة والمتكافئة» لليهود والعرب، في الدولة، لتكون البيت القوميّ للشعب اليهوديّ وبيت مواطنيها العرب، وذلك إلى جانب دولة فِلَسطينية تعيش بسلامٍ إلى جانب دولة إسرائيل.

المديران العامان الشريكان للجمعية هما أمنون بئير يسوليتسيانو والدكتور ثابت أبو راس.

عنوان الجمعية: شارع هملأخا 5، المنطقة الصناعية الشمالية، اللد 7152011

هاتف: 02 -3733000

فاكس: 02 -3733001

بريد إلكتروني: info@abrahaminitiatives.org.il

يمكن تحميل إصدارات مبادرات إبراهيم من خلال الموقع:

www.abrahaminitiatives.org.il

מוסד שמואל נאמן
למחקר מדיניות לאומית

مؤسسة شموئيل نأمان: أقيمت عام 1978 في التخنيون بمبادرة من السيد شموئيل (سام) نأمان، وتعمل على غرس رؤيتها لتطوير دولة إسرائيل من الناحية العلميّة-التكنولوجيّة، والاقتصاديّة والاجتماعيّة.

مؤسسة شموئيل نأمان هي معهد أبحاث يركّز على صياغة سياسة قوميّة حول مواضيع العلوم والتكنولوجيا، والصناعة والتربية والتعليم العالي، والبنية التحتيّة، والبيئة والطاقة ومواضيع إضافية ذات أهمية للقوة القوميّة لإسرائيل. تقدّم المؤسسة مساهمةً خاصة في هذه المجالات.

يتمُّ في المؤسسة إجراء أبحاث سياسات واستبيانات، وتستخدم نتائجها وتوصياتها من قبل صنّاع القرار في الاقتصاد على كافة مستوياته. ويتم إجراء أبحاث السياسات على يد طواقم مختارة من الأكاديمية، والتخنيون، ومؤسسات إضافية، ومن مجال الصناعة. ويتم اختيار الأشخاص الملائمين للطواقم، وأصحاب قدرات ومهارات في مجالهم. وعلى الأغلب، يتمّ العمل من خلال تعاون مع وزارات حكومية، وأحياناً تأتي المبادرة من معهد شموئيل نأمان دون تعاونٍ مباشر مع وزارة حكوميّة. ويعتبر معهد شموئيل نأمان معهداً رائداً في إسرائيل لأبحاث السياسات في مواضيع صياغة سياسةٍ قوميّةٍ تهتمُّ في العلوم التكنولوجيّة والتعليم العالي.

تمَّ حتى اليوم إجراء مئاتِ أبحاث السياسات والاستطلاعات في معهد شموئيل نأمان، تخدمُ متخذي القرارات وأصحاب المهن في الاقتصاد والسياسة. مسحُ المشاريع المختلفة التي أجريت في المعهد، معروضةٌ في موقع الإنترنت التابع للمعهد. بالإضافة إلى ذلك، يساهم معهد شموئيل نأمان في مشاريع قومّية مثل مجموعات وزارة الصناعة والتجارة ومركز أبحاث وتطوير تكنولوجيّ في المجالات التالية: التقنياتُ النانويّة، والإعلام، وعلم البصريّات، والطب، والكيمياء، والطاقة، وجودة البيئة، ومشاريع إضافيّة ذات أهمية اجتماعيّة - قومية. وينظِّم معهد شموئيل نأمان أياماً دراسيّة شاملة في المجالات التي يعمل بها.

رئيس معهد شموئيل نأمان هو بروفيسور زئيف تدمور، والمدير العام هو البروفيسور عيراد يبنيه.

عنوان المؤسسة: معهد شموئيل نأمان، كريات التخنيون، حيفا 3200003

هاتف: 04- 8292329

فاكس: 04 - 8231889

بريد إلكتروني: info@neaman.org.il

www.neaman.org.il

[المحتويات]

قائمة الرسوم البيانية 89

شُكر وعرفان 92

ملخص 93

مقدمة وميزات عامّة 96

المبنى الدّيمغرافي للمدينة 97

الوضعيّة الاجتماعيّة-اقتصاديّة 99

التّربية والتّعليم 102

حوادث السّير 104

الفصل الأول: الجّريمة والعُنف في مدينة أم الفحم 105

الفصل الثّاني: المنهجيّة وطرق البحث 110

الاستطلاع 110

الفئة المُستهدفة للاستطلاع والعيّنة 112

الفصل الثّالث: نتائج الجّزء العام من الاستطلاع 117

مُستوى القلق تجاه ظواهر اجتماعيّة 117

التخوّف من التضرّر جرّاء مُخالفات 120

الشّعور بانعدام الأمن في البلدة السكنية 122

الأمكنة، وعلاقتها بالشّعور بالتّهديد 124

التعرّض لأعمال عُنف 126

المُعتدون 127

التغيير في دالّة العُنف 129

السّلاح الحيّ 130
نشاطات لتقليص آفة العُنف 133
الجاهزيّة في مُكافحة العُنف
في البلدة السّكنية 134
تقييم عمل المؤسسات لمُكافحة العُنف 135
الشّرطة 137
الفصل الرابع: نتائج الجزء الخاص:
مدى الرّضى من أقسام البلديّة 144
الثّقة بمؤسسات البلديّة 144
العُنف في المدينة 146
الفصل الخامس: تلخيص ونقاش 151
ملاحق 156
ملحق أ: أسئلة الاستطلاع للعام 2021،
وتشمل نسب الإجابات للخيارات المُختلفة. 156

قائمة الرسوم البيانية

رسم بياني 1: أعداد القتلى حسب البلد بين
أعوام 2018-2020 109
رسم بياني 2: توزيع المُستطلَعين من ناحية النّوع الاجتماعيّ 112
رسم بياني 3: الشّرائح العُمريّة 113
رسم بياني 4: المُستوى التّعليمي 113
رسم بياني 5: توزيع الدّخل 114
رسم بياني 6: توزيع الحالة الاجتماعيّة 114
رسم بياني 7: توزيع مُستوى التديُّن 115
رسم بياني 8: التّعريف الذّاتي 115
رسم بياني 9: توزيع الهويّة الأكثر أهميّة 116
رسم بياني 10: توزيع الأحياء السّكنيّة 116
رسم بياني 11: مُستوى القلق من ظواهر مُجتمعيّة
وسياسيّة في إسرائيل، حسب الظّاهرة والاستطلاع 117
رسم بياني 12: مُستوى القلق من ظواهر مُجتمعيّة
وسياسيّة في إسرائيل، حسب الظّاهرة والاستطلاع 118
رسم بياني 13: التخوّف من التضرّر، حسب الظّاهرة والاستطلاع 120
رسم بياني 14: الشّعور بانعدام الأمن الشّخصي
في ظل العُنف المُستشري في البلدة السكنية، حسب الاستطلاع 122
رسم بياني 15: الشّعور بانعدام الأمن الشّخصي
حسب النّوع الاجتماعي. 123

رسم بياني 16: الشّعور بانعدام الأمن الشّخصي،
حسب الشّرائح العُمريّة 124
رسم بياني 17: الشّعور بالتّهديد حسب المكان والاستطلاع 125
رسم بياني 18: الشّعور بالتّهديد، حسب المكان والاستطلاع 126
رسم بياني 19: سابق المعرفة مع المُعتدي،
حسب الاستطلاع. 127
رسم بياني 20: هويّة المُعتدي أو مُنفذ الاعتداء،
حسب الاستطلاع. 128
رسم بياني 21: الاختلافات في دالّة العُنف
في البلدة السكنية، حسب الاستطلاع 129
رسم بياني 22: مواقف عامّة من السّلاح الحيّ، حسب الاستطلاع. 130
رسم بياني 23: مواقف تجاه السّلاح الحي – أم الفحم 131
رسم بياني 24: المواقف تجاه الاستخدام العنيف للسلاح،
حسب الدافع والاستطلاع 132
رسم بياني 25: الاتفاق مع الادعاءات فيما يتعلّق
بنشاطات للحدّ من ظواهر العُنف، حسب النشاط والاستطلاع 133
رسم بياني 26: مُستوى الجاهزيّة للانخراط في مُكافحة
العُنف في البلدة السّكنية، حسب مُستويات الجاهزيّة والاستطلاع 134
رسم بياني 27: مدى الرّضى من نشاطات مُكافحة العُنف،
حسب المُؤسّسة والاستطلاع 135
رسم بياني 28: تقييم معالجة الشّرطة، حسب الاستطلاع 137
رسم بياني 29: مدى الرّضى من الشّرطة، حسب المجال والاستطلاع 138
رسم بياني 30: الاستعداد لتقديم شكوى في
الشّرطة وابلاغها، حسب نوع العُنف والاستطلاع 139
رسم بياني 31: عناوين للتوجّه إليها في حال
التعرّض للعُنف، حسب الاستطلاع 141

رسم بياني 32: الثّقة بالشّرطة، حسب الاستطلاع 142
رسم بياني 33: مدى الرّضى من بلديّة أم الفحم،
حسب مجالات النّشاط البلديّة. 144
رسم بياني 34: تقييم قُدرة البلديّة في تقليص
حدّة العُنف في المدينة، حسب المجال 145
رسم بياني 35: تقييم قُدرة البلديّة في تقليص
حدّة العُنف في المدينة، حسب المجال 145
رسم بياني 36: الانكشاف على العُنف في مدينة أم الفحم 146
رسم بياني 37: تفضيل الشِراء من خارج أم الفحم 147
رسم بياني 38: مدى الرّضى من خدمات البلديّة
– المظهر العام للمدينة – حسب الحي السّكني 148
رسم بياني 39: مدى الرّضى من خدمات البلديّة،
حسب الحيّ السّكني 149
رسم بياني 40: مدى الرّضى من خدمات البلديّة
ـ الخدمات الاجتماعيّة، حسب الحيّ السّكني 150

شكر وعرفان

تمّ إجراء هذا البحث، «استطلاع العُنف والجّريمة في مدينة أم الفحم ومدى الرّضى من أداء البلديّة» بفضل الدّور الثّمين الذي قدّمه شركاؤنا وزملاؤنا الأعزاء في البحث، الذين رافقوا هذا المشروع، ووضعوا بصمتهم في مفاصله الأساسيّة، وقدّموا النُصح والمُلاحظات المهنيّة.

أودّ أن أثمّن عاليًا إسهام **الدّكتور سمير صبحي محاميد**، رئيس بلديّة أم الفحم، **والسيّد عوفر تودِر** مدير عام بلديّة أم الفحم، **والسيّدة وداد زايد** الذين رافقوا سيرورة البحث من أوله وقدّموا كل المُساعدات اللازمة له. الشّكر موصولٌ، للسيّدة **علا يوسف نجمي**، مديرة مُبادرة المُجتمعات الآمنة، والسيّد **يوني أرْييه**، مُركّز البحث والتقييم في جمعية «مُبادرات إبراهيم»، على المُلاحظات القيّمة ووجهات النّظر المهنيّة.

أودّ ان أثمّن أيضًا دور **الدّكتور دِنيس روزِنْبرغ**، الذي رافَقَ المشروع في الاستشارة الإحصائيّة وتقديم إضاءات مُهمّة في تحليل البيانات. كما أقدّم شُكري أيضًا **لطاقم المُستطلِعين** المهني والموثوق به الذي قام بمُهمّة إجراء المقابلات بشكل دقيق، والى مساعدي البحث، **رنا وأمير**، اللذان قدما إسهاما كبيرا للبحث. كما أشكر **البروفيسور شْلومو ميتال والسيّدة لينور ليبس، والدّكتور رُؤوبين غال**، زميل بحث كبير في مُؤسّسة شْموئيل نِئْمان في التّخنيون، على المُرافقة المُستدامة للبحث، وتقديم الدّعم، وقراءة المسودّات وتقديم المُلاحظات المهنيّة عليها.

كما أقدّم جزيل الشّكر والعرفان الى **السيّد أمنون باري سوليتْسيانو، والدّكتور ثابت أبو راس** المديرين المشاركين في جمعية «مبادرات إبراهيم»، والى **البروفيسور عيرِد يَفْنِه**، مدير مُؤسّسة شْموئيل نئْمان في التّخنيون، على الدّعم والتّشجيع، والمُرافقة المهنيّة وتقديم الدّعم المادّي والمعنوي في هذا البحث.

لكل هؤلاء، وآخرون كُثر، أقدّم شُكري وتقديري البالغين.

الدّكتور نهاد علي

[ملخص]

أُجريَ مُؤشّر الأمن الشّخصي والمُجتمعي في مدينة أم الفحم بين شهري تشرين الثّاني وكانون الأول من العام 2021، حيث عالَج الأمن الشّخصي لسُكّان المدينة، علاقتهم بالشّرطة، وفحص مدى رضى سُكّان المدينة من أداء البلديّة وأقسامها المُختلفة بوجه عام، ونشاطاتها لمُكافحة العُنف بشكل خاص. شملت الفئة المُستهدفة من استطلاع الرّأي سُكّان أم الفحم البالغين (N = 302).

وقد جاءت نتائج الاستطلاع بعدد من الاستنتاجات:

- أعرَبَ سُكّان مدينة أم الفحم عن قلقهم الشّديد من ظواهر العُنف (العُنف العام، الجّريمة، اطلاق الرّصاص، واستخدام السّلاح)، فيما كانوا أقلّ قلقًا من الظّواهر السّياسيّة ذات الصّلة بالمُجتمع العربي (الجّمود في عملية السّلام بين إسرائيل والفلسطينيين، عدم المُساواة بين اليهود والعرب في إسرائيل، ووضع الدّيمقراطية في الدّولة).

- لقد أعرَبَ سُكّان مدينة أم الفحم عن تخوّفهم الأشّد من التعرّض والاصابة باعتداءات عُنف، فيما كان تخوّفهم الأقلّ تجاه التعرّض لاعتداءات جنسيّة. وقد يكون الأمر نابعٌ، من توزيع التضرّر الفعليّ من الاعتداءات على الأرض حيث كانت الاعتداءات الجنسيّة الأقلّ انتشارًا، فيما كانت اعتداءات العُنف (باستخدام أشكال مُختلفة من السّلاح) الأكثر انتشارًا.

- يشعُر غالبيّة سُكّان أم الفحم بالنّقص في الأمن الشّخصي في مدينتهم. ويعتبر الشّارع المكان الأكثر تهديدًا بين أوساطهم، فيما يشكّل بيتهم الشّخصي المكان الأقلّ تهديدًا.

- لا يتعرّف غالبيّة سُكّان المدينة الذين تعرّضوا لاعتداءات عُنف على هويّة المُعتدي. فيما أشار غالبيّة هؤلاء الذين تعرّفوا على هويته، الى أنه شخص لا ينتمي الى الأُطُر المُعرّفة سلفًا (شخص غريب، جار، صديق، أحد المعارف، قريب، أو زميل عمل).

- أعرَبَت الغالبيّة العُظمى من سُكّان المدينة (نحو 97 %) عن تنامي ظاهرة العُنف في المدينة بالمُقارنة مع السّنة المنصرمة.

- بالتطرّق الى المواقف تجاه السّلاح الحيّ، فقد اتّفق سُكّان مدينة أم الفحم مع الادعاءات ذات الصّلة بمدينتهم أكثر من تلك التي ارتبطت بالمشهد العام. فقد اتّفقوا على سُهولة الحُصول على السّلاح الحيّ وتنامي استخدامه، واعتبر المُستطلَعون أن الرّادع الأبرز لتفشّي استخدام السّلاح هو العقاب غير الصّارم تجاه مُرتكبي الجّرائم، فيما رأى المُستطلَعون بالتّواجد الخجول لرجال الشّرطة الدّافع الأقلّ أهميّة على صعيد ردع استخدام هذا السّلاح.

- فيما يتعلّق بنشاطات مُكافحة العُنف، فقد اعتبر سُكّان مدينة أم الفحم أن الرّادع الأبرز يكمن في تشديد العُقوبات على مُرتكبي اعتداءات العُنف وأقلّها ردعًا، تعزيز العلاقة بين المُواطنين والشّرطة.

- أعرَبَ أكثر من نصف سُكّان المدينة عن جاهزيّة مُتدنّية للانخراط في مُكافحة العُنف.

- تظهر البيانات أنّ سُكّان مدينة أم الفحم يبدون أعلى مُستوى من الرّضى تجاه عائلاتهم، وأقلّ مُستوى تجاه شُرطة إسرائيل، في كلّ ما يتعلّق بمُعالجة ومُكافحة ظواهر العُنف. بالتّطرق الى مُجمل العلاقة مع الشّرطة، أشاد نحو ثُلث عدد السُكّان فقط الى نجاعة مُعالجة الشّرطة لأحداث عُنف لحظة الاتّصال الأخير بها، واعتبروه «جيّدًا» أو «جيّدًا جدًا». لقد جاء مُستوى الرّضى الأعلى من أداء الشّرطة، فيما يتعلّق بتطبيق تعليمات كورونا، والأقلّ تجاه مُجمل مُجابهتها لفرض رُسوم الحماية (الخاوَة).

- لقد أبدى المُستطلَعون جاهزيتهم الكبيرة للتبليغ عن وُقوع الجّرائم وأحداث عُنف، والجاهزيّة الأقلّ بالتبليغ عن الاعتداءات الجنسيّة. لقد أعرَبَ غالبيّة المُستطلَعين عن نيتهم التّوجُّه الى جهات غير الشّرطة في حال التعرّض أو الإصابة بأحداث عُنف.

- ختامًا، أبدى أقلّ من عُشر المُستطلَعين ثقتهم أو ثقتهم البالغة بالشّرطة.

تطرّق المُستطلَعون أيضًا الى نشاطات وخدمات البلديّة ولظاهِرة العُنف في المدينة.

- أبدى المشاركون مدى الرّضى الأعلى من خدمات البلديّة في مُستوى التّربية والتّعليم في المدينة، والأقلّ في مجال الأمن البلديّ.

- إن المُستوى العام للتربية والتّعليم هو المجال الأكثر مركزيّة الذي من شأن تحسينه أن يقود الى الحدّ من ظاهرة العُنف في المدينة. في المُقابل، فإن تحسين خدمات النّظافة وجمع النّفايات، حسب رأي المُشاركين، هو العامل الأقلّ أهميّة على صعيد الحدّ من هذه الظاهرة.

- بالتطرّق الى مُستوى العُنف في المدينة، أعرَبَ نحو ثلثي المُشاركين في الاستطلاع أنهم لم يتعرّضوا شخصيًا، أو أحد افراد عائلاتهم الى أحداث عُنف في المدينة.

بالإضافة الى ذلك، فإن نحو 46% من السُكّان لا يقومون بعمليات الشِراء من خارج المدينة. بيد أن 41.4% يفضّلون إجراء عمليات الشِراء من خارج المدينة في بعض الأحيان على ضوء تفشّي العُنف في المدينة. إن نتائج الاستطلاع تظهر صورة مُعقّدة فيما يتعلّق بتفشّي ظاهرة العُنف في المدينة، التي وصلت الى مُستويات خطيرة؛ فبات موضوع العُنف والجّريمة ومُرتكبيهم الشُغل الشّاغل للسُكّان، ومصدر قلقهم الأول، ومنبع تخوّفاتهم المركزيّة. في مقابل ذلك، فإنّ ثقة السُكّان بمُؤسّسات الدّولة مُتدنّية، الأمر الذي يشكّل عقبةً أمام التّعاون مع السُكّان لمُكافحة العُنف في المدينة.

[مقدمة وميزات عامة]

تعتبر أم الفحم المدينة الثّالثة حجمًا من حيث تعداد السُكّان من بين مُجمل بلدات المُجتمع العربي، بعد مدينتي النّاصرة في الجّليل (78,780) ورَهَط في النّقب (71,437). ويبلغ تعداد السُكّان في مدينة أم الفحم، حسب مُعطيات دائرة الإحصاء المركزيّة للعام 2020[1]، 56,776 نسمة، ممّا يجعلها، عمليًّا، المدينة العربيّة الأكثر تعدادًا للسُكّان في منطقة المثلث. في العام 1948، بلغ تعداد السُكّان في أم الفحم نحو 2500 نسمة. وفي العام 2021، بلغ مُعدّل النّمو الطّبيعي فيها نحو 0.9% ، فيما كان مُعدّل الهجرة سلبيًّا بنحو – 0.3.[2]

تعني كنية الإسم، عربيًا، بأنها «مصدر الفحم»، كما يُمكن تفسير مصطلح «أم الفحم»، مجازًا، كـ «عنوان الفحم الأول»، بفعل تجارة الفحم الرّائجة في المكان حتى يومنا هذا.

تعتبر مدينة أم الفحم مركزًا تجاريًا لمنطقة وادي عارَة، حيث تجذب جُمهور المُستهلكين من مختلف أنحاء البلاد، الذين يقصدون محلاتها لشِراء الأثاث والأدوات المنزلية وغيرها، وهو ما يجعل المدينة نقطة جذب مُهمّة للشركات التّجارية والمُستثمرين، كما تعدُّ أم الفحم مركزًا إداريًا لتقديم الخدمات العامّة لمنطقة المثلث الشّمالي. تقع أم الفحم على سلسلة جبلية، تنتهي بجبل ألكسندر وهي تطلُّ على وادي عارَة.

1 הלשכההמרכזיתלסטטיסטיקה2020.אוכלוסייה. https://www.cbs.gov.il/he/Pages/20%9D%D7%95%D7%90%search/SearchInSeries.aspx?txt=%D79D%D7%97%D7%A4%D7%20%9C%D7%90%D7%

2 הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. 2020. מקורות גידול האוכלוסייה, לפי צורת יישוב, קבוצת אוכלוסייה ודת
www.cbs.gov.il › publications › doclib › 2.shnatonpopulation

تأسّست السّلطة المحليّة في أم الفحم في العام 1960، وحازت على مكانة «مدينة» في إسرائيل في العام 1984. ومنذ العام 1960، لحظة تأسيس سلطتها المحليّة (البلديّة، لاحقًا)، ترأسها عشرة رؤساء، فيما يعتبر الدّكتور سمير صبحي محاميد، رئيس البلديّة الحالي، الرّئيس الحادي عشر. يعتبرها الصّحفي الإسرائيلي ناحوم بَرْنِيّاع (2019)، المدينة «الأكثر تسْيِيسًا» في البلاد، حيث تضمُّ: «57 ألف نسمة، أربع حمائل عملاقة لكل منها تاريخها الخاصّ وأحيائها الخاصّة، وامتدادات على جانبي الخطّ الأخضر؛ وحركتين سياسيتين، الأولى شيوعيّة والثّانية دينيّة مُتطرّفة، تنافسان بكل قوّة منذُ عشرات السنوات على الاستحواذ على المدينة، وليس أقلّ أهمية من ذلك، الاستحواذ على القُلوب. كل مُواطن في أم الفحم يعرف الى أي أطرٍ ينتمي بالضّبط»[3].

على أرض الواقع، تنتشرُ في الشّارع الفحماوي كل التّيارات والحركات السّياسيّة الفاعلة في المُجتمع العربي. ولكن يبقى التّياران السّياسيّان الأكثر حضورًا وفاعليّة في مدينة أم الفحم، التّيار الدّيني المُحافظ المُتمثل بالحركة الإسلاميّة، الحركة الصّوفيّة، وحركات دينيّة أخرى – والتّيار المُنافس له وهو اللّيبرالي المُتمثل في الجّبهة الدّيمقراطيّة للسلام والمُساواة وحركة أبناء البلد.

المبنى الدّيمغرافي للمدينة

يبلغ تعداد السُكّان في أم الفحم اليوم، 56,777 نسمة. وتتوزّع الشّرائح العمريّة في المدينة حسب الجدوَل التّالي:

3 נחום ברנע. 2019. נוהרים או לא נוהרים. ידיעות אחרונות, 08.08.2019 אוחזר מתוך https://www.yediot.co.il/articles/0,7340,L-5566017,00.html

جدوَل رقم 1: المبنى الدّيمغرافي لمدينة أم الفحم

الشّريحة العمريّة	مجموع	ذكر	أنثى
مجموع	56777	28947	27829
00-04	5564	2887	2677
05-09	5509	2815	2693
10-14	5885	3001	2884
15-19	6230	3185	3045
20-24	5835	3078	2757
25-29	4766	2492	2275
30-34	3582	1788	1794
35-39	3180	1645	1534
40-44	3406	1653	1754
45-49	3372	1739	1633
50-54	2863	1479	1385
55-59	2378	1199	1179
60-64	1562	768	794
65+	2645	1218	1426

يمكن الاستنباط من المُعطيات الواردة أعلاه، بأن 23188 من مُجمل تعداد السُكّان (40.8%) هم دون سنّ التّاسعة عشرة، فيما يصل تعداد الشّريحة العمريّة لمن هم فوق جيل الخامسة والسّتين بنحو 2645 (4.6%). يتميّز المُجتمع الفحماوي، ديغرافيًّا، بأنه مُجتمع فتيّ يحظى بمكنون ضخم من قوة العمل التّشغيليّة، وفي ذات السّياق، فإن نسبة كبار السن لمن هم فوق جيل الخامسة والسّتين هي منخفضة بشكل لافت.

الوضعيّة الاجتماعيّة-اقتصاديّة

تصنَّف مدينة أم الفحم، حسب سُلم التّصنيف الاجتماعي-اقتصادي لدائرة الإحصاء المركزيّة، ضمن عنقود رقم 2، وهو مُؤشّر متدنّي جدًا من ناحية الوضعيّة الاجتماعيّة -الاقتصاديّة. في المقابل، يندرج تصنيفها ضمن مُؤشّر الطَرَفيّة (מדד הפריפריאליות)[4] ضمن ترتيب الدّرجة الخامسة. ويعكس مُؤشّر الطَرَفيّة الذي تضعه دائرة الإحصاء المركزيّة المواقع الجغرافيّة للسلطات المحلية، في إسرائيل من حيث قُربها وبُعدها عن المراكز الرّئيسيّة للنشاط الاقتصادي. حيث تصنَّف السلطات المحليّة، ضمن عشرة عناقيد (مُتفاوتة الأحجام) بترتيب تصاعدي من واحد الى عشرة؛ حيث يضمّ العنقود رقم 1 السّلطات المحلية والأقلّيمية الأكثر طَرَفيّة وبُعدًا عن المركز الاقتصادي - (كمدينة إيلات والمجلس الأقلّيمي قطاع إيلوت)، فيما يضمُّ العنقود رقم 10، السّلطات المحليّة والبلديّات الأكثر مركزيّة (كتل أبيب — يافا، بْنِي بْراك، جِبْعَتايِم، ورَمات غان). وتعتمد دائرة الإحصاء المركزيّة على مركبين اثنين في حساب قيمة هذا المُؤشّر:

- **مُؤشّر الإتاحة المُحتملة (מדד נגישות פוטנציאלית): ويأخذ بعين الاعتبار قُرب السّلطة المحليّة من مختلف السّلطات المحليّة في البلاد وتعداد السُكّان.**

- **القُرب الجّغرافي من منطقة تل أبيب: ويركّز هذا المركب على قُرب السّلطة المحليّة الجّغرافي أو بُعدها عن المركز الاقتصادي التّجاري في إسرائيل، تحديدًا.**

4 הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. מדד הפריפריאליות של יישובים ושל רשויות מקומיות, 2015.
https://www.cbs.gov.il/he/subjects/Pages/%D79%E%D793%%D793-%%D7%A4%D7%A8%D799%%D7%A4%D7%A8%D799%%D790%%D79%C%D799%%D795%%D7%AA-%D7%A9%D79%C-%D7%A8%D7%A9%D795%%D799%%D795%%D7%AA-%D79%E%D7%A7%D795%%D79%E%D799%%D795%%D7%AA.aspx

تقع مدينة أم الفحم، على سلسلة جبال أم الفحم وهي امتداد لسلسلة جبال نابلس (جبال السّامرة الشّماليّة، احداثيات 215/714)، في منطقة وادي عارَة في المثلث الشّمالي. وبحسب موقعها الجّغرافي، فهي تبعد عن حدود منطقة تل ابيب 58.6 كيلو مترًا، ويمرُّ بها شارع رقم 65، وتبعد نحو 9 كيلو مترات عن شارع رقم 6 عابِر إسرائيل. ولا يعكس موقعها الجّغرافيّ، المركزيّ نسبيًا، تدريجها على سلم التّصنيف الاجتماعيّ-اقتصاديّ، حيث لا يتناسب الأخير وترتيبها ضمن مُؤشّر الطَرَفيّة. وهو ما يقودنا الى الاستنتاج، أن لمدينة أم الفحم احتمالية كامنة مرتفعة في تحسين تدريجها الاجتماعي-اقتصادي، بالأخذ بعين الاعتبار أيضًا، ميزاتها البشريّة والاجتماعيّة.

تبلغ منطقة نفوذ مدينة أم الفحم نحو 26 كيلو متر مُربع (فيما وصل مجالها الحَيَويّ قبل العام 1949، الى نحو 70 كيلو متر مُربّع)، وهي تتّصف ببيئة جبليّة (مُعدّل الارتفاع عن سطح البحر 450 متر)، غنية في الينابيع والعيون والغابات.

يتوزّع مُعدّل الأجر الشّهري لسُكّان مدينة أم الفحم، حسب مُعطيات مُؤسّسة التّأمين الوطني،[5] بالمُقارنة مع المُعدّل القُطريّ العام، كما هو وارِد في الجدوَل التّالي:

5 המוסד לביטוח לאומי. 1.12.2021
https://www.btl.gov.il/mediniyut/situation/statistics/btlstatistics.aspx?type=1&id=2710

جدوَل 2: مُعدّلات الأجور لسُكّان مدينة أم الفحم بالمُقارنة مع المُعدّل القُطريّ العام

	أم الفحم	المُعدّل القُطريّ العام
مُعدّل الأجر الشّهري لأجير (شيكل)	7,360	11,906
مُعدّل الدخل الشّهري لمُستقل (شيكل)	7,960	10,208
نسبة الأجيرين المُشغّلين بالأجر الأدنى	46.4	26.9
نسبة الأجيرين الذين يفوق أجرهم أربعة أضعاف مُعدّل الأجر.	0.3	1.9
نسبة المُستقلين الذين يفوق دخلهم أربعة أضعاف مُعدّل الأجر.	0.5	2.1

يصل مُعدّل الأجر الشّهري للأجيرين في أم الفحم الى نحو 61.8% من مُعدّل الأجر الشّهري القُطريّ، فيما يصل مُعدّل الدّخل الشّهري للمُستقلين في أم الفحم الى نحو 77.9% من مُعدّل الدّخل الشّهري العام في إسرائيل.

وينتمي سُكّان مدينة أم الفحم، حسب الموقع الألكترونيّ للبلديّة[6]، الى أربعة حمائل كبيرة مُتقاربة الحجم: إغبارية، جبارين، محاجنة ومحاميد.

6 האתר הרשמי של עיריית אום אל פחם
http://he.umelfahem.org/inner.asp?root=79&RecordID=2735

التّربية والتّعليم

روضات الأطفال

- **عدد الأطفال في روضات وزارة التّربية والتّعليم**، للعام الدّراسيّ 19/2018، 3248 طفلًا
- **عدد الأطفال في روضات وزارة التّربية والتّعليم، جيل 3** سنوات للعام الدّراسيّ 19/2018: 1088 طفلًا
- **عدد الأطفال في روضات وزارة التّربية والتّعليم، جيل 4** سنوات للعام الدّراسيّ 19/2018: 1054 طفلًا
- **عدد الأطفال في روضات وزارة التّربية والتّعليم، جيل 5** سنوات للعام الدّراسيّ 19/2018: 1047 طفلًا
- **عدد الأطفال في روضات وزارة التّربية والتّعليم، جيل 6** سنوات للعام الدّراسيّ 19/2018: 59 طفلًا

المدارس

- **مُجمل عدد المدارس** للعام الدّراسيّ 2018/19: 30
- **مُجمل عدد المدارس الابتدائيّة** للعام الدّراسيّ 2018/19: 18
- **مُجمل عدد المدارس فوق الابتدائيّة** للعام الدّراسيّ 2018/19 : 21

  (من بينها 8 اعداديّة و 13 مدرسة ثانويّة).
- **مُجمل عدد الطّلاب** للعام الدّراسيّ 2018/19: 14369
- **مُجمل عدد الطّلاب في المدارس الابتدائيّة** للعام الدّراسيّ 19/2018: 7360

- **مُجمل عدد الطّلاب في المدارس فوق الابتدائيّة** للعام الدّراسيّ 19/2018: 7009
- **مُجمل عدد الطّلاب في المدارس الاعداديّة** للعام الدّراسيّ 19/2018: 3171
- **مُجمل عدد الطّلاب في المدارس الثّانويّة** للعام الدّراسيّ 19/2018: 3838
- مُعدّل عدد الطّلاب للغرفة الصّفيّة في المدارس الابتدائيّة للعام الدّراسيّ 19/2018: 26.7
- **نسبة الطّلاب المُتسرّبين** من مُجمل العدد للعام الدّراسيّ 19/2018: 1.1 %
- **نسبة الطّلاب المُتسرّبين من الذكور** للعام الدّراسيّ 19/2018: 1.7 %
- **نسبة الطّلاب المُتسرّبين من الإناث** للعام الدّراسيّ 19/2018: 0.5 %
- **نسبة مُستحقّي شهادة البجروت** بين طلاب الثّواني عشر للعام الدّراسيّ 19/2018: 59.4 %
- **نسبة مُستحقّي شهادة البجروت الذين اجتازوا مطالب الحد الأدنى للجامعات** من بين طلاب الثّواني عشر للعام الدّراسيّ 19/2018: 44.2 %

التّعليم العالي

- **نسبة ذوي الألقاب الأكاديميّة في إسرائيل** من مُجمل الشّرائح العُمريّة 55- 35 — للعام الدّراسيّ 2019/20 - 8.5 %
- **نسبة المُلتحقين الجُدد بالتّعليم العالي** خلال الثّماني سنوات الأخيرة من بين طلاب الثّواني عشر للعام الدّراسيّ 2019/20:- 23.3 %
- **نسبة الطّلاب الأكاديميين من مُجمل الشّريحة العُمريّة 20-25 عامًا**، للعام الدّراسيّ 2019/20 - 11.8 %
- **نسبة الطّلاب الأكاديميين** من بين مُجمل السُكّان للعام 2019/20 - 2.1 %

☐ **العاملون في سلك التّربية:** 1438

تعتبر المُعطيات حول التّربية والتّعليم بما تشمل التّعليم العالي معيارًا مهمًا للوضعية الاجتماعيّة ـ اقتصاديّة ولمُؤشّر الفقر عمومًا. حيث تزيد المُعدّلات المُتدنّية للمُتعلّمين من اتّساع رُقعة الفقر وترفع الدّرجة على مُؤشّره الخاص، وتِباعًا، تشير الكثير من البُحوث ذات الصّلة الى العلاقة الطّرديّة بين الفقر والعُنف كما سنوضح ذلك لاحقًا في فصل التّلخيص.

حوادث السّير

جدوَل 3: مُعطيات حوادث السّير

مجموع الحوادث (بما فيها، غير معروف)	32
قاتلة	2
صعبة	11
طفيفة	19
عدد المُصابين (بمن فيهم، غير معروف)	43
عدد القتلى	2
إصابات صعبة	11
إصابات طفيفة	30

في هذا السّياق، لم يتمّ التّطرق الى مُعطيات حوادث السّير عبثًا؛ ففي استطلاع المواقف الذي سيتمّ استعراضه في الفصل الثّالث، ثمّة أسئلة وجهناها الى جُمهور مُستطلعي أم الفحم حول قلقهم وخوفهم من حوادث السّير. لأن هنالك من يعتبر سُلوك السّياقة المُتهوّرة في بعض البلدات العربيّة جزء لا يتجزّء بحدّ ذاتها من أعمال العُنف أو سببًا يُولّد أحداث عُنف وشِجار.

[1]

الفصل الأول:
الجريمة والعنف
في مدينة أم الفحم

يعتبر العُنف والجّريمة في مدينة أم الفحم آفة مُستعصِية بشكل خاص. ففي العام 2021 لوحده، قُتل 11 مُواطنا من سُكّان المدينة تحت هذا العنوان. وفي تاريخ 21.10.2021، أورد موقع «بوستا»، (وهو موقع إخباريّ في القضايا المُجتمعيّة، القانونيّة، القضائيّة، الجّنائية والإجرامية)، تقريرًا مُفصّلًا، جاء فيه:

«في الآونة الأخيرة، توفّر مدينة أم الفحم، التي يبلغ تعداد سُكّانها نحو 60 ألف مُواطن، مشاهد يمكنها مُنافسة المُسلسلات الإجراميّة المدموغة لشبكة «نِتفْليكْس»، القادمة من من إيطاليا، إسبانيا، المكسيك وصِرْبيا. فبالإضافة الى أحداث إطلاق النّار، وأحداث إجراميّة كثيرة لا يتمّ تبليغ الشّرطة بها، أو لا تنشرها الشّرطة، فإنّه، لم يعد بالإمكان تجاهل حوادث القتل أكثر».

وفي تاريخ 29.10.2021، كتب الصّحفي فوزي أبو طعمة تقريرًا في جريدة «يديعوت حَدِيرا» (أخبار الخضيرة)، والذي اقتبس فيه أقوال سيّدة من سُكّان أم الفحم، وهي مُربّية وأم لابنتين، في أواخر الثّلاثينات من عُمرها:

«ما أقوله صعب، ولكن هذه هي الحقيقة! لقد قررتُ عدم إنجاب المزيد من الأطفال بسبب خوفي أن أصبح أمًّا ثكلى. لقد اتّخذتْ الكثير من الأمهات في أم الفحم، ذات القرار.. أنّه حديث السّاعة بين نساء المدينة. وإذا فحصتَ ذلك، فستجد أنّ نسبة الولادة في السّنوات الثّلاث الأخيرة في المدينة قد انخفضت. أنني أعرف روضات أطفال قد تمّ اغلاقها، بسبب عدم

وجود من يكفي من الأطفال. إن هذا يعود فقط الى العُنف والجّريمة التي تجتاح المدينة، إننا لا نرى نهاية لهذا النفق».[7]

في نفس التّقرير، تمّت مُقابلة رئيس بلديّة أم الفحم، الدّكتور سمير صبحي محاميد، الذي صرّح بأنّ مدينة أم الفحم تمرُّ، شأنها شأن البلدات العربيّة الأخرى في المُجتمع العربي، بمرحلة ليست بالسّهلة:

«إنّ ما يُؤلِمنا، أنّه منذُ بداية هذا العام، قُتِل ثمانية أشخاص (ارتفع العدد الى 11 ، لاحقًا). إنّها كارثة حقيقيّة. الأشخاص يُقتَلون في طريقهم الى العمل، في خروجهم من المسجد، في الأفراح.. لقد دَفعنا ثمنًا باهضًا في أعداد الأمهات الثّكالى، الأرامل والأطفال اليَتامى. لقد فعلنا كل ما نستطيع.. تنظيم المُظاهرات مُقابل محطّات الشّرطة، الاعتصامات، نشر المواد الإعلامية على الطّلاب، وتخصيص الخُطَب في المساجد. صحيح أنّنا جَميعًا نوجّه أصابع الاتّهام للشّرطة التي لا تقوم بواجبها كما يجب؛ ولكني أسأل هُنا، ألا يوجد دورٌ لنا كأهالي؟ أين هو دورنا في تربية أبنائنا؟ ما دور المُؤسّسات التّربويّة والمدارس، أئمة المساجد، رجال الدّين، المُؤسّسات الجّماهيريّة، الأحزاب والحركات السّياسيّة؟ يتوجّب على كل جِهة أن تقوم بواجبها».

وبحسب المُعطيات الاحصائيّة التي أعَدَّها مركز أمان – المركز العربي للمُجتمع الآمن – فقد تمّ تسجيل 42 حالة قتل في مدينة أم الفحم بين العام 2012 ونهاية 2021، شملت نساءَ ورجالَ وأطفالاً ومُسنّين أيضًا. ويتّضحُ من هذه المُعطيات دالّة تصاعديّة واضحة، كما هو مُبيّن في الجدوَل التّالي:

7 אוחזר מתוך
https://hadera.mynet.co.il/local_news/article/hksqs3vit

جدوَل 4: مُعطيات أعداد القتلى بين سنوات 2012–2021

العام	عدد الضّحايا
2012	2
2013	3
2014	2
2015	0
2016	3
2017	3
2018	6
2019	7
2020	5
2021	11

ورغم التّظاهر المُستمر لأهالي أم الفحم في أعقاب وُقوع حالات العُنف والقتل في المدينة، ومطالبتهم المُتكرّرة لمُؤسّسات الدّولة المُختلفة في مُكافحة الجّريمة والوُصول الى المُجرمين، وايقاع القَصاص بهم. ولكن، حتى الآن، فإن أعداد القتلى تستمر في الارتفاع.[8]

8 אתר מיתראס
https://metras.co/%D985% %D8%B8%D8%A7%D987%%D8%B1%D8%A7%D8%AA-%D8%A3%D985-%%D8%A7%D984%%D981%%D8%AD%D985-%%D8%A7%D984%%D8%B4%D8%B1%D8%B7%D8%A9-%D8%A3%D8%B5%D984-%-%D8%A7%D984%%D988%%D8%B1%D8%B7%D8%A9/.אתר מיתראס
23.2.2021

توزيع الضّحايا في المُجتمع العربي حسب البلد[9] (التّأكيد مُضاف من الكاتب):

- شهدت بلدات **أم الفحم**، اللّد، الرّملة، الطّيرة ويافا، تنفيذ أكثر من 36 % من مُجمل حالات القتل في المُجتمع العربي في أعوام 2018 – 2020.

- يتركّز 54% من مُجمل أعداد القتلى في المُجتمع العربي بين أعوام 2018 – 2020، في بلدات **أم الفحم**، اللّد، الرّملة، الطّيرة، يافا، كفر قاسم، الطّيبة، رَهَط، حورة، وباقة الغربية.

- تعتبر نسبة القتل بالمُقارنة مع تعداد البلدة سُكّانيًّا مُرتفعة بشكل خاص في البلدات التالية حسب التّرتيب: **أم الفحم**، اللّد، الطّيرة، الرّملة، كفر قاسم، يافا، حورة.

- تعتبر عدد حالات القتل نسبة لعدد الأنفس في البلدة السكنية، مُرتفعة جدًا في البَلدات العربيّة خاصة تلك التي تشهد الكثير من حالات القتل، مُقارنة مع عدد القتلى نسبة لعدد الأنفس في بلدات المُجتمع غير العربي (اليهودي، وغيره). وتتواجد على رأس هذه القائمة مدن الطّيرة (أكثر بـ 37.99 ضعفًا)، كفر قاسم (أكثر بـ 36.29 ضعفًا)، **وأم الفحم** (أكثر بـ 25.68 ضعفًا).

- يبلغ تعداد العرب في لواء حيفا، نحو 12.7 % فقط من مُجمل تعداد السُكّان في اللواء أم في المُجتمع العربي، ولكن يشكّل عدد القتلى من هذا اللواء نسبة 20.1% من مُجمل أعداد القتلى في المُجتمع العربي. تعود هذه النّسبة المرتفعة في غالبها الى اعداد القتلى في **مدينة أم الفحم** (التي تتبع الى لواء الشّمال)، حيث شهدت 18 حالة قتل بين أعوام 2018 – 2020.

9 עלי נוהאד, לוין-חן רות ונג׳מי-יוסף, עולא. 2020. אלימות, פשיעה ושיטור בחברה הערבית: מדד הביטחון האישי והקהילתי. לוד וחיפה: יוזמות אברהם ומוסד שמואל נאמן בטכניון

رسم بياني 1: أعداد القتلى حسب البلد بين أعوام 2018–2020[10]

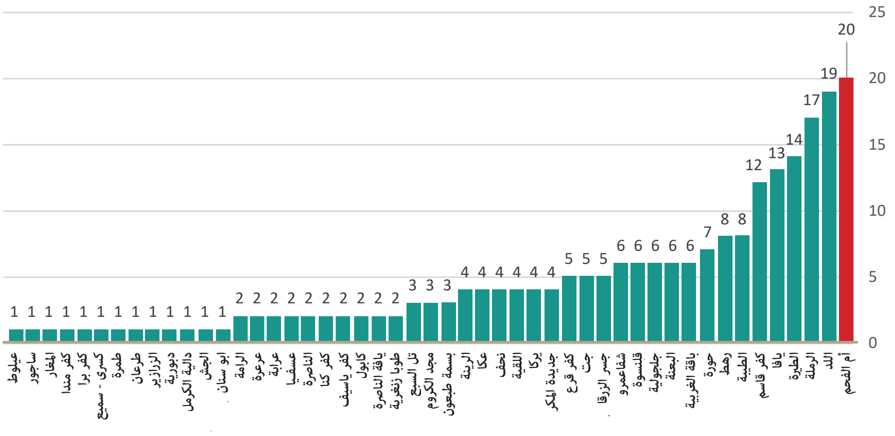

عدد القتلى خلال السنوات الثلاث الاخيرة

يُمكننا تلخيص هذه المُعاينة الأوليّة، بالإشارة إلى النّقاط التّالية:

- مدينة أم الفحم مدينة كبيرة ذات مكانة اجتماعيّة واقتصادية مُتدنّية.
- تشكّل المُعطيات العامّة للمدينة (الموقع الجّغرافي ومُؤشّر الطَرَفيّة) والبيانات الدّيمغرافية للسُكّان (الميزات التّعليميّة والعُمريّة) امكانية للخُروج من الأزمة.
- تعتبر مُعدّلات الجّريمة في مدينة أم الفحم بالأرقام المُطلقة والنّسبيّة مرتفعة.
- تعتبر مُعدّلات الجّريمة في مدينة أم الفحم مُرتفعة بالمُقارنة مع المُستوى القُطريّ، وأيضًا في المُقارنة مع البلدات العربيّة.
- يمكن الإشارة الى دالّة تصاعديّة واضحة في أعداد القتلى في مدينة أم الفحم منذ العام 2018.

---

10 وتشمل قتيلين على يد قوات الامن

[2]

الفصل الثاني:
المنهجية وطرق البحث

2.1 الاستطلاع

خلال العام 2021، بادرت بلديّة أم الفحم الى تنظيم سلسلة من البرامج التي تستهدف الحدّ من ظاهرة العُنف في المدينة. في ذات السياق، تم إقرار الحاجة الى مسح شامل للظاهرة، يكون جزءً من السّيرورة الاستراتيجية نحو بناء خطة بلديّة شاملة متعددة المجالات لمُكافحة ظاهرة العُنف والجّريمة في المدينة، ومقدمة لآليات تفكير للتأسيس لأنماط مجابهة ذات فاعلية في هذا المضمار، ووضع المعايير لفحص فاعلية البرامج المزمع تنظيمها في المدينة. وعليه، وعلى ضوء تجربة جمعية مبادرات إبراهيم الكبيرة في تطوير البرامج واجراء البحوث والمسوح الميدانية في موضوع الأمن الشّخصي، فقد توجهت إدارة بلديّة أم الفحم الى الجّمعية لإجراء استطلاع يقف عند مواقف السُكّان في أم الفحم، وفحص مُستوى الشّعور بالحماية والأمن الشّخصيين، بين أوساط الشّرائح العُمرية والمُجتمعيّة المُختلفة.

ويعتبر استطلاع الأمن الشّخصي والعام في مدينة أم الفحم مسحًا علميًا يتألف من جزئين: حيث يشمل الجّزء الأول (فيما يلي، الجّزء العام) تفاصيل حول مُستوى القلق من ظواهر مُختلفة تسود المُجتمع الإسرائيلي والمُجتمع العربي (بشكل عام، بما يشمل أم الفحم)، كمُستوى الخوف من الإصابة جراء وُقوع مخالفات مُختلفة، أو الإصابة الفعلية من وُقوع مثل هذه المُخالفات، مُستوى الرّضى من أداء المُؤسّسات المَعنية للحدّ من ظاهرة العُنف وغيرها.

في هذا الجزء، نستعرّض مُقارنة مع بيانات الاستطلاع القُطريّ للعام 2020 الذي أجرته جمعية مبادرات إبراهيم ومُؤسّسة شموئيل نئمان.[11] ويتطرّق الجّزء الثّاني من الاستطلاع، وهو الجّزء الخاص، الى مدينة أم الفحم على وجه التّحديد. حيث يتضمّن هذا الجّزء مُعطيات عن البلديّة، مثل مُستوى الرّضى من خدمات البلديّة المُختلفة (مثل النّظافة، الصّيانة، التّربية والتّعليم والرّفاه الاجتماعي، ويشمل تقييمًا من المُستطلَعين حول قُدرة مُؤسسات البلديّة المُختلفة من الحدّ من ظاهرة العُنف في المدينة.

تمّ اجراء هذا الاستطلاع في شهري تشرين الثّاني وكانون الأوّل من العام 2021، على يد ثمانية باحثين ذوي خبرة وتلقّوا إرشادًا خاصًّا، وهم جميعًا من خارج مدينة أم الفحم. لقد كان السّبب من وراء ذلك، هو الحفاظ على الموضوعيّة والحِياديّة والحؤول دون حدوث تحيّزات، وخاصة في الجّزء الخاصّ بمدينة أم الفحم من الاستطلاع. لقد تمّ اجراء الاستطلاع بشكل خاص، والبحث بشكل عام، من خلال الحفاظ على قواعد ومعايير الأخلاقيّة المهنيّة؛ وبناءً عليه، ومن خلال التّوجُّه للمُستطلَعين من خلال شبكات التّواصل الاجتماعي، فقد تلقّوا شرحًا مُستفيضًا عن البحث وأهميته. كما تمّ التّركيز في ديباجة الاستطلاع على أن المشارَكة ذاتها في الاستطلاع تنبع من محض إرادة المُستطلَعين الطّوعية، وبأن الإجابات لأسئلة الاستطلاع المُختلفة مُخصّصة للأغراض البحثيّة، وَسَط التّشديد على ضمان السّريّة التّامة لمُجمل بيانات البحث. الاستطلاع ذاته، لم يَطلب من المُستطلَعين تعبئة التّفاصيل الشّخصية التعريفيّة.

النصّ الكامل للاستطلاع واردٌ في ملحق رقم 1 من هذا التّقرير.

11 עלי נוהאד, נג'מי-יוסף, עולא ואריה, יוני, 2021. אלימות, פשיעה ושיטור בחברה הערבית: מדד הביטחון האישי והקהילתי בעידן הקורונה. לוד וחיפה: יוזמות אברהם ומוסד שמואל נאמן בטכניון

2.2 الفئة المُستهدفة للاستطلاع والعيّنة

شملت الفئة المُستهدفة للاستطلاع سُكّان مدينة أم الفحم من البالغين (أبناء 18 عامًا فصاعدًا)، والذين يقيمون بشكل دائم في مدينة أم الفحم (لحين إجراء الاستطلاع)، كما طُلب من المُستطلَعين ذكر اسم الحي السّكني الذين يقيمون فيه. تجدر الإشارة، الى أن آلية عمل إجراء الاستطلاع، واعتماد بُنيته، واختيار عيّنته، قد تمّت بالتّنسيق مع البلديّة، وصودِق عليها شخصيًا من قبل رئيس البلديّة والطّاقم الإداري للبلديّة الذين تمّ التّنسيق معهم أيضًا في كل ما يتعلّق باختيار الأحياء السّكنيّة لعيّنة الاستطلاع (10 أحياء). بالمُجمل، تمّ استطلاع 302 شخصًا من سُكّان المدينة، وتمّت مُقابلتهم وجاهيًا، 153 رجلًا و 149 نساء. المُعطيات العامّة التي تشكل خلفيّة للمُستطلَعين واردة في الرّسوم البيانيّة التّسعة التّالية (N=302 , إلا اذا ذُكر خِلاف ذلك):

رسم بياني 2: توزيع المُستطلَعين من ناحية النّوع الاجتماعيّ

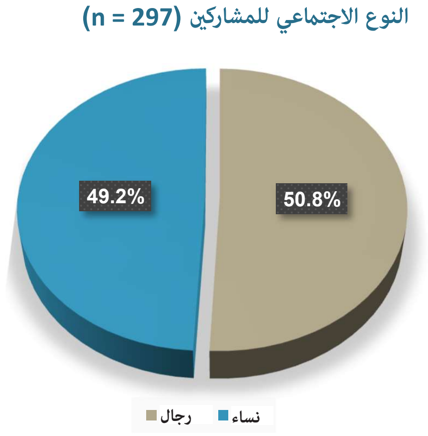

رسم بياني 3: الشّرائح العُمريّة

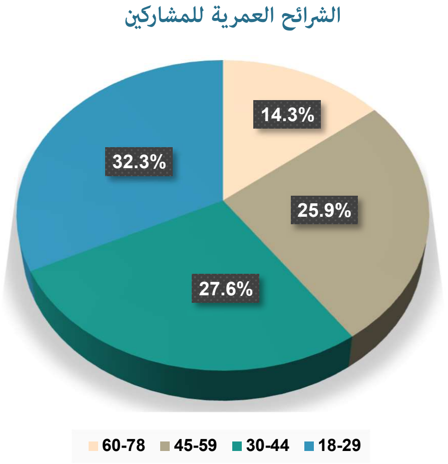

رسم بياني 4: المُستوى التّعليمي

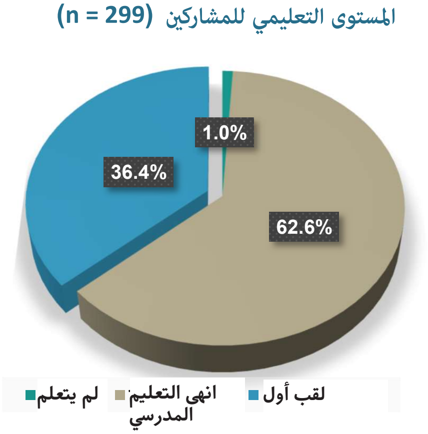

رسم بياني 5: توزيع الدّخل

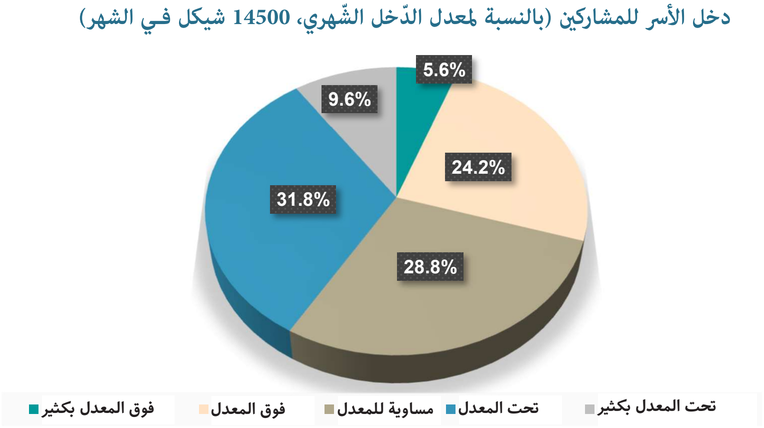

رسم بياني 6: توزيع الحالة الاجتماعيّة

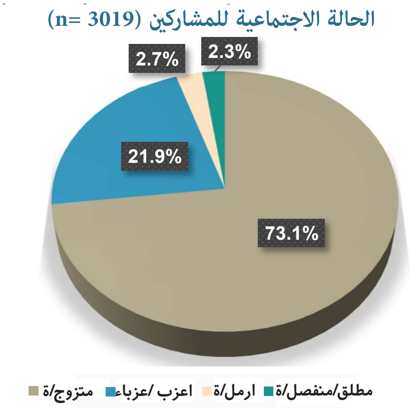

رسم بياني 7: توزيع مُستوى التديُّن

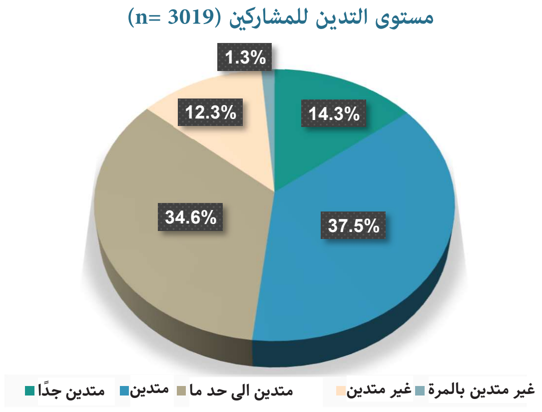

رسم بياني 8: التّعريف الذّاتي

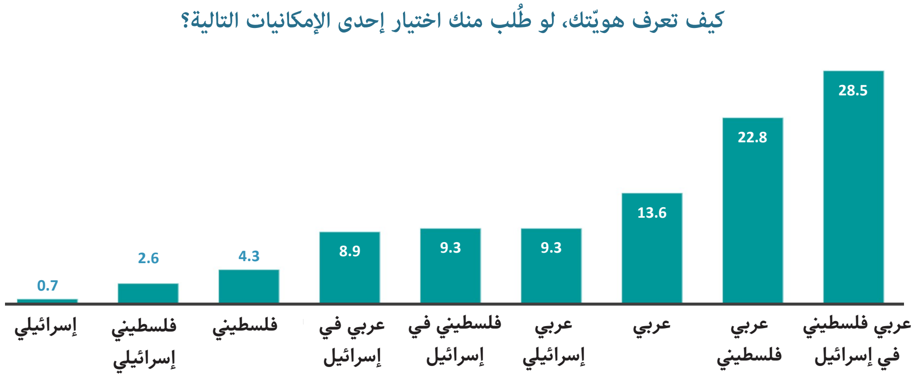

رسم بياني 9: توزيع الهويّة الأكثر أهميّة

أي من الهويّات التّالية هي الأكثر أهميّة بالنّسبة لك؟

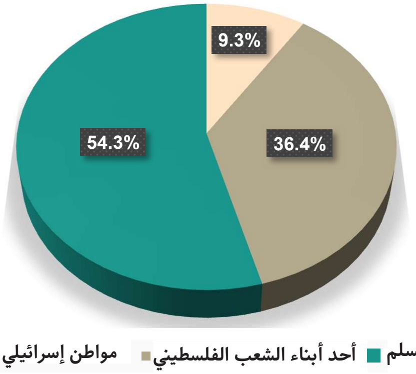

رسم بياني 10: توزيع الأحياء السّكنيّة

الأحياء السّكنيّة للمُستطلَعين

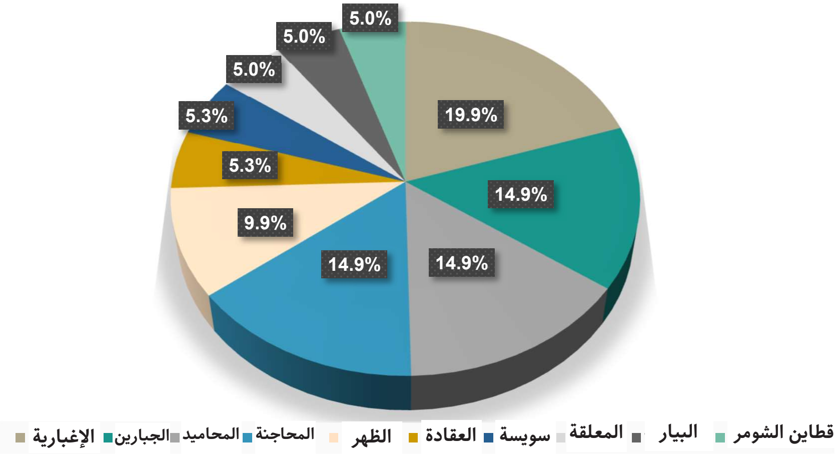

[3]

الفصل الثالث:
نتائج الجزء العام من الاستطلاع

3.1 مُستوى القلق تجاه ظواهر اجتماعيّة

يستعرّض الرّسمان البيانيّان التّاليان 11 و 12 مُستوى القلق (المُستطلَعين القلقين والقلقين جدًّا) تجاه ظواهر مُختارة في المُجتمع الإسرائيلي.

رسم بياني 11: مُستوى القلق من ظواهر مُجتمعيّة وسياسيّة في إسرائيل، حسب الظّاهرة والاستطلاع

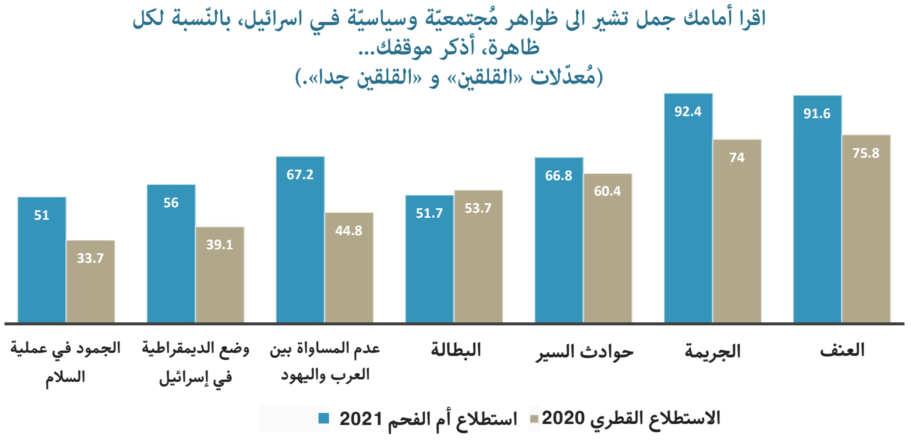

رسم بياني 12: مُستوى القلق من ظواهر مُجتمعيّة وسياسيّة في إسرائيل، حسب الظّاهرة والاستطلاع

اقرا أمامك جمل تشير الى ظواهر مُجتمعيّة وسياسيّة في اسرائيل، بالنّسبة لكل ظاهرة، أذكر موقفك...
(مُعدّلات «القلقين» و «القلقين جدا».)

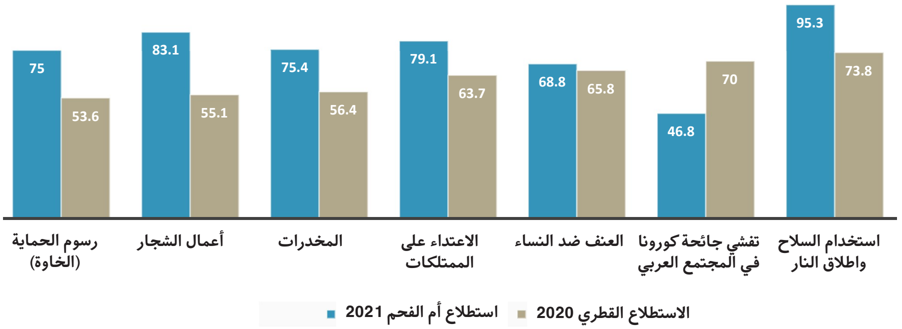

يظهر من الرّسمين البيانيين، أعلاه، أنه ثمّة اتفاقٌ بين المُستطلَعين في الاستطلاع القُطريّ واستطلاع أم الفحم على السّواء فيما يتعلّق بالظّواهر الأكثر قلقًا بالنّسبة لهم: العُنف، الجّريمة، إطلاق الرّصاص واستخدام السّلاح (بالتّرتيب على التّوالي حسب الاستطلاع القُطريّ، وبترتيبٍ معاكسٍ على التّوالي حسب استطلاع أم الفحم).

وتعتبر هذه النّتيجة منطقيّة، إذا ما أخذنا بعين الاعتبار أن 180 من سُكّان مدينة أم الفحم قد «أدينوا» قضائيًا في العام 2018 لوحده (دائرة الإحصاء المركزيّة، 2021). في المُقابل، فإن الظّواهر الأقلّ قلقًا تختلف بين الاستطلاعين: ففي وقت شكّلت فيه الظّواهر التّالية في الاستطلاع القُطريّ، الظّواهر الأكثر قلقًا ـ عدم المُساواة بين اليهود والعرب في الدّولة (44.8%)، وضع الدّيمقراطيّة في إسرائيل (39.1%)، والجّمود في عمليّة السّلام بين إسرائيل والفلسطينيين (33.7%)، جاءت الظّواهر الأكثر قلقًا في استطلاع أم الفحم متمثلةً بالبطالة (51.7%)، الجّمود في عمليّة السّلام بين إسرائيل والفلسطينيين (51%) وتفشّي فيروس كورونا في المُجتمع العربي (46.8%). وبالتّطرق الى الظّاهرة الأخيرة، فقد جاءت في الاستطلاع القُطري مُباشرةً بعد الظّواهر الثّلاث الذين ذُكروا أعلاه. في المُجمل، تظهر المُعطيات المُتعلّقة بالظّواهر الأكثر قلقًا مُتّسقةً مع التّدريج الاجتماعي_اقتصادي المتدنّي جدًا للمدينة (17 من 255 في العام 2017، دائرة الإحصاء المركزيّة، 2021).

فـيما يتعلّق بالظّواهر الأخرى، فقد أظهرت المُعطيات أن المُستطلَعين في استطلاع أم الفحم قد أبدوا قلقًا أكثر ممّا أبداهُ المُستطلَعون في الاستطلاع القُطريّ. ففي الوقت الذي أبدى فـيه، مثلًا، 63.7% من مُستطلَعي الاستطلاع القُطري قلقه أو قلقه الشّديد من مُخالفات المسّ بالمُمتلكات، فإن ذات النّسبة في استطلاع أم الفحم قد بلغت 79.1%.

وهو ذات المنحى فيما يتعلّق بالقلق من أعمال الشِجار، (55.1% في الاستطلاع القُطريّ مقابل 83.1% في استطلاع أم الفحم). وتظلّ الظّاهرة الوحيدة التي يتقارب فـيها مُستوى القلق بين الاستطلاعين، هي العُنف ضد النساء (65.8% في الاستطلاع القُطريّ و 68.8 % في استطلاع أم الفحم).

ان نظرة مُعمّقة الى المُعطيات المُشتقّة من الرّسمين البيانيين، أعلاه، تشير إلى أن سُكّان مدينة أم الفحم قد أبدوا مُستويات قلق أعلى من الاستطلاع القُطريّ في جميع الظّواهر تقريبًا، باستثناء تفشّي فـيروس كورونا الذي مثّل مُستويات قلقٍ مُنخفضة لدى سُكّان أم الفحم. ويعود الأمر أساسًا، أن الاستطلاع القُطريّ قد أُجريَ في ذروة تفشّي الظّاهرة في البلاد والعالم والتي ترافقت مع خوف عام عارم، فـيما أُجريَ استطلاع أم الفحم في العام 2021 الذي شهد فتورًا في تفشّي فـيروس كورونا، وشعورًا باجتياز مرحلته.

وكما أسلفنا، لقد أبدى سُكّان أم الفحم مُستويات قلق أعلى، بالمُقارنة مع المُجتمع العربي ككل، في جميع الظّواهر ذات الصّلة بالعُنف (العُنف، الجّريمة، إطلاق النار، أعمال الشِّجار، رُسوم الحماية-الخاوَة، وغيرها). ولا تعدُّ هذه المُعطيات مُفاجئة، بالأخذ بعين الاعتبار أن أم الفحم هي مدينة موبوئة بالعُنف، والتي شهدت مقتل نحو عشرين شخصًا في السّنوات القَليلة الماضية. وحسب التّقارير التي ترد في وسائل الاعلام، فإن أعمال اطلاق الرّصاص تقع وتُسمع تِباعا في المدينة، فـيما أصبح الشِجار جزءً لا يتجزّء من المشهد العام فـيها.

تُعتبر هذه الظّواهر في مدينة أمّ الفحم، في الواقع ومن ناحية موضوعيّة، مُقلقة جدًا،

وهو ذات الاتّجاه المُشتقّ من نتائج الاستطلاع لسُكّان المدينة. لقد أبدى سُكّان أم الفحم أيضًا مُستويات أعلى من القلق مُقارنة بالمُجتمع العربي تجاه الظّواهر السّياسيّة (الجُمود في عمليّة السّلام، وضعية الدّيمقراطيّة في إسرائيل، عدم المُساواة بين اليهود والعرب، التّشريع العنصري في الكنيست وغيرها) — وهو يعود أساسًا الى الحَرَكيّة السّياسيّة والاجتماعيّة لسُكّان أم الفحم. فالمدينة تُعتبر مُعتركًا سياسيًا ساخنًا لمُختلف التّيارات السّياسيّة والحزبيّة. وعليه، يبدي سُكّانها وعيًا مدنيًا، سياسيًا، وقوميًا لافتًا، ومن هُنا يهتمّون بعمليّة السّلام، التّشريع العُنصري وعدم المُساواة.

3.2 التخوّف من التضرّر جرّاء مُخالفات

يظهر الرّسم البياني 13 مُعدّلات المُستطلَعين الذين أبدوا تخوّفهم أو تخوّفهم الشّديد من إصابتهم وتضرّرهم بظواهر عُنف من أنواع مُختلفة.

رسم بياني 13: التخوّف من التضرّر، حسب الظّاهرة والاستطلاع

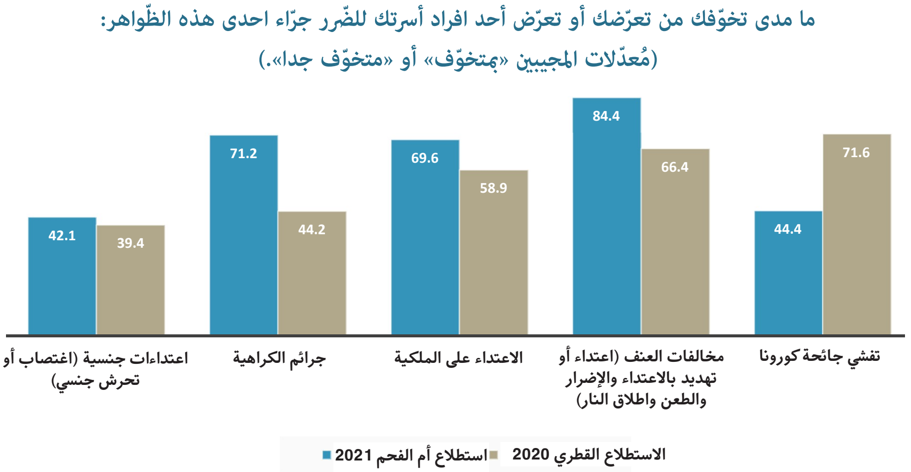

شكّل التخوّف من الإصابة جرّاء تفشّي فيروس كورونا (71.6%) التخوّف الأعلى بين أوساط المُستطلَعين في الاستطلاع القُطريّ، فيما شكّل ذاك إحدى الظّاهرتين

الاثنتين الأقلّ تخوّفا بين المُستطلَعين في استطلاع أم الفحم (44.4%). لقد شكّلت المُخالفات والاعتداءات ذات العلاقة بالعُنف مُستويات تخوّف مُرتفعة في كلا الاستطلاعين. وفي الوقت الذي حلّ فيه تدريجها ثانيةً في الاستطلاع القُطريّ (66.4%)، فقد حلّ تدريجها كأولى في استطلاع أم الفحم (84.4%). في مُقابل ذلك، اتّسقت التخوّفات في كلا الاستطلاعين، بنسب مُنخفضة، فيما يتعلّق بالمُخالفات والاعتداءات الجنسيّة (الاستطلاع القُطريّ 39.4%، استطلاع أم الفحم 42.1%).

لقد ابدى سُكّان مدينة أم الفحم مُستويات أعلى من التخوّف من التضرّر جرّاء وُقوع الظّواهر الأخرى أيضًا، بالمُقارنة مع الاستطلاع القُطريّ، رغم أنّ الفروقات بين نسب مُعدّلاتها ليست ثابتة. فقد أبدى، مَثلًا، 71.2 % من مُستطلَعي استطلاع أم الفحم تخوّفهم او تخوّفهم الشّديد من التضرّر جرّاء جرائم الكراهية، فيما وقفت نسبتها في الاستطلاع القُطريّ على 44.2 % (بواقع فارق 27 %). في ذات الوقت، لم تتعدَّ الفروقات بين مُستويات التخوّف من التضرّر جرّاء مُخالفات المسّ بالمُمتلكات 11 % (69.6% في استطلاع أم الفحم مُقابل 58.9% في الاستطلاع القُطريّ).

يمكن تفسير النّسب المُرتفعة من مُستوى التخوّفات من التضرّر جرّاء جرائم الكراهية في استطلاع أم الفحم إلى عاملين مُتّصلين: يقوم العامل الأول، على التخوّف من الاتّصال بالمُجتمع اليهودي، بسبب موقع مدينة أم الفحم الجّغرافي المُجاور للعديد من المُدن اليهوديّة في منطقة المركز، حيث يعمل سُكّان أم الفحم ويقضون فيها أوقاتهم، يعزّزها هاجس سُكّان تلك المدن تجاه أم الفحم، حيث تشكّلت مع الوقت الكثير من الأفكار النمطيّة المسبّقة التي اتسمت، في نظرهم، بصبغة سلبية للمدينة (مثل معقل الجّناح الشّمالي للحركة الإسلاميّة، تورّط اثنين من سُكّان المدينة[12] في قتل أفراد شرطة حرس الحدود في 14.7.2017، ومعقل حركة أبناء البلد وغيرها). ويتركّز العامل الثّاني، على الوعي السّياسي والاجتماعي لسُكّان مدينة أم الفحم وهو ما حوّلهم لأكثر اهتمامًا بالقضايا الوطنيّة والمُجتمعيّة العامّة.

12 אוחזר מתוך
https://news.walla.co.il/item/3080841

3.3 الشّعور بانعدام الأمن في البلدة السّكنيّة

يشير الرّسم البياني 14 الى نسبة الذين يشعُرون بانعدام الأمن الشّخصي في ظل العُنف المُستشري في بلداتهم السّكنية.

رسم بياني 14: الشّعور بانعدام الأمن الشّخصي في ظل العُنف المُستشري في البلدة السكنية، حسب الاستطلاع

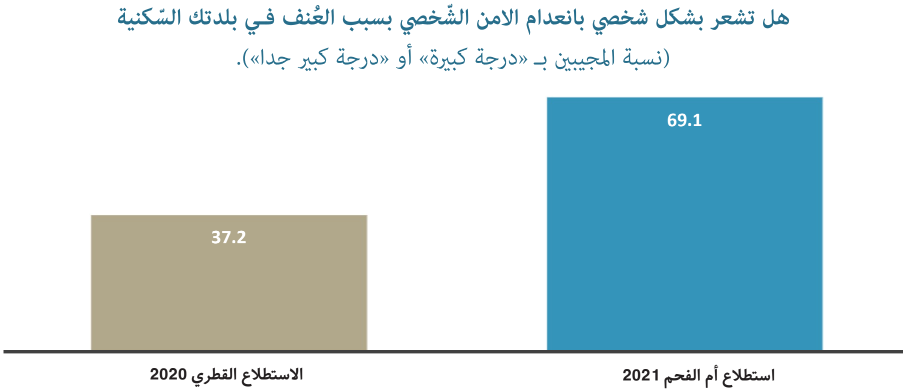

تشير المُعطيات الواردة في الرّسم البياني، أعلاه، الى نسب مرتفعة جدًا، يبديها سُكّان أم الفحم فيما يتعلّق بشعورهم بانعدام الأمن الشّخصي (69.1%) بالمُقارنة مع نسبتها في الاستطلاع القُطريّ (37.2%). لقد كان العام 2021، والذي أجري فيه استطلاع مُؤشر الأمن الشّخصي، عامًا حاسمًا زعزَعَ مبادئ الأمن الشّخصي وقواعدها في المُجتمع العربي عامّة، ومدينة أم الفحم على وجه التّحديد. فقد شهد هذا العام، مقتل 11 مُواطنًا من المدينة، فيما أصيب العشرات إصابات مُتفاوتة، مشهد عام تسوده عمليات إطلاق النّار بصورة يوميّة، وتحوّلت الى روتين السُكّان المُعتاد، تعزّزه أعمال شِجار بين عائلات متصارعة تبتغي الدّم والقصاص بلا محكمة والانتقام، وهو ما يسبّب مُستويات مُرتفعة جدًا من القلق والخوف لدى سُكّان المدينة بوجه عام.

في الرّسمين البيانيين 15 و 16، تمّ فحص ما اذا كانت ثمّة فروق في إجابات النّوع الاجتماعي والشّرائح العمريّة فيما يتعلّق بالشّعور بانعدام الأمن الشّخصي.

يستعرّض الرّسم البياني التّالي مُعدّلات الشّعور بانعدام الأمن الشّخصي حسب النّوع الإجتماعي.

رسم بياني 15: الشّعور بانعدام الأمن الشّخصي حسب النّوع الاجتماعي.

هل تشعر بشكل شخصي بانعدام الامن الشّخصي بسبب العُنف في بلدتك السكنية
(نسبة المجيبين بـ «درجة كبيرة» أو «درجة كبيرة جدا»).

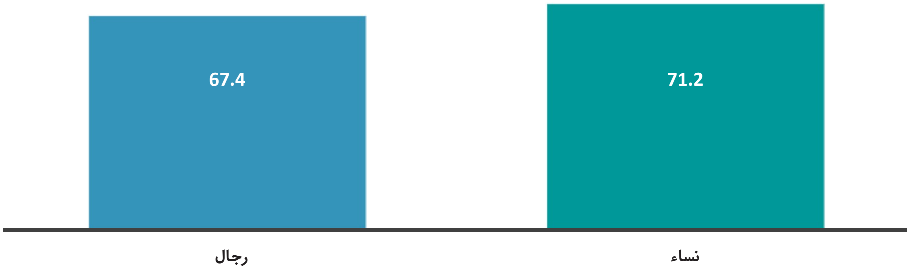

يظهر من الاستطلاع أن النساء الفحماويات قد أبدينَ مُعدّلات أعلى من الشّعور بانعدام الأمن الشّخصي بالمُقارنة مع الرّجال من سُكّان المدينة. مع ذلك، تبقى هذه الفُروقات صغيرة وغير جليّة من ناحية احصائيّة.

يظهر الرّسم البياني التّالي، توزيع مُعدّلات الشّعور بانعدام الأمن الشّخصي حسب الشّريحة العُمريّة.

رسم بياني 16: الشّعور بانعدام الأمن الشّخصي، حسب الشّرائح العُمريّة

هل تشعر بشكل شخصي بانعدام الأمن الشّخصي بسبب العُنف فـي بلدتك السّكنيّة
(نسبة المجيبين بـ «درجة كبيرة» أو «درجة كبيرة جدا»).

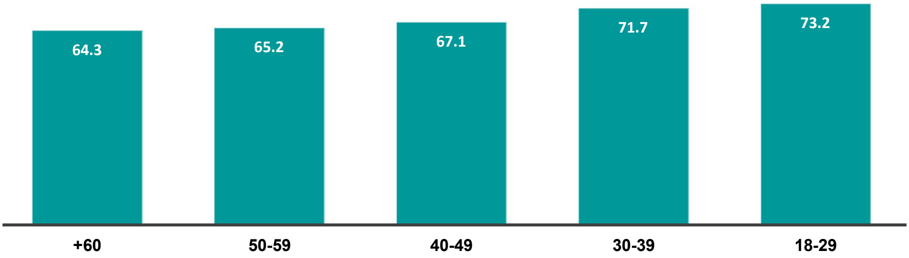

يتبيّن من الرّسم البياني، أعلاه، أنّ الشّرائح العُمريّة الأكبر سنّا قد أبدَتْ شُعورًا أقلّ حدّةً بانعدام الأمن الشّخصي في مدينة أم الفحم. مع ذلك، تظلّ الفُروقات بين الشّرائح العُمريّة ضئيلة وغير جليّة من ناحية احصائيّة. عُمومًا، يتعلّق الشّعور بانعدام الأمن الشّخصي جرّاء العُنف في بلدة سكنيّة الى المُجريَات في الحيّز العام. وعليه، يبدو طبيعيًّا، أن تُبدي الشّرائح العمريّة الأكبر سنًا التي يقلّ احتكاكها بالحيّز العام، شعورًا أقلّ حدّة بانعدام الأمن الشّخصي جرّاء العُنف في البلدة السّكنيّة.

3.4 الأمكنة، وعلاقتها بالشّعور بالتّهديد

يستعرّض الرّسم البياني 17 مُعدّلات المُستطلَعين الذين يشعُرون بالتّهديد بدرجة كبيرة أو درجة كبيرة جدًا في الأمكنة ذات الصلة.

رسم بياني 17: الشّعور بالتّهديد حسب المكان والاستطلاع

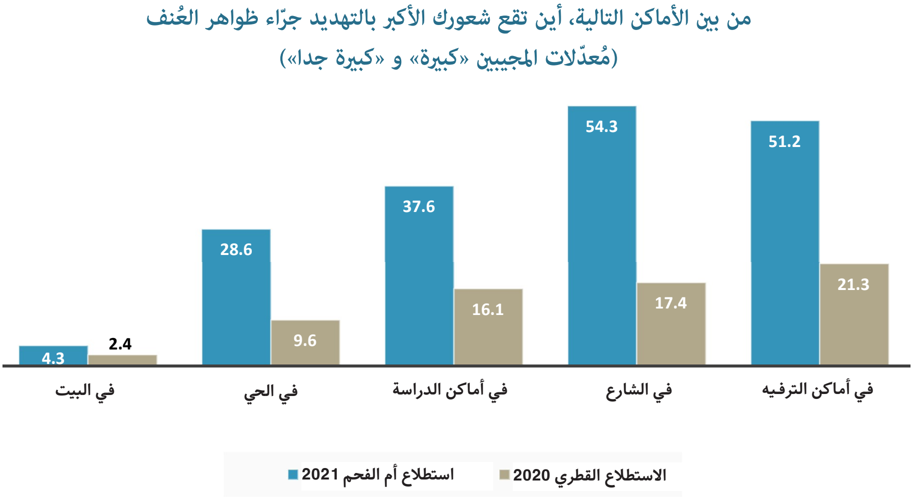

يتبيّن من إجابات المُستطلَعين في كلا الاستطلاعين، أن المكان الأكثر أمنًا هو البيت الشّخصي، حيث أشار 2.4 % فقط من المُستطلَعين في الاستطلاع القُطريّ و 4.3 % في استطلاع أم الفحم، أنهم يشعُرون بالتّهديد بدرجة كبيرة أو كبيرة جدًا في بيتهم الشّخصي. وتتشابه الأمكنة التي يسودها شعور عالٍ في التّهديد بين كلا الاستطلاعين، رغم الفُروقات الواضحة والجلية في نسبها. ففي الوقت الذي أعرَبَ فيه 21.3% من المُستطلَعين في الاستطلاع القُطريّ عن شعورهم الكبير بالتّهديد في أماكن الترفيه، فقد بلغت ذات النّسبة في استطلاع أم الفحم 51.2%. وهو الاتجاه ذاته فيما يتعلّق بالشّارع (17.4 % في الاستطلاع القُطريّ مقابل 54.3% في استطلاع ام الفحم).

وبخلاف غالبيّة البلدات العربيّة، فإن مدينة أم الفحم هي مدينة مُكتظة، تمتلئ بأماكن الترفيه، واحيائها مُكتظة بوجه خاص. إن العيش في بيئة مُكتظة كهذه، والتي ترتكز على ميزات دونية اجتماعيّة، ستثير من بين ما تثيره سلوكًا عنيفًا.[13] ان التّوجُّه البيئي الذي يتطرّق الى العلاقات التّبادلية بين البيئة المادية، الاجتماعيّة، الاقتصادية، والعاطفية والثقافيّة وبين المُجتمع والفرد، تركّز على أنّ أعمال العُنف تكون بفعل

13 [Unknown author] Violence: The Causes of Violence, Law Library: American Law and Legal Information. Retrieved from: https://law.jrank.org/pages/2292/Violence-causes-violence.html

انعدام التّناسب بين احتياجات الفرد أو المجموعة وبين بيئتهم[14]. وعليه، يمكن فهم العلاقة التي تتواجد بين الفرد أو المجموعة من أجل فهم العمليات والسّلوك أو التحدّيات التي يواجهونها[15].

3.5 التعرّض لأعمال عُنف

يشير الرّسم البياني 18 الى مُعدّلات المُتعرّضين بالفِعل لأعمال عُنف من أنواع مُختلفة.

رسم بياني 18: الشّعور بالتّهديد، حسب المكان والاستطلاع

هل أنت او أحد أفراد اسرتك، او اصدقائك، قد تعرّضت للاصابة أو كنت ضحية، لواحدة من أعمال العُنف التالية خلال السّنة الأخيرة؟
(مُعدّلات المجيبين «بدرجة كبيرة» أو درجة كبيرة جدا»).

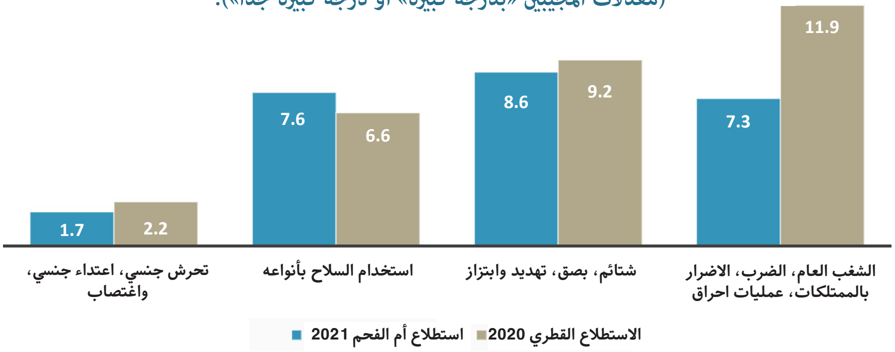

حسب ما يبرز في كلا الاستطلاعين، فإن النّسبة الأقلّ من ناحية التعرّض لاعتداءات ومُخالفات، تتعلّق بالاعتداءات الجنسيّة (2.2% في الاستطلاع القُطريّ، مقابل 1.7% في استطلاع أم الفحم). في المقابل، فقد شكّل التعرّض لمخالفات واعتداءات تتعلّق بالعُنف الأكثر انتشارًا في كلا الاستطلاعين. على هذا الصّعيد، شكّلت نسبة

14 Bronfenbrenner, U. (1979). The ecology of human development. Harvard university press. Retrieved from: https://khoerulanwarbk.files.wordpress.com/201508//urie_bronfenbrenner_the_ecology_of_human_de velopbokos-z1.pdf

15 ריבלין, ניתן. 2020. אלימות במגזר הערבי: סקירה וניתוח. המכון לאסטרטגיה ציונית. pdf.https://din-online.info/pdf/es36

الذين تعرّضوا للاعتداء على «الصّالح العام» النّسبة الأعلى في الاستطلاع القُطريّ 11.9% (وتشمل أعمال الشّغب، الضّرب، تدمير المُمتلكات، وعمليات إشعال الحرائق). فيما كانت نسبة المُجيبين الأكثر ارتفاعًا في استطلاع أم الفحم، قد تطرّقوا الى المُخالفات والاعتداءات في العلاقات الإنسانيّة (شتم، بصق، تهديدات وابتزاز) (8.6%). تتقارب النّتائج بين الاستطلاعين، ويبرز الفرق الجّوهري بينهما في عدد الضّحايا وأعمال الشّغب الجّماعية، الضّرب، تدمير المُلكية وأعمال إشعال الحرائق. يعود السّبب في ذلك، الى واقع أصعب منه تعيشه مدينة أم الفحم: كثرة أحداث القتل، أعمال الشّجار والشّغب، التي تظهر في وسائل الإعلام بشكل شبه يومي. وكما أسلفنا سابقًا، فإنّ نسبة القتل في مدينة أم الفحم هو الأكثر ارتفاعًا في المُجتمع العربي.

3.6 المُعتدون

يتمّ جزء ليس بقليل من أحداث العُنف الحاصلة، عن طريق أشخاص مُعتدين يعرفهم هؤلاء الذين تعرّضوا للعُنف وضحاياه شخصيًا. تتطرّق المُعطيات التّالية الى نسبة سابق المعرفة مع المُعتدين وهويّتهم.

☐ سابق المعرفة مع المُعتدي

يعرض رسم بياني 19 توزيع سابق المعرفة مع المُعتدين

رسم بياني 19: سابق المعرفة مع المُعتدي، حسب الاستطلاع.

هل كان لك سابق معرفة مع الشّخص الذي اعتدى عليك أو هدّدك بالاعتداء؟

(نسبة الذين أجابوا بـ «نعم» من مُجمل الذين تعرّضوا لاعتداء)

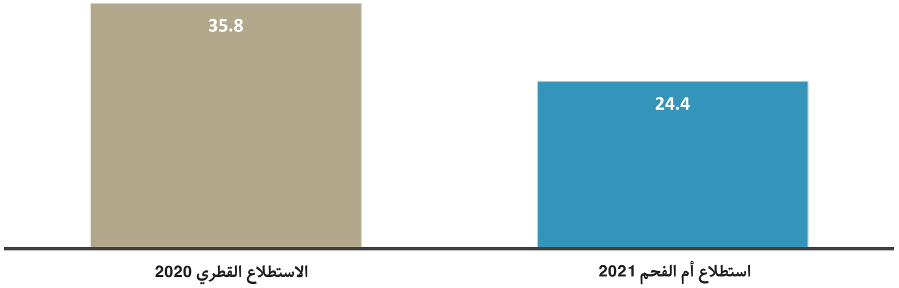

يظهر من الرّسم البياني، أعلاه، أن نسبةً لا يُستهان فيها من أعمال العُنف قد تورّطَ فيها مُعتدون لهم سابق معرفة مع الضّحايا. مع ذلك، يظلّ الفرق بين نتائج الاستطلاعين واضحًا؛ ففي الوقت الذي بلغت فيه نسبة الذين تعرّضوا لاعتداء وأعرَبوا عن سابق معرفتهم مع المُعتدي أو من هدّدهم بالإعتداء قد بلغت 24.4% في استطلاع أم الفحم، فقد وصلت ذات النّسبة الى 35.8% في الاستطلاع القُطريّ.

□ هويّة المُعتدي

يستعرّض الرّسم البياني 20 توزيع هويّة المُعتدي – أو منفذ الاعتداء.

رسم بياني 20: هويّة المُعتدي أو مُنفذ الاعتداء، حسب الاستطلاع.

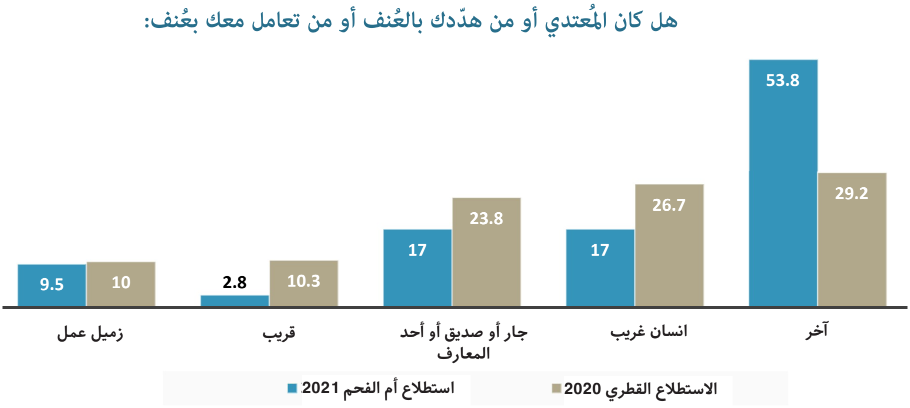

تبرز الهويّة الأكثر عنونةً في كلا الاستطلاعين هي «آخر»، (الاستطلاع القُطريّ: 29.2% مُقابل 53.8% من استطلاع أم الفحم). مع ذلك، يتبيّن أن المُعتدي أو مُنفذ الاعتداء ليس إنسانا غريبًا في الكثير من الحالات؛ فقد يكون جارًا، صديقًا، أحد المعارف، قريبًا، أو زميل عمل. بل أن منحى الخيارات المُعرّفة هذا قد حاز على غالبيّة الإجابات في الاستطلاع القُطريّ، فيما أحال غالبيّة المُستطلَعين في استطلاع أم الفحم ذلك الى «آخر». كما يُمكن ملاحظة أن خيار «الأقارب» قد شكّل الهويّة الأقلّ شيوعًا في كلا الاستطلاعين، كما تجدر الإشارة الى أن نسبة المُعتدين من أماكن العمل قد بلغت نحو 10 % في كلا الاستطلاعين أيضًا.

يستدلّ من الرّسمين البيانيين 6.1 و6.2 حول هويّة المُعتدي، أنّ الإجابة الأكثر شيوعًا في مدينة أم الفحم هو «آخر». ويُمكن إحالة ذلك الى التّغلغل العميق لمنظمات الإجرام في مدينة أم الفحم، حيث لا تكون هويّة أعضائها معروفة بالضّرورة للضحايا. ويُمكن استشفاف مثل هذا التغلغل من مُستوى الخوف الذي أبداه المُستطلَعون من ظواهر رُسوم الحماية «الخاوَة» كما هو مُبيَّن في الرّسم البياني 1 (75% في استطلاع أم الفحم، مُقابل 53.6% في الاستطلاع القُطريّ). إنّ انتشار مظاهر رُسوم الحماية «الخاوَة» والخوف منها تشير بوضوح الى التّغلغل العميق لمنظمات الاجرام في مدينة أم الفحم. كما يتبيّن في الرّسم البياني 8.2 (أدناه) أنّ نسبة مرتفعة جدًا (94.8%) يعتبرون أن وجود عائلات أو منظمات الإجرام هو العامل المُسبّب للاستخدام العنيف للسلاح في المدينة.

3.7 التغيير في دالّة العُنف

يستعرّض الرّسم البياني 7 توزيع العوامل التي أدت الى حصول تغييرات في دالّة العُنف في البلدة السّكنية بالمُقارنة مع العام المُنصرم.

رسم بياني 21: الاختلافات في دالّة العُنف في البلدة السكنية، حسب الاستطلاع

هل خلال السّنة الأخيرة حدث ارتفاع على وتيرة العُنف في بلدك أم انخفضت أم بقيت على ما هي عليه؟

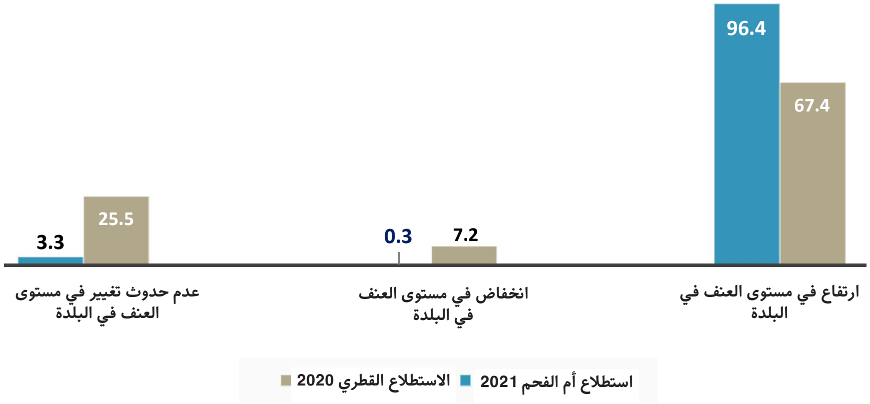

لقد أشار المُستطلَعون في كلا الاستطلاعين إلى حصول ارتفاع، بمُستويات متفاوتة، في دالّة العُنف في بلداتهم السّكنية. مع ذلك، تتفاوت هذه النّسب بشكل جذري بين الاستطلاعين. ففي الوقت الذي بلغت نسبة الذين أشاروا إلى حصول ارتفاع في مُستوى العُنف في البلدات السّكنية في الاستطلاع القُطري قد بلغت 67.4%، فإن ذات النّسبة قد وصلت في استطلاع أم الفحم الى 96.4%. لقد أشارَ نحو رُبع المُستطلَعين في الاستطلاع القُطريّ (25.5 %) الى عدم حدوث أيّ تغيير، بنظرهم، في مُستوى العُنف في البلدة السّكنية، مُقابل 3.3 % فقط في استطلاع مدينة أم الفحم.

إن النّسب الخاصّة باستطلاع أم الفحم الواردة في الرّسم البياني، أعلاه، تعكس واقعًا قاتمًا جدًا يعيشه سُكّان المدينة.

3.8 السّلاح الحيّ

3.8.1 موقف عام

يستعرّض الرّسم البياني 22 المواقف العامّة للمُستطلَعين في كلا الاستطلاعين فيما يتعلّق بتوفّر السّلاح واستخدامه.

رسم بياني 22: مواقف عامّة من السّلاح الحيّ، حسب الاستطلاع.

«تمت غالبية عمليات القتل في السنة الأخيرة باستخدام السلاح الحي»، أذكر اذا كنت توافق مع الجملة أم لا: (نسبة المجيبين «أميل الى الموافقة» او «موافق»).

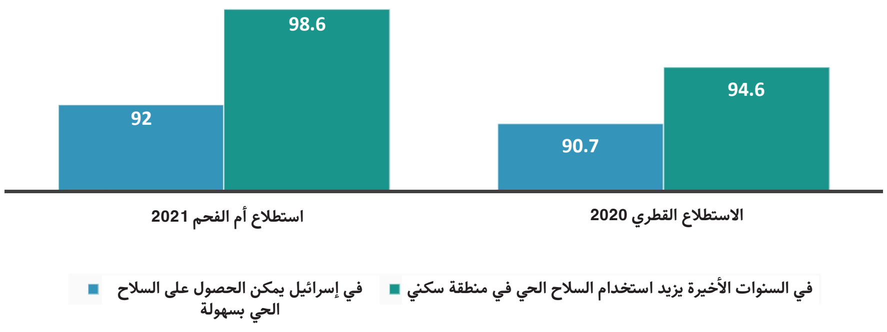

اتفق ما يفوق 90 % من المُستطلَعين في كلا الاستطلاعين المُستعرّضين، مع الادعاء التالي: «في السّنوات الأخيرة، يتزايد استخدام السّلاح الحيّ في منطقتي السّكنية»، والادعاء الثاني: «في اسرائيل، يمكن الحُصول على السّلاح الحيّ بسهولة». ويُمكن ملاحظة أنّ نسبة المُتّفقين مع الادعاءات، أعلاه، أعلى نسبةً في استطلاع أم الفحم. المُستطلَعون في الاستطلاع الأخير لم يُسألوا فقط حول توفّر السّلاح واستخدامه في إسرائيل ومناطق سكنهم فحسب، وإنما أيضًا في مدينة أم الفحم بوجه خاص. يستعرّض الرّسم البياني 23 توزيع المُتّفقين مع الادعاءات الواردة أعلاه.

رسم بياني 23: مواقف تجاه السّلاح الحي – أم الفحم

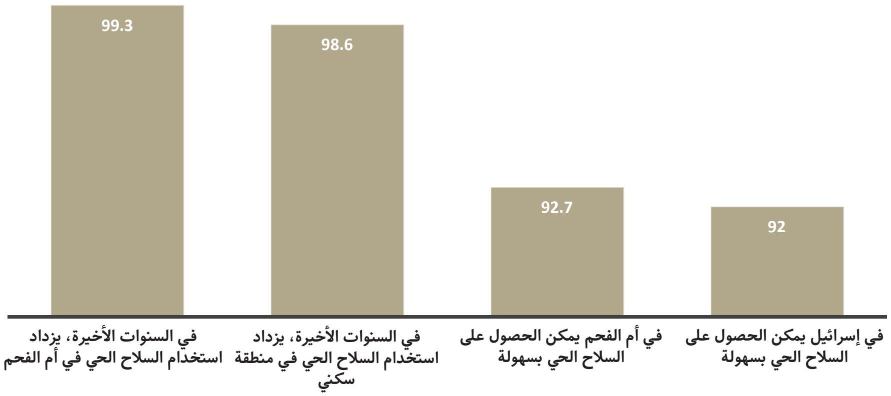

لقد حصل جزء كبير من أعمال العُنف في السنوات الأخيرة باستخدام السّلاح الحيّ. نسبة المُجيبين بـ «أميل الى الموافقة» أو «موافق».

يمكن مُلاحظة أن نسب الموافقة مُشابهة تقريبًا بالنّسبة لأم الفحم أو لإسرائيل أو للمنطقة السّكنية. فعندما سُأل المُستطلَعون، مثلًا، عن سُهولة الحُصول على السّلاح الحيّ، بلغت نسبة المُوافقة في أم الفحم 92.7%، مُقابل 92 % بين أوساط المُجتمع العربي. كما بلغت نسبة المُتّفقين مع الادعاء بـ "تفاقم استخدام السّلاح الحيّ" في مدينة أم الفحم (99.3%)، بارتفاع طفيف عن نسبة المُتفقين بتفاقم ذلك في المنطقة السّكنية (98.6%).

لا تعتبر هذه النّتائج مفاجئة، على صعيد مدينة أم الفحم ومُجمل المُجتمع العربي على

حدٍ سواء، إن السهولة القصوى في الحُصول على السّلاح الحيّ واستخدامه تُترجم على أرض الواقع في أعمال القتل، وإطلاق الرّصاص والشِّجار وسُقوط الضّحايا وبانعدام الأمن الشّخصي بوجهٍ عام.

3.8.2 دوافع استخدام السّلاح

يستعرّض الرّسم البياني 24 توزيع نسب المُتّفقين مع الادعاءات الواردة فيما يتعلّق بدوافع الاستخدام العنيف للسلاح.

رسم بياني 24: المواقف تجاه الاستخدام العنيف للسلاح، حسب الدافع والاستطلاع

سوف أقرأ على حضرتك بعض الدّوافع التي من شأنها أن تُؤثر على الاستخدام العنيف للسلاح. درج من 1-5 مدى تأثير كل ظاهرة ممّا يلي على الاستخدام العنيف للأسلحة (نسبة المجيبين «بدرجة كبيرة» أو «درجة كبيرة جدا»).

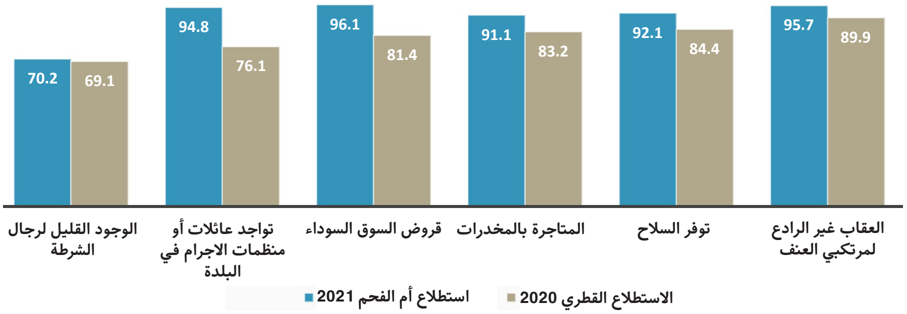

بالرّغم من أن الاختلافات بين الدّوافع المُختلفة ليست كبيرة بين الاستطلاعين، يُمكننا مُلاحظة ان الاختلاف قد جاء في مدى مركزيتها. وعليه، فقد جاءت النّسب المركزيّة في الاستطلاع القُطريّ: «العقاب غير الرّادع لمُجرمي العُنف» (89.9%)، سُهولة الحُصول على السّلاح (84.4%)، والمُتاجرة بالمُخدرات (83.2%). أمّا بالنّسبة الى سُكّان أم الفحم، فقد جاءت الدّوافع المركزيّة على النّحو التّالي: قُروض السّوق السّوداء (96.1%)، العقاب غير الرّادع لمُجرمي العُنف (95.7%)، تواجُد عائلات أو منظمات الإجرام (94.8%). وكان الدّافع الأقلّ مركزيّة، نسبيًا، بالمُقارنة مع الدّوافع الأخرى، وحصل على نتائج مُشابهة في كلا الاستطلاعين — التواجد الخجول لرجال

الشّرطة (69.1% في الاستطلاع القُطريّ، 70.2% في استطلاع أم الفحم).

لقد تمثّلت الفروقات الأكثر مركزية بين الاستطلاع القُطريّ واستطلاع أم الفحم، في أن 96.1% من سُكّان أم الفحم (مُقابل 81.4% في الاستطلاع القُطريّ) قد أشاروا الى أن قُروض السّوق السّوداء هي الدّافع لاستخدام العُنف. في ذات السّياق، أشار 94.8% من سُكّان أم الفحم (مقابل 76.1 % من الاستطلاع القُطريّ) الى مُنظمات الإجرام باعتبارها دافعًا للاستخدام العنيف للسلاح. إنها نتائج تعكس الى حدٍ كبيرٍ وضعية الفقر، والإهمال والاجرام التي تعاني منها المدينة. وبحسب تقديرات ذات صلة، فإن الكثير من أعمال العُنف المُستعصية قد وقعت على يد مُنظمات الإجرام نتيجة لخلاف على خلفية قروضٍ غير قانونية ودُيون غير مُسترجَعة.[16]

3.9 نشاطات لتقليص آفة العُنف

يستعرّض الرّسم البياني 25 توزيع النّشاطات المُحتملة بنظر المُستطلَعين الواجب على الدولة اتّخاذها للحدّ من ظاهرة العُنف.

رسم بياني 25: الاتفاق مع الادعاءات فيما يتعلّق بنشاطات للحدّ من ظواهر العُنف، حسب النشاط والاستطلاع

أمامك فعاليات يمكن للدولة أن تنفذها للحد من ظاهرة العنف. درّج هذه الفعاليات بين 1-5 حسب درجة الأهمية من وجهة نظرك.
(نسبة المجيبين بـ «مهمة بدرجة كبيرة»، و «مهمة بدرجة كبيرة جدا»).

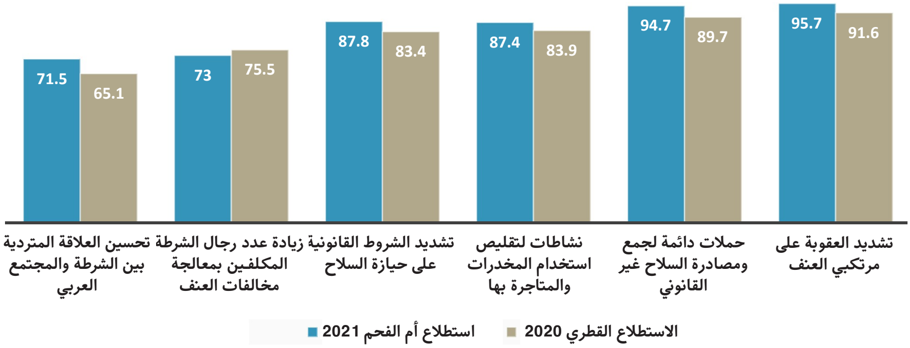

16 יונתן קירשנבאום, החברה הערבית בישראל: על כלכלה ואלימות. דבר העובדים בארץ ישראל, אוקטובר 2019. אוחזר מתוך: https://www.davar1.co.il/197092/

ثمّة اتفاق بين المُستطلَعين في كلا الاستطلاعين بالنّسبة للنشاطات الأكثر مركزيّة: تشديد العقوبة على مُرتكبي جرائم العُنف (الاستطلاع القُطريّ 91.6%، أم الفحم 95.7%)، وحملات مُتكرّرة لجمع ومصادرة السّلاح غير القانوني (94.7% في استطلاع أم الفحم، مقابل 89.7% في الاستطلاع القُطريّ). لقد جاءت النّشاطات الأقلّ فاعلية بنظر المُستطلَعين مُتشابهة أيضًا في كلا الاستطلاعين: تعزيز تواجد رجال الشّرطة الذين يعالجون مُخالفات العُنف (الاستطلاع القُطريّ 75.5%، مقابل أم الفحم 73%) وتحسين العلاقة الشائكة بين الشّرطة والمُجتمع العربي (الاستطلاع القُطريّ 65.1%، مقابل استطلاع أم الفحم 71.5%).

3.10 الجاهزيّة في مُكافحة العُنف في البلدة السّكنية

يعرض الرّسم البياني 26 توزيع مُستويات الجاهزيّة للانخراط في مُكافحة العُنف في البلدة السّكنيّة

رسم بياني 26: مُستوى الجاهزيّة للانخراط في مُكافحة العُنف في البلدة السّكنية، حسب مُستويات الجاهزيّة والاستطلاع

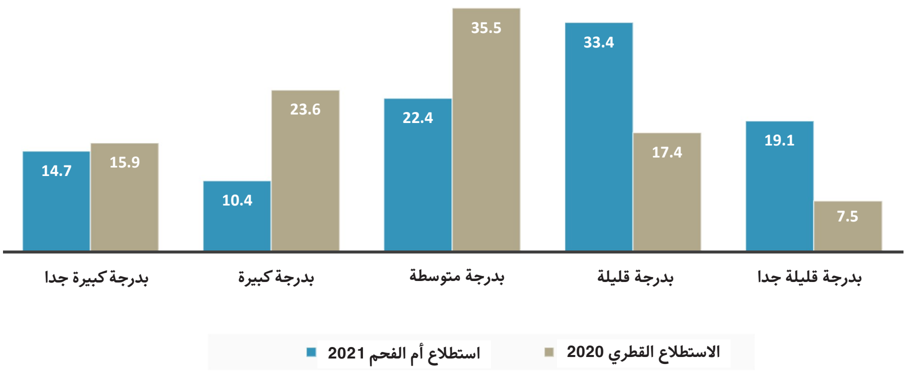

يُبدي مستطلَعو كلا الاستطلاعين مُستويات مُختلفة من الجاهزيّة للانخراط في مُكافحة العُنف في البلدات السّكنيّة. ففي الوقت الذي تصل فيه نسبة الذين أبدوا استعدادًا للانخراط في مُكافحة العُنف (بدرجة كبيرة أو كبيرة جدا) في الاستطلاع

القُطريّ الى 39.5%، فإن نسبتها في استطلاع أم الفحم قد بلغت 25.1%. يكمن الفارق المركزي الإضافي في مُستويات الجاهزيّة ذاتها: إذ يتمحور مُستوى الجاهزيّة الأكبر في الاستطلاع القُطريّ في الدّرجة المُتوسّطة (35.5%)، وفي الدّرجة المُنخفضة في استطلاع أم الفحم (33.4%). عمومًا، تظهر المُعطيات مُستويات مُتدنّية من الجاهزيّة لدى سُكّان أم الفحم للانخراط في مُكافحة العُنف. إنها تنبع من شُعورٍ باليأس المُتنامي بين أوساط السُكّان من تغيير الواقع المُعاش، كما لو كان هذا الواقع «قدرًا مقدورًا»، وأنّه ما من نتيجة مرجوّة من الانخراط بمثل هكذا نشاطات. يترافق هذا الشّعور الثّقيل مع الخوف من مُواجهة مُرتكبي العُنف والإجرام، وخاصة مُنظمات الإجرام في المدينة.

3.11 تقييم عمل المؤسسات لمُكافحة العُنف

يستعرّض الرّسم البياني 27 مدى الرّضى من عمل المُؤسسات المُجتمعيّة، الجّماهيريّة ومُؤسّسات الدّولة لمُكافحة ظاهرة العُنف.

رسم بياني 27: مدى الرّضى من نشاطات مُكافحة العُنف، حسب المُؤسّسة والاستطلاع

بالنّسبة لكل مُؤسّسة ممّا يلي أشر الى مدى رضاك من نجاعة عملها فيما يخص تقليص ظاهرة العُنف
نسبة المجيبين «راض» و «راض جدًّا»

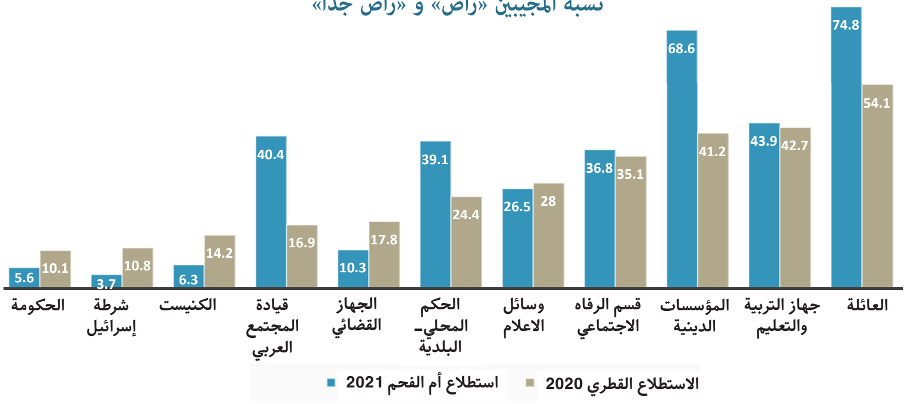

حصلت المُؤسّسات التّالية على النّسب الأعلى من الرّضى في كلا الاستطلاعين: العائلة (الاستطلاع القُطريّ 54.1%، استطلاع أم الفحم 74.8%)، جهاز التّربية والتّعليم (الاستطلاع القُطريّ 42.7%، استطلاع أم الفحم 43.9%)، المُؤسّسات الدّينية (الاستطلاع القُطريّ 41.2%، أم الفحم 68.6%). كما تشابهت المُؤسّسات التي حظيت بنسب مُنخفضة من الرّضى: الكنيست (الاستطلاع القُطريّ 14.2%، مُقابل استطلاع أم الفحم 6.3%)، شُرطة إسرائيل (الاستطلاع القُطريّ 10.8%، مُقابل استطلاع أم الفحم 3.7%)، الحكومة (الاستطلاع القُطريّ 10.1%، مُقابل 5.6% في استطلاع أم الفحم).

بالإضافة الى ذلك، ثمّة اختلافات أبداها الرّسم البياني فيما يتعلّق بمدى الرّضى من المُؤسّسات الأخرى ذات العلاقة: ففي الوقت الذي نالت فيه وسائل الاعلام والجهاز القضائي على نسب مرتفعة من الرّضى في الاستطلاع القُطريّ (28%، و 17.8% على التّوالي)، فإن نسبتهما في استطلاع أم الفحم قد بلغت 26.5 % و 10.3% على التّوالي. في المُقابل، حازت نشاطات السّلطات المحليّة وقيادة المُجتمع العربي على نسب رضى أكثر ارتفاعًا في استطلاع أم الفحم (39.1% و 40.4% على التوالي)، منها في الاستطلاع القُطريّ (24.4% و 16.9% على التّوالي).

وتحظى مُؤسّسات العائلة، المُؤسّسات الدّينية، قيادة المُجتمع العربي والبلديّة بالنّسب الأعلى من الرّضى في أم الفحم (أكثر بكثير من الاستطلاع القُطريّ). إنّ نظرة مُعمّقة الى الميزات الاجتماعيّة لمدينة أم الفحم يمكنها الإجابة الى الاختلافات في النتائج بين مواقف سُكّان مدينة أم الفحم وسائر بلدات المُجتمع العربي: فمدينة أم الفحم هي مدينة مُحافِظة، تتألف من عائلات كبيرة تصبغ توزيع أحيائها، وأسمائها، ومن ثم تصبغ المشهد العام في المدينة برمّته. وعليه، ليس غريبًا ان تكون العائلة هي المُؤسّسة التي تحظى بأعلى نسبة من الرّضى بين أوساط السُكّان. وينعكس الطّابع المحافظ للمدينة أيضًا في مدى الرّضى من القيادات العربيّة والقُطريّة بفضل تداخلاهم في حلّ النّزاعات بين العائلات المُتخاصمة، ومُحاولات اصلاح ذات البَيْن بين الأُطراف المُتنازعة. بالإضافة الى ذلك، فسُكّان المدينة الذين يميلون الى التّوجُّه الدّيني، حيث

تعتبر المدينة معقلاً للحركة الإسلاميّة. وعليه، لرجال الدّين مكانة خاصّة تحظى بالتّقدير والاحترام والثّقة بين مختلف سُكّان المدينة الذين يقدرون دورهم واسهامهم في مُكافحة العُنف، ان كان ذلك من خلال دورهم كأئمة في المساجد أو كقيادات محلية – وهما العاملان الأبرز في تدعيم السّلم الأهلي بين المُتخاصمين. وتحظى بلديّة أم الفحم أيضًا بمدى من الرّضى، حيث يعنونها سُكّان أم الفحم كعنوان أساسي في مُكافحة العُنف في المدينة. ولكن على ضوء أحداث العُنف المتزايدة في المدينة لا تحظى قيادة المُجتمع العربي ولا القيادة المحلية بنسبة كبيرة من الرّضى، حيث يبدو أن السُكّان يتوقعون منهم أكثر من ذلك.

3.12 الشّرطة

كما هو الحال في الاستطلاع القُطريّ، يتطرّق قسم من الاستطلاع الى مُجمل العلاقة بين المُواطنين العرب والشّرطة.

3.12.1 تقييم معالجة الشّرطة

يستعرّض الرّسم البياني 28 تقييم مُعالجة الشّرطة من خلال الاتّصال الأخير بها.

رسم بياني 28: تقييم معالجة الشّرطة، حسب الاستطلاع

بالنّسبة لتواصلك الاخير مع الشّرطة، كيف كنت تقييم المُعالَجة
(نسبة المُجيبين بـ «جيّدة» و «جيّدة جدًا» من مُجمة من اتّصلوا بالشّرطة)

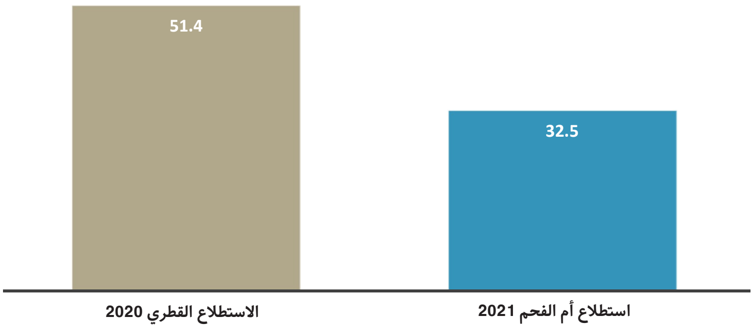

تحظى شُرطة إسرائيل، على ما يبدو، بتقدير داعم أكثر لدى مستطلَعي الاستطلاع القُطريّ منهم لدى سُكّان أم الفحم. فقد قدّر نحو نصف مستطلعي الاستطلاع القُطريّ

(51.4%) مُعالجة الشّرطة خلال اتصالهم الأخير بها واعتبروه «جيّد» أو «جيّد جدًا»، في وقت بلغت هذه النّسبة لدى سُكّان أم الفحم نحو 32.5% فقط.

تعتبر العلاقة بين الشّرطة وسُكّان أم الفحم علاقة شائكة ومُتوتّرة، رغم وُجود محطة كبيرة نسبيًا للشُرطة في المدينة. ويتوزّع التّوتر على صعيدين مركزيين، القوميّ- الوطنيّ والمدنيّ. على الصّعيد الأول، حصلت الكثير من الاصطدامات العنيفة بين الشّرطة والسُكّان المتظاهرين، وخصوصا في عمليّة «السّور الواقي» وفي المُظاهرات العنيفة في أحداث أيار 2021. وأيضًا على الصعيد الثّاني، خلال مُظاهرات شُبّان المدينة ضد العُنف حيث جرت الكثير من الاعتقالات، وتم قتل شاب من المدينة على يد رجال الشّرطة.

3.12.2 الرّضى من أداء الشّرطة

يستعرّض الرّسم البياني 29 نسبة مدى الرّضى من أداء عمل الشّرطة في المجالات المُختلفة. تجدر الإشارة الى أن المُستطلَعين في الاستطلاع القُطريّ قد تطرّقوا الى مُجمل أداء الشّرطة تجاه المُجتمع العربي أو المُواطنين العرب بوجه عام، فيما تطرّق سُكّان أم الفحم الى تعامل الشّرطة تجاه مدينتهم.

رسم بياني 29: مدى الرّضى من الشّرطة، حسب المجال والاستطلاع

كيف كنت تقيم عمل الشّرطة في ام الفحم في كل واحد من المجالات التالية؟

(نسبة الذين أجابوا «بشكل جيد» و «بشكل جيد جدا»)

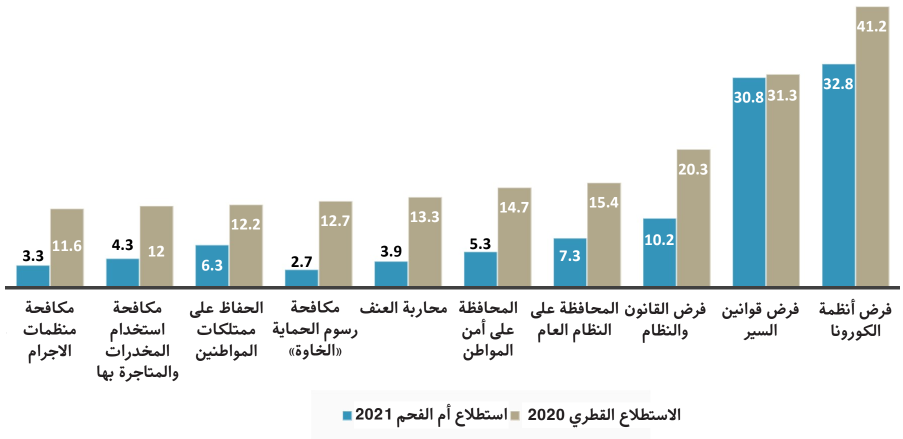

يعتبر مدى الرّضى الأكثر ارتفاعا، في كلا الاستطلاعين، في المجالات التالية: تطبيق تعليمات كورونا (الاستطلاع القُطريّ: 41.2%، أم الفحم: 32.8%)، تطبيق قوانين السّير (الاستطلاع القُطريّ 31.3%، أم الفحم 30.8%)، وفرض القانون والنظام العام (الاستطلاع القُطريّ 20.3%، أم الفحم 10.2%). في مقابل ذلك، فإن المجالات التي حظيت بنسبة رضى قليلة كانت مُختلفة بين الاستطلاعين. لقد كان المُستطلَعون في الاستطلاع القُطريّ أقلّ رضى من الحفاظ على ممتلكات المُواطنين (12.2%) ومن مواجهة المتاجرة وتعاطي المخدرات (12%) ومحاربة منظمات الاجرام (11.6%). في مقابل ذلك، فإن المُستطلَعين في استطلاع أم الفحم كانوا أقلّ رضى من تعامل الشّرطة مع كل ما يتعلّق في مواجهة متاجرة وتعاطي المخدرات (4.3%)، ومحاربة العُنف (3.9%) والتّعامل مع الابتزاز ودفع رسوم الحماية ـ (الخاوَة) (2.7%).

3.12.3 ابلاغ الشّرطة

يستعرّض الرّسم البياني 30 توزيع نسب الاستعداد للتوجه الى الشّرطة وابلاغها في حال الإصابة في أحداث عُنف.

رسم بياني 30: الاستعداد لتقديم شكوى في الشّرطة وابلاغها، حسب نوع العُنف والاستطلاع

ما هو احتمال تقديمك لشكوى في الشّرطة ؟
(نسبة الذين أجابوا «بدرجة كبيرة» و «بدرجة كبيرة جدا»).

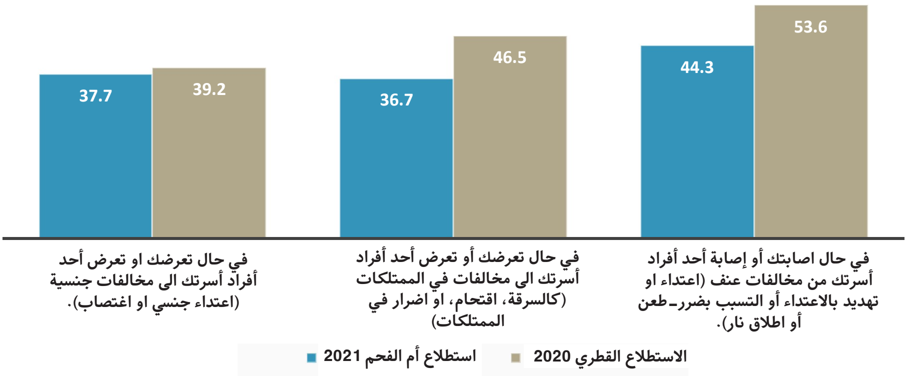

عبّر المُستطلَعون في كلا الاستطلاعين عن استعدادهم الكبير لتقديم الشّكوى في الشّرطة في حالات وُقوع مُخالفات عُنف (الاستطلاع القُطريّ 53.2%، استطلاع أم الفحم 44.3%). في كلا الاستطلاعين، فإن أقلّ نسبة من الذين أبدوا استعدادًا لتقديم شكوى في الشّرطة كانت في حال أنهم أو أحد أفراد عائلاتهم قد تعرّضوا لاعتداءات جنسيّة (الاستطلاع القُطريّ: 39.2%، مُقابل استطلاع أم الفحم 37.2%).

تشير النّتائج الى أن غالبيّة سُكّان أم الفحم غير مُستعدة لتقديم الشّكاوى في الشّرطة في مجالات العُنف، المُلكية والاعتداءات الجنسيّة، يرجع ذلك الى انعدام ثقة السُكّان في قُدرة الشّرطة في إحلال الأمن.

يعود هذا الأمر الى «عُقدة مُعقّدة الحل»: حيث ينظر جزء من السُكّان الى الشّرطة باعتبارها عدوًا يتوجب قدر الإمكان تجنّبه. في الجّهة المُقابلة، وبسبب هشاشة العلاقة، تتردد الشّرطة في استخدام كامل قوتها للحيلولة دون إحلال مواجهة عامّة مع المُجتمع العربي في إسرائيل. يتوجب على الحكومة أن تجد الى قلوب السُكّان العرب، سبيلا، بغية ملائمة الظروف لتفعيل وسائل أكثر فاعلية تمكنها من القضاء على عوامل العُنف ومنظماته في المُجتمع العربي التي تجني ثمار تردي هذه العلاقة بين الشّرطة والمُواطنين. إنه شرط ضروري لازدهار المُجتمع العربي اقتصاديا أيضًا.[17]

3.12.4 العناوين للتوجّه لمُعالجة أحداث عُنف

يستعرّض الرّسم البياني 12.4 توزيع العناوين التي يتوجّه إليها المُستطلَعون في حال التعرّض لأحداث عُنف.

17 דהן, מומי. (2011). האלימות נגד נבחרי ציבור ערבים.
https://www.idi.org.il/articles/9672

رسم بياني 31: عناوين للتوجّه إليها في حال التعرّض للعُنف، حسب الاستطلاع

في حال تعرّضت أو أحد أفراد أسرتك لجريمة عُنف أو تهديد بالاعتداء والتسبّب بعاهة، طعن، إطلاق رصاص. الى من ستتوجه لمُعالجة الامر؟

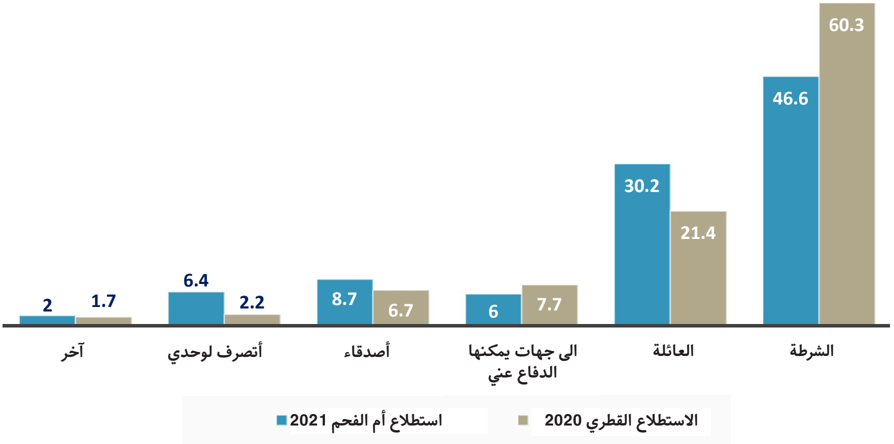

في وقت يتوجّه فيه غالبيّة المُستطلَعين في الاستطلاع القُطريّ الى الشّرطة (60.3%) في حال الإصابة او التعرّض للتهديد، فإن نسبتهم في استطلاع أم الفحم لا تصل الى النصف (46.6%). وتعتبر "العائلة" عنوانا مركزيا إضافيا. اذا يمكن مُشاهدة أن هذا العنوان قد اشير اليه بنسبة عالية اكثر في استطلاع أم الفحم (30.2%) منه في الاستطلاع القُطريّ (21.4%). ولم تسجل العناوين الأخرى فروقات جذرية بين الاستطلاعين.

تشير النتائج الى ان «العائلة» في أم الفحم تنافس الشّرطة في قدرتها على معالجة العُنف، وبأن 30.2 % من سُكّان المدينة سيتوجهون اليها في حال أنهم أو أحد أفراد أسرتهم قد تعرّضوا لجرائم عُنف – مقابل 46.6% الذين كانوا سيتوجهون الى الشّرطة. يمكن الاستنتاج بأن مكانة العائلة في البلدة السّكنيّة قويّة، ممّا يمكنها من أن تكون عنوانًا لمُعالجة العُنف. كما تشير المُعطيات أعلاه الى أن مكانة الشّرطة مُهتزّة ممّا يحتم وجود مؤسسات بديلة لها. إنها شهادة قصور بحق الشّرطة، وتدلّ الى عدم ثقة السُكّان بها. فحقيقة وجود نظام منافس لها لفرض القانون في نظام ديمقراطي لمعالجة ظواهر خطيرة كالعُنف يحمل بذاته إشكالات كبيرة، في الحد الأدنى للكلمة.

3.12.5 الثّقة بالشّرطة

يعرض الرّسم البياني 32 نسب ثقة المُواطنين بشرطة إسرائيل

رسم بياني 32: الثّقة بالشّرطة، حسب الاستطلاع

ما مدى ثقتك بشرطة اسرائيل؟
(نسبة الذين أجابوا «لدي ثقة» و «لدي ثقة كاملة»)

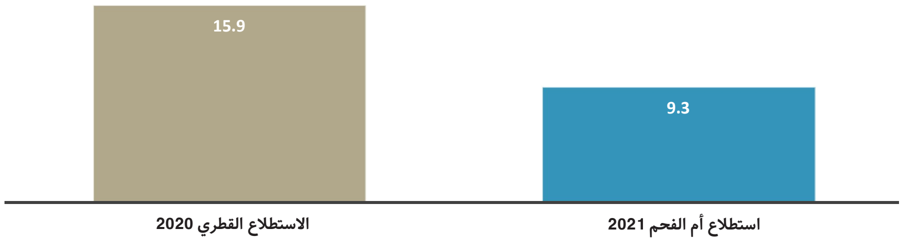

من خلال التطرق المباشر في هذا السياق، يمكن ملاحظة أن المُستطلَعين في كلا الاستطلاعين قد ابدوا ثقة قليلة في الشّرطة. هذه النّسبة أكثر تدنّيا بين مُستطلَعي استطلاع أم الفحم (9.3%) منها في الاستطلاع القُطريّ (15.9%).

إن مصطلح «ثقة الجُمهور» و «الشعور بالأمن لدى السُكّان» — هما مصطلحان متعلقان، يشكّلان مركبات أساسية ومركزية ومُهمّة في أداء الشّرطة في المُجتمع الديمقراطي. إن أيّ شرطة لا توفر الشّعور بالأمن ولا تحظى بثقة الجُمهور ستستصعب القيام بأداءها وواجباتها. إن تدنّي الثّقة بالشّرطة لا تشكل قلقًا بالنّسبة لصناع السياسات فحسب، وانما هو أيضًا سؤال نظري اكاديمي مثير يعنون كل العوامل والمسببات التي تزيد من مثل هذه الثّقة للشّرطة. وتشير الأبحاث من دول مُختلفة حول العالم الى أن ثقة الأقلّيات بالشّرطة تميل لأن تكون مُتدنّية بالمُقارنة مع ثقة الأغلبية.

وتدل النّتائج الى أن 90.7% من سُكّان أم الفحم لا يمنحون ثقتهم بالشّرطة. إن هذا المعطى هو نتيجة مباشرة الى العلاقات المتضرّرة نسبيًّا على المُستوى القُطريّ،

كما أشرنا سابقًا، وحجم التوقعات من قيادة البلديّة والقيادات المحلية، وتوقعات المُواطنين العاديين بأن أداء الشّرطة في مُكافحة العُنف غير كاف. حيث توضع الكثير من الخطط والبرامج، ولكن دون جدوى. إن انعدام الثّقة يبرز على خلفية فشل الشّرطة في حل لغز عمليات القتل، وفي تحقيق الرّدع بين منظمات الاجرام التي تتعمق وطأتها على الشّارع.

[4]

الفصل الرابع:
نتائج الجزء الخاص:
مدى الرضى من أقسام البلدية

4.1 الثّقة بمؤسسات البلديّة

4.1.1 مدى الرّضى من البلديّة

يستعرّض الرّسم البياني 33 مدى الرّضى من نشاطات بلديّة أم الفحم في المجالات المُختلفة.

رسم بياني 33: مدى الرّضى من بلديّة أم الفحم، حسب مجالات النّشاط البلديّة.

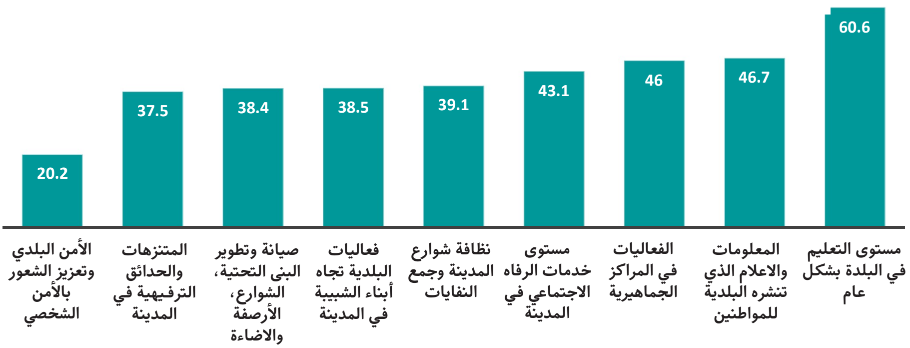

إن المجال الذي حظيَ بأعلى نسبة من الرّضى وبفارق كبير عن بقية المجالات الأخرى كان مجال التّربية والتّعليم. يعتبر هذا المعطى مفاجئًا الى حد ما على ضوء أن نسبة مُستحقّي شهادة البجروت للعام 2019 من طلاب المدينة كان (59.4%) (دائرة

الإحصاء المركزيّة، 2021). وفي المُقابل، فإنّ المجال الذي حظي بأقلّ نسبة من الرّضى بين السُكّان كان «الأمن البلدي» وتحسين الشّعور بالأمن الشّخصي (20.2%).

4.1.2 تقييم القُدرة المُؤسّساتية لتقليص العُنف

يستعرّض الرّسم البياني 34 نسب الذين يعتبرون نشاطات البلديّة المُختلفة تساهم في تقليص حدة العُنف في المدينة.

رسم بياني 34: تقييم قُدرة البلديّة في تقليص حدّة العُنف في المدينة، حسب المجال

بأيّ مدى، حسب رأيك، تحسين في النّواحي التّالية قد يكون عاملا ناجعًا في تقليص العُنف؟
(نسبة الذين أجابوا «بشكل كبير» و «بشكل كبير جدا»)

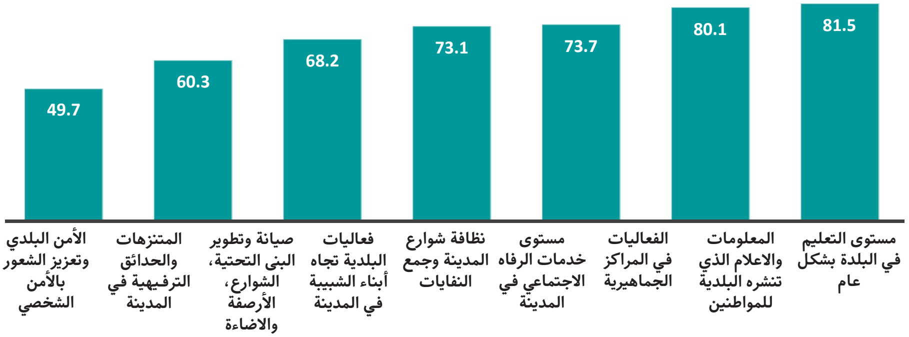

رسم بياني 35: تقييم قدرة البلديّة في تقليص حدّة العُنف في المدينة، حسب المجال

بأيّ مدى، حسب رأيك، تحسين في النّواحي التّالية قد يكون عاملا ناجعًا في تقليص العُنف؟
(نسبة الذين أجابوا «بشكل كبير» و «بشكل كبير جدا»)

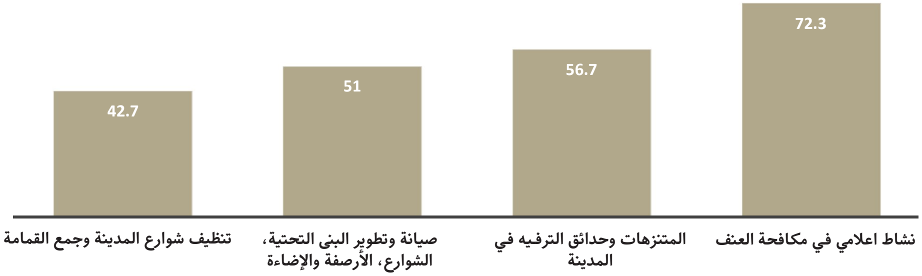

من الرّسوم البيانيّة، يُمكن مُلاحظة أن اثنين من المجالات المُقترحة اللذان سيؤدي تحسينهما الى تقليص فجوة العُنف وقد حظيَا بمُستويات رضى عالية وهُما: المُستوى العام للتّربية والتّعليم (81.5%)، والاعلام التّوجيهي الذي تنشره البلديّة للمُواطنين (80.1%)، كما حظيَ مجال النّشاطات في المراكز الجّماهيريّة أيضًا بنسبة رضى عالية نسبيًا، ولكن 60.3 % فقط يعتقدون أنه عامل فعّال لتقليص العُنف. وقد حلّت النّشاطات المُوجّهة لأبناء الشّبيبة بعد مُستوى التّعليم والاعلام التّوجيهي كعامل فعّال أيضًا لتقليص العُنف. في ذات الوقت، فقد حظيَ مجال «البُنى التّحتية» والأمن البلديّ بنسب مُتدنّية من الرّضى وهما يشكّلون، حسب رأي المُستطلَعين، العوامل الأقلّ فاعلية فيما يتعلّق بتقليص حدّة العُنف في المدينة (51% و49.7 % على التّوالي). وقد اعتبر المُستطلَعون أن العامل الأقلّ فاعلية هو النّظافة وجمع النفايات، حيث اعتقد 42.7 % فقط منهم انه يمكن أن يكون عاملًا في تقليص العُنف في المدينة.

4.2 العُنف في المدينة

4.2.1 الانكشاف على العُنف

يستعرّض الرّسم البياني 36 توزيع هويّة المُنكشفين على العُنف في المدينة.

الرّسم البياني 36: الانكشاف على العُنف في مدينة أم الفحم

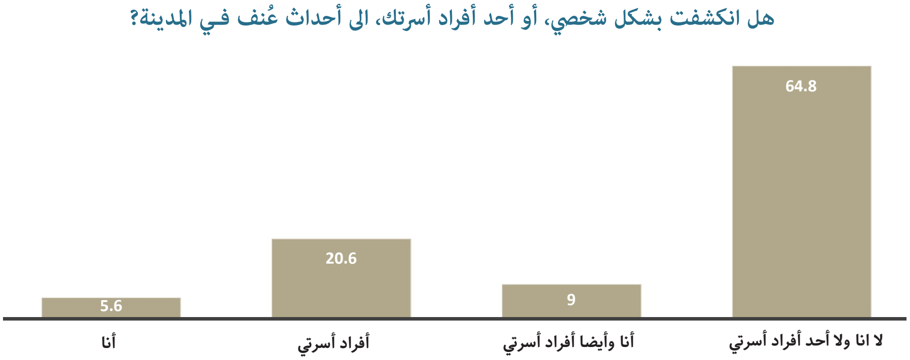

إن الواقع الذي يظهر من هذا الرّسم البياني مُقلق جدًا: حيث أشار نحو 35.2% من سُكّان المدينة الى انكشافهم على حوادث عُنف. إن البيئة العنيفة التي يعيش فيها الفرد، ستزيد من شعوره بالنّفور والإحباط، التي تنعكس على مختلف مناحي حياته، وعلى ثقته في مؤسّسات الدّولة، والمُؤسّسات المَحليّة. إن فردًا يعيش في هكذا بيئة عنيفة، سيبلور في الغالب سلوكًا بهذا الاتجاه.

وعلى الرّغم من أنّ ثلثي سُكّان المدينة وعوائلهم (64.8 %) لم ينكشفوا على أحداث عُنف في المدينة. ولكن في مُقابل ذلك، 20.6 % قد أفادوا بأن أبناء عائلاتهم قد انكشفوا على حوادث عُنف، وأيضًا 9 % قد أفادوا أنّهم وأبناء عائلاتهم سويّا قد انكشفوا على حوادث عُنف في المدينة. فيما أشار 5.6% فقط الى أنّهم انكشفوا بشكل شخصي على أحداث عُنف في أم الفحم.

4.2.2 المشتريات من خارج المدينة

يستعرّض الرّسم البياني 37 توزيع الإجابات حول تفضيل الشِراء من خارج المدينة كنتيجة للعُنف في المدينة.

رسم بياني 37: تفضيل الشِراء من خارج أم الفحم

على ضوء العُنف المستشري ببلدي أنا أفضل أن تكون مشترياتي خارج ام الفحم؟

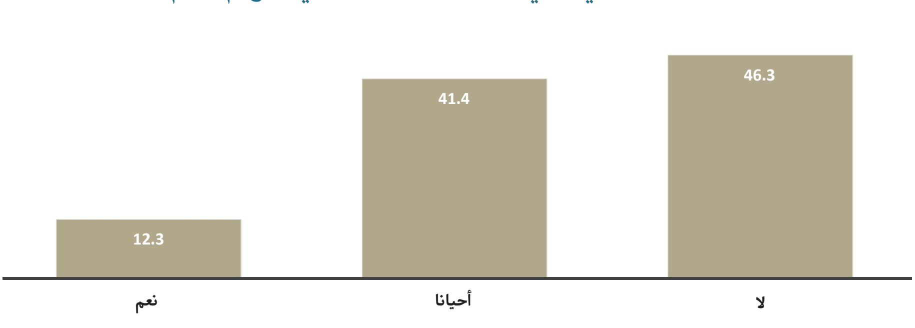

رغم أن قسم كبير من السُكّان (46.3%) لا يفضّلون إجراء عمليات الشِراء من خارج مدينة أم الفحم على ضُوء حوادث العُنف المُنتشرة في المدينة. ولكن في مُقابل ذلك، أفاد نحو 41.4% من المُستطلَعين أنهم يفضلّون في أحيان اجراء عمليات الشِراء من خارج المدينة. بالإضافة الى ذلك، فقد أفاد 12.3% فقط من المُستطلَعين بأنهم يفضلون اجراء عمليات الشِراء من خارج المدينة بشكل واضح على ضوء احداث العُنف المنتشرة في المدينة. تؤكّد المُعطيات الواردة في الرّسم البياني، أعلاه، وخصوصًا أن 53.7% من سُكّان المدينة يقومون بعمليات الشِراء بشكل دائم أو متقطع من خارج المدينة، وهو ما سيؤثّر بصورة سلبيّة على عجلة التّنمية الاقتصاديّة في المدينة ويشكّل خطرًا على الوضع الاقتصادي للسُكّان.

4.2.3 مدى الرّضى من خدمات البلديّة – حسب الأحياء

تستعرّض الرّسوم البيانية 38 – 40 مدى الرّضى من خدمات البلديّة حسب الاحياء، من أجل عرض النتائج فقد تمّ اختيار 4 أحياء تشكّل عينة الاستطلاع من كل حي 14.9% على الأقلّ.

الرّسم البياني 38: مدى الرّضى من خدمات البلديّة – المظهر العام للمدينة – حسب الحي السّكني

إلى أي مدى، أنت راضٍ أو غير راضٍ عن الخدمات التّالية التي تقدّمها بلديّة أم الفحم
(نسبة الذين أجابوا «بصورة جيّدة» و «بصورة جيدة جدا»)

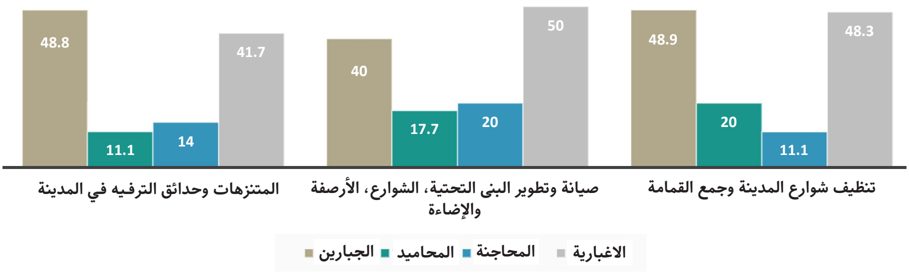

يبرز من الرّسم البياني أن سُكّان الأحياء قد أبدوا درجات مُتفاوتة من الرّضى من خدمات البلديّة فيما يتعلّق بالمظهر العام للمدينة. عموما، كان مدى الرّضى لسُكّان أحياء الجّبارين والإغباريّة هو الأكثر ارتفاعًا بالمُقارنة مع أحياء المحاجنة والمحاميد. مع ذلك، ثمة فروقات قليلة بين المجالات المُختلفة. ففي الوقت الذي كان فيه مدى الرّضى الأعلى نسبيًا لدى حي الجّبارين هو في مجال الحدائق والأماكن التّرفيهية (48.8%)، فقد سجّل حي الاغباريّة مدى الرّضى الأعلى فيما يتعلّق بالبُنى التّحتيّة (50%). فيما يتعلّق بالنّظافة وجمع النّفايات، كان مدى الرّضى الأعلى لسُكّان حيّ الجّبارين (48.9%) وسُكّان حيّ الإغباريّة (48.3) مُشابه تقريبًا.

رسم بياني 39: مدى الرّضى من خدمات البلديّة، حسب الحيّ السّكني

إلى أي مدى، أنت راضٍ أو غير راضٍ عن الخدمات التّالية التي تقدّمها بلديّة أم الفحم
(نسبة الذين أجابوا «بصورة جيّدة» و «بصورة جيدة جدا»)

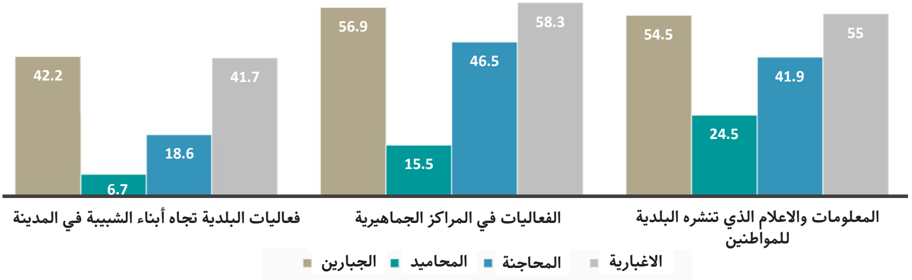

يظهر من مُعطيات هذا الرّسم البياني أن الاختلافات أقلّ حدة فيما يتعلّق بمُستوى الرّضى من نشاطات البلديّة في مجالات المعلوماتية والنشاطات في المدينة منها في التّعامل مع المظهر العام للمدينة. مع ذلك، يظل سُكّان حي الجبارين والاغبارية يبدون نسب رضى أعلى منهم لدى سُكّان أحياء المحاجنة والمحاميد. إن سُكّان أحياء الاغبارية والجبارين أيضًا قد أبْدوا توجها مُشابهًا فيما يتعلّق بمُستوى رضاهم من نشاطات المراكز الجّماهيريّة (58.3% و 56.9% على التّوالي)، ومن الاعلام الذي تنشرهُ البلديّة للسُكّان (55% و 42.2% على التّوالي).

رسم بياني 40: مدى الرّضى من خدمات البلديّة – الخدمات الاجتماعيّة، حسب الحيّ السّكني

إلى أي مدى، أنت راضٍ أو غير راضٍ عن الخدمات التّالية التي تقدّمها بلديّة أم الفحم
(نسبة الذين أجابوا «بصورة جيّدة» و «بصورة جيدة جدا»)

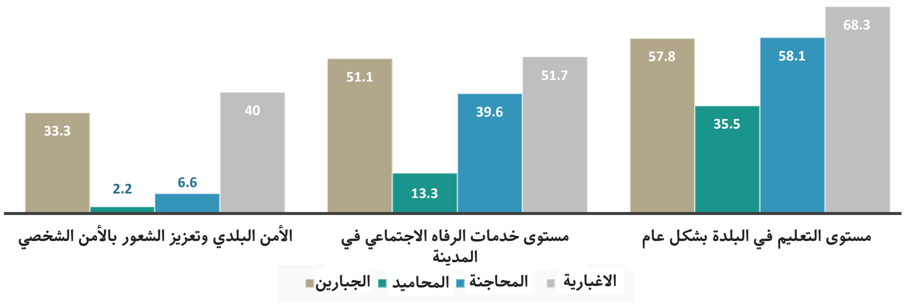

يمكن الاستدلال من الرّسم البياني أن مدى الرّضى من الخدمات الاجتماعيّة التي تقدمها البلديّة مختلف عن بقية خدمات البلديّة. كما كانت نسبة مدى الرّضى من خدمات الأمن البلدي مرتفعة نسبيًا بين أوساط حي الاغبارية (40%)، والجبارين (33.3%)، ومنخفضة بين أوساط الاحياء الأخرى. وقد شكلت النّسب الأعلى من الرّضى فيما يتعلّق بمُجمل الخدمات الاجتماعيّة التي تقدمها البلديّة لدى سُكّان حي الإغباريّة (51.7%) والجّبارين (51.7%)، بشكل مشابه تقريبًا. في مُقابل ذلك، فإن نسبة الرّضى الأعلى من مُستوى التّربية والتّعليم في المدينة كان لدى حيّ الإغباريّة (68.3%) يليه حي المحاجنة (58.1%)، ثمّ بفارق قليل، حي الجّبارين (57.8%)، وفقط بعد ذلك سُكّان حي المحاميد (35.5%).

[5]

الفصل الخامس:
تلخيص ونقاش

عالج مُؤشّر الأمن الشّخصي والمُجتمعي في مدينة أم الفحم الذي أجريَ في شهري تشرين ثانٍ وكانون أوّل من العام 2021، الأمن الشّخصي لسُكّان المدينة، علاقتهم مع الشّرطة، كما فحص مدى رضى سُكّان المدينة من أداء البلديّة وأقسامها بوجه عام، ودورها في مُكافحة العُنف بوجه خاص. نسوق هنا، أن العام نفسه قد شهد 11 عملية قتل في المدينة.

تشير النّتائج الى أن مدينة أم الفحم هي مدينة منكوبة بالعُنف، حيث أبدى سُكّانها قلقا جارفًا من تفشّي هذه الظّاهرة.

فقد أظهرت بيانات الاستطلاع أن سُكّان المدينة قلقون جدًا من ظواهر العُنف والجّريمة: حيث أبدى أكثر من 92.4% من سُكّان المدينة قلقهم أو قلقهم الشّديد من تفشّي الجّريمة في مدينتهم، كما أعرَبَ نحو 95.3% منهم عن قلقهم أو قلقهم الشّديد من استخدام السّلاح الحيّ واطلاق الرّصاص بشكل متكرّر. لقد ابدى سُكّان المدينة أقلّ قلقًا واهتمامًا تجاه ظواهر سياسيّة وقطريّة على صعيد الدّولة تتعلّق في المشهد الجّماعي العام (الجّمود في عمليّة السّلام بين إسرائيل والفلسطينيين، عدم المُساواة بين اليهود والعرب في إسرائيل ووضع الدّيمقراطيّة في الدّولة). يشعُر نحو 69.1 % من سُكّان أم الفحم بانعدام الأمن الشّخصي في المدينة. إن أكثر الأمكنة الذي تثير لديهم الشّعور بالتّهديد هو الشّارع (54.3%)، وأقلّها هو بيتهم الشّخصي (4.3%). لم يتعرّف غالبيّة سُكّان المدينة الذين تعرّضوا للعُنف على هويّة المُعتدي. ومن بين من تعرّفوا عليه، فقد أشارت الغالبيّة أنه شخص لا ينتمي الى الأُطُر المُعرّفة سلفًا (انسان غريب، جار، صديق، أحد المعارف، قريب، أو زميل عمل). لقد أشار 97 % من

سُكّان المدينة الى تنامي مُستوى العُنف في المدينة. أما فيما يتعلّق باستخدام السّلاح الحيّ، فقد اتّفق نحو 99.3% من سُكّان المدينة مع الادّعاء انّه في السّنوات الأخيرة تنامى استخدام السّلاح الحيّ في المدينة، كما اتّفق نحو 98.6 مع الادّعاء أنّه يمكن الحُصول على السّلاح بسهولة في المدينة.

أما فيما يتعلّق بالنّشاطات والإجراءات التي من شأنها الحدّ من ظاهرة العُنف، فقد اتّفق نحو 95.7% من سُكّان أم الفحم على أن تشديد العُقوبات تجاه مُرتكبي العُنف هو الجّواب الأنجع لتقليص آفة العُنف، مُقارنة مع نحو 71.5% الذين اعتبروا تحسين العلاقة بين المُواطنين والشّرطة كفيلة بتقليص مُستوى العُنف. أما فيما يخصّ مدى الجاهزيّة للانخراط في مُكافحة العُنف في المدينة، فقد أعرَبَ نحو 47.5 % من سُكّان المدينة عن استعدادهم للانخراط بدرجة كبيرة أو متوسطة. على صعيد الثّقة بالشّرطة، فقد أعرَبَ 9.3% من سُكّان المدينة فقط عن ثقتهم بشرطة إسرائيل، رغم تواجد محطة كبيرة للشرطة في المدينة.

لقد فحص استطلاع الرأي أيضًا مدى رضى سُكّان المدينة تجاه الخدمات التي تقدّمها البلديّة بشكل عام وبنشاطاتها لمُكافحة العُنف في المدينة بشكل خاص. لقد أبدى السُكّان النّسبة الأعلى من الرّضى تجاه المُستوى العام للتربية والتعليم في المدينة (60.6%)، والنّسبة الأكثر تدنّيا تتعلق بمجال الأمن البلدي (20.2%). إن المُستوى العام للتربية والتّعليم هو مجال مركزي سيؤدي تعزيزه الى تقليص مُستويات العُنف في المدينة (81.5%). في المُقابل، كان تحسين خدمات النّظافة وجمع النفايات، حسب رأي المُستطلَعين، الأقلّ أهميّة لتقليص حدّة العُنف في المدينة (42.7%).

فيما يتعلّق في الانكشاف على العُنف في البلدة، فقد أفاد ثلثا المُستطلَعين تقريبًا الى أنهم أو افراد عوائلهم لم يتعرّضوا قط لأحداث عُنف في المدينة. وعلى صعيد متّصل، أعرَبَ نحو 46% من المُستطلَعين أنهم لا يجرون عمليات الشِراء بشكل دائم من خارج المدينة، ولكن 41.4% يفضّلون ذلك في أحيان معيّنة على ضوء أحداث العُنف في المدينة.

في تقرير العُنف في معهد أبحاث المُجتمع العربيّ في الكلية الأكاديميّة الجليل الغربي[18] الذي نُشر مُؤخرًا، فقد تمّت الإشارة الى أن مُعدّلات القتل نسبة لحجم البلدة السّكنية في أم الفحم هو من النّسب الأكثر ارتفاعًا في إسرائيل. إن نسب عمليات القتل هو المُؤشّر الأكثر موثوقيةً لقِياس منسوب الجّريمة، حيث أنّ أشكالا أخرى من العُنف يصعب قياسها أكثر. مع ذلك، ثمّة ملائمة بين عدد حالات القتل وبين المُعطيات الرّسمية لوُقوع أشكال أخرى من العُنف بوجه عام، بين أوساط المُجتمعين العربي واليهودي على السّواء (كالعُنف داخل العائلة، اعتداءات المسّ بالممتلكات، وعدد الملفّات لمخالفات السّلاح لدى الشّرطة (יכימוביץ-כהן, 2020 [19]).

إن مُعدّلات الجّريمة في مدينة أم الفحم مرتفعة، وخصوصًا عدد عمليات القتل. يعود ذلك، جزئيًا، الى الميزات الاجتماعيّة للمدينة. فقد وجدت أدبيات علم الاجتماع وعلم الجّريمة علاقة بين شرائح الجّيل وانتشار الجّريمة. وتشير الأبحاث متعددة المجالات في علم الاجتماع وعلم الجّريمة والسُكّان، منذ سنوات الثمانينات من القرن المنصرم، الى الاختلافات الجّذرية في مبنى الأجيال في المُجتمع — ونشوء مجموعات كبيرة من الرّجال الشّباب ــ التي تفسّر المُتغيرات على مُستوى الجّريمة، وخاصة الجّريمة العنيفة (Cohen & Land, 1987)[20]. فيتميّز النشاط الجّنائي بارتباط وثيق بالشّريحة العمرية: حيث تتزايد احتمالات النشاط الجّنائي لدى كل فرد بين أواخر سنوات عقده الثاني الى أواخر عقده الثالث وصولا الى بداية سنوات الثلاثينات من حياته — وهي ترتبط بأسباب تطوّرية متعلقة بالسيطرة والضّغط الاجتماعي لملائمة الذات لمجموعات المرجعية. وتقلّل المجموعات العمرية البالغة أكثر من استعدادها للانضمام الى منظمات الإجرام[21] . وكما برز في البحث، فإن

18 המכון לחקר החברה הערבית, המכללה האקדמית גליל מערבי. 2022. הפשיעה בחברה הערבית בישראל 2022.

19 יכימוביץ-כהן, נורית. (2020). נתונים על פשיעה בחברה הערבית – עדכון. הכנסת, מרכז המחקר והמידע.

20 Cohen, L. E., & Land, K. C. (1987). Age structure and crime: Symmetry versus asymmetry and the projection of crime rates through the 1990s. American Sociological Review, 52(2), 170–183.

21 וינרב, אלכס. (2021). על הקשר בין ריבוי צעירים, פשיעה אלימה ומחסורים בשוק הנישואים הערבי בישראל. מרכז טאוב.

نسبة الشّباب في المدينة مرتفعة قياسًا للمُعدّلات القطرية، وهي حقيقة تفسر موقع مدينة أم الفحم المتقدم على مُستوى تفشّي العُنف والجّريمة.

كما وجدت أدبيات البحث علاقة بين حالات البطالة، النّقص في التشغيل، وعدم الانخراط في التعليم العالي وبين العزل الاجتماعي الذي من الممكن أن يؤدي الى الجنوح والجّريمة. إن المؤشرين الأساسيين المعتمدين في الأدبيات البحثية لقياس مُستوى العزل الاجتماعي هي المُستويات العالية من البطالة والنّقص في التشغيل، وعدم الانخراط في التعليم العالي (McCall et al., 2013)). وتدرج أم الفحم في الدّرجة الثّانية على السّلم الاقتصادي الاجتماعي في إسرائيل، وهي تتميز بدرجة عالية من البطالة والنّقص في التشغيل خاصة لدى النساء، وهي مُتغيّرات تعزّز من مُعدّلات الجّنوح في المدينة.

إن الشّرعية التي تحظى بها الشّرطة في الدّول الدّيمقراطيّة تعتمد على ثقة الجُمهور بها، وموافقته على التّعاون معها. إن وظيفة الشّرطة على هذا الصّعيد مركّبة: حيث يطلب منها الحفاظ على النّظام العام، ولكن القمع العنيف لمظاهرات قانونية يقضم من شرعيتها وثقة الجُمهور بها.[22] إن مُستوى الثّقة الذي يبديه سُكّان أم الفحم بالشّرطة مُتدنّية جدا، بالمُقارنة مع ثقة المُجتمع العربي عامّة ومُجمل السُكّان في البلاد على السواء.[23] في مدينة أم الفحم يوجد سبب إضافي لتدنّي مُعدّلات الثّقة بالشّرطة: فالشّرطة قد استخدمت القمع المفرط بحق سُكّان المدينة أكثر من مرّة عند حدوث المظاهرات. وفي تاريخ 3.12.21 قتل أحد سُكّان أم الفحم بيد الشّرطة، في أعقاب حادث دهس.[24] إن انعدام الثّقة بالشّرطة يؤثر على استعداد السُكّان في التعاون معها في مُكافحة العُنف أيضًا، كما ظهر ذلك في مُعطيات البحث.

22 לוריא, גאי. (2020). משטרה במשבר לגיטימציה. https://www.idi.org.il/32068/articles

23 עלי נוהאד, לוין-חן רות ונג׳מי-יוסף, עולא. 2020. אלימות, פשיעה ושיטור בחברה הערבית: מדד הביטחון האישי והקהילתי. לוד וחיפה: יוזמות אברהם ומוסד שמואל נאמן בטכניון

24 https://www.ynet.co.il/news/article/b1zvxbwfk

يقدّم هذا التّقرير صورة قاتمة لواقع الجّريمة في مدينة أم الفحم. ولكنه يشير في الوقت ذاته الى اتجاهات من شأنها تحسين هذا الواقع. إن نظرة معمقة لميزات المدينة، تدل على قدرتها على احداث التغيير، فالموقع الجغرافي والإداري للمدينة يشكّل نقطة انطلاق مركزية على هذا الصعيد. الاستثمار الصحيح في التربية، البنى التحتية، وتطبيق القانون، وأيضًا تعزيز مُستوى الثّقة بالسلطات والشّرطة—كلها عوامل من شأنها تحسين الواقع الفحماوي. ويمكن التأسيس على الثّقة التي يبديها، إيجابيا، سُكّان المدينة بجزء من مؤسسات البلديّة وبدورها في تقليص حدة العُنف، حيث يتوجب تدعيم هذا المسار، وتوجيهه الى نتائج عملية على الأرض.

ملاحق

ملحق أ: أسئلة الاستطلاع للعام 2021، وتشمل نسب الإجابات للخيارات المُختلفة.

مُؤشّر الأمن الشّخصي والمُجتمعي في مدينة أم الفحم 2021

اسمي .... وأنا أعمل مُقابِلاً من قبل مُؤسّسة شموئيل نئمان بالتخنيون ومبادرات إبراهيم. نحن نُجري استطلاع رأي علمي حول ظاهرة العنف الجريمة والأمن الشّخصي في مدينة ام الفحم. اشتراكك في الاستطلاع يُمكنك من إبداء رأيك حول الموضوع وكذلك يتيح لك أن تساهم في فهم الصورة الحقيقية للرأي العام في الدولة. لقد اختير اسمك صدفة لغرض البحث. إجاباتك لا تعرض على أي شخص وتستعمل لأغراض إحصائية فقط. نحن نشكرك سلفاً على اشتراكك الذي نعتبره ضروريا لإنجاح البحث.

للتنويه، الاستطلاع كُتب بلغة المذكر ولكنه موجه للذكور والاناث على حد سواء

رقم الاستمارة:

سوف أقرأ على حضرتكم عددا من الجمل والتي تتناول ظواهر في المجتمع الإسرائيلي عليك أن تشير الى أنك: قلق جدا، قلق، قلق نوعا ما، لست قلقا أو لست قلقا بالمرة

	قلق جدا	قلق	قلق نوعا ما	لست قلقا	لست قلقا بالمرة
1. بطالة (n = 302)	23.2	28.5	30.5	14.9	3.0
2. حوادث سير (n = 302)	23.8	43.0	23.8	7.9	1.3
3. عنف (n = 299)	47.3	44.3	7.7	0.7	0.0
4. اجرام (n = 302)	49.0	43.4	7.3	0.3	0.0
5. مسّ بالممتلكات (n = 302)	34.1	45.0	17.9	2.3	0.7
6. مخدرات (n = 302)	37.7	37.7	19.2	5.3	0.0
7. رسوم حماية (خاوة) (n = 300)	43.3	31.7	12.3	8.7	4.0
8. عنف ضد المرأة (n = 301)	30.6	38.2	19.6	7.6	4.0
9. إطلاق الرصاص واستعمال السلاح (n = 300)	60.3	35.0	2.3	1.0	1.3
10. طوش عمومية (شجار عام) (n = 301)	43.9	39.2	12.6	3.3	1.0
11. وضع الديموقراطية في إسرائيل (n = 302)	24.2	31.8	30.5	11.6	2.0
12. عدم المساواة بين العرب واليهود في الدولة (n = 302)	23.8	43.4	26.2	4.6	2.0
13. تجميد عملية السلام بين إسرائيل والفلسطينيين (n = 302)	18.5	32.5	33.8	12.9	2.3
14. تفشي جائحة الكورونا في المجتمع العربي (n = 301)	14.6	32.2	31.2	16.9	5.0
15. آخر، اذكره (n = 90)	7.8	4.4	7.8	12.2	67.8

ما مدى تخوفك انت أو أحد من أفراد أسرتك من التضرر بسبب احدى هذه الظواهر:

	متخوف جدا	متخوف	متخوف نوعا ما	لست متخوفا	لست متخوفا بالمرة
16. المس بالممتلكات (n = 302)	24.2	45.4	27.2	2.6	0.7
17. جرائم عنف (اعتداء أو تهديد بالاعتداء والتسبب بأذى، طعن، إطلاق رصاص) (n = 301)	41.5	42.9	10.3	2.7	2.7
18. جرائم كراهية على أساس عنصري (n = 302)	25.2	46.0	20.9	4.6	3.3
19. قضايا جنسية، اغتصاب أو تحرش جنسي (n = 302)	12.6	29.5	26.8	18.2	12.9
20. تفشي جائحة الكورونا (n = 302)	13.6	30.8	28.1	20.2	7.3

هل تشعر أنت بشكل شخصي بانعدام الأمن الشخصي بسبب العنف في البلدات العربية؟

الى حد كبير جدا	27.2
الى حد كبير	41.9
الى حد ما	27.9
أبدا لا	3.0

هل تشعر أنت بشكل شخصي او احد افراد اسرتك تعرضتم لاحداث عنف بالمدينة؟

انا شخصيًا	5.6
أبناء عائلتي	20.6
انا وأيضا أبناء عائلتي	9.0

لم اتعرض لاحداث عنف لا انا ولا أبناء عائلتي 64.8

على ضوء العنف المستشري ببلدي أنا أفضل أن تكون مشترياتي خارج ام الفحم؟

1. نعم 12.3
2. احيانا 41.4
3. لا 46.3

من بين هذه الأمكنة في أي منها تجد أن احساسك بالتهديد هو الأكبر. درج من 1-5

	كبير جدا	كبير	كبير الى حد ما	غير كبير	بالمرة غير كبير
24. في بيتي (n = 301)	0.0	4.3	14.0	31.9	49.8
25. في حارتي (n = 301)	10.0	18.6	17.6	30.6	23.3
26. في الشارع (n = 300)	24.3	30.0	22.7	16.7	6.3
27. في أماكن الترفيه في ام الفحم (n = 301)	22.6	28.6	30.9	12.3	5.6
28. في مكان الدراسة في ام الفحم (n = 301)	8.0	29.6	28.6	21.9	12.0

الى أي حد كنت انت أو أحد أفراد اسرتك أو أحد أصدقائك عرضة أو ضحية لكل واحدة من ظواهر العنف التالية خلال السنة الأخيرة. درج من 1-5

	الى حد كبير جدا	الى حد كبير	الى حد متوسط	الى حد قليل	الى حد قليل جدا
29. شتائم، بصق، تهديدات، ابتزاز (n = 300)	3.3	5.3	12.3	22.0	57.0
30. تحرش جنسي، اعتداء جنسي، اغتصاب (n = 299)	0.0	1.7	1.7	9.4	87.3
31. استعمال السلاح (n = 300)	2.3	5.3	3.7	11.3	77.3
32. اعمال شغب، ضرب، تدمير ممتلكات، اشعال حرائق (n = 300)	2.0	5.3	10.0	17.3	65.3

هل كان لك سابق معرفة مع الشخص الذي اعتدى عليك أو هددك بالاعتداء؟

1. نعم 24.4
2. لا 75.6

هل كان المعتدي أو من هددك بالعنف أو من تعامل معك بعنف:

1. من مكان العمل 9.5
2. جار، صديق، معرفة 17.0
3. فرد من العائلة 2.8
4. انسان غريب 17.0
5. آخر 53.8

هل خلال السنة الأخيرة حدث ارتفاع على وتيرة العنف في بلدك أم انخفضت أم بقيت على ما هي عليه

1. ارتفعت بشكل كبير	53.2
2. ارتفعت	43.2
3. بقيت على ما هي عليه	3.3
4. انخفضت	0.3
5. انخفضت بشكل كبير	0.0

جزء كبير من حوادث القتل التي تمت في الآونة الأخيرة استعملت فيها الأسلحة الحية، أشر إذا ما كنت لا توافق أو تميل لعدم الموافقة أو تميل للموافقة أو توافق

	موافق	اميل الى الموافقة	اميل الى عدم الموافقة	لا اوافق
36. من السهل الحصول على سلاح حي في إسرائيل (n = 301)	42.5	49.5	4.7	3.3
37. من السهل الحصول على سلاح حي في ام الفحم (n = 301)	55.8	36.9	4.7	2.7
38. في السنوات الأخيرة يتفاقم استعمال السلاح الحي في المناطق السكنية (n = 301)	71.4	27.2	0.7	0.7
39. في السنوات الأخيرة يتفاقم استعمال السلاح الحي في المناطق السكنية في ام الفحم (n = 301)	69.4	29.9	0.3	0.3

سوف أقرأ على حضرتك بعض الأسباب التي من شأنها أن تؤثر على استعمال السلاح بشكل عنيف. درج من 1-5 مدى تأثير كل ظاهرة مما يلي على الاستعمال العنيف للأسلحة

	الى حد كبير جدا	الى حد كبير	الى حد قليل	الى حد متوسط	الى حد قليل جدا
40. سهولة الحصول على السلاح (n = 302)	41.1	51.0	3.3	3.0	1.7
41. المتاجرة بالمخدرات (n = 302)	51.0	40.1	7.3	1.3	0.3
42.تواجد قليل للشرطة (n = 302)	43.4	26.8	18.2	9.3	2.3
43. عقاب غير رادع ضد مجرمي العنف (n = 302)	65.2	30.5	2.3	0.7	1.3
44. قروض من قبل السوق السوداء (n = 302)	59.3	36.8	2.6	0.3	1.0
45. تواجد عصابات إجرامية في البلدة (n = 302)	62.3	32.5	4.0	0.3	1.0

سوف أقرأ على حضرتك بعض الخطوات التي بإمكان الدولة القيام بها للحد من جرائم العنف. درج من 1-5 مدى أهمية كل واحدة منها في تقليص جرائم العنف

	مهم بمدى كبير جدا	مهم بمدى كبير	مهم بمدى كبير الى حد ما	مهم بمدى غير كبير	مهم بمدى غير كبير بالمرة
46. التشديد على إعطاء تصاريح للحصول على سلاح (n = 302)	48.7	39.1	10.3	0.0	2.0
47. نشاط يهدف الى تقليص الاستعمال والمتاجرة بالمخدرات (n = 301)	56.8	30.6	11.0	1.0	0.7
48. زيادة عدد الشرطيين الذين يعالجون ويتابعون جرائم العنف (n = 301)	47.8	25.2	18.3	5.0	3.7

49. التشديد في معاقبة مرتكبي جرائم العنف (n = 302)	68.9	26.8	3.6	0.3	0.3
50. حملات متكررة بهدف جمع ومصادرة الأسلحة غير القانونية(n = 302)	65.2	29.5	5.3	0.0	0.0
51. تحسين العلاقة الشائكة ما بين الشرطة والمجتمع العربي (n = 302)	46.7	24.8	18.9	7.3	2.3

الى أي مدى أنت على استعداد ان يكون لك دور في مكافحة العنف في بلدك؟

الى مدى كبير جدا	14.7
الى مدى كبير	10.4
الى حد ما	22.4
الى مدى قليل	33.4
الى مدى قليل جدا	19.1

بالنسبة لكل مؤسسة مما يلي أشر الى مدى رضاك من نجاعة عملها فيما يخص تقليص ظاهرة العنف

	راض جدا	راض	راض الى حد معين	غير راض	غير راض أبدا
53. شرطة إسرائيل (n = 302)	1.7	2.0	15.6	48.7	32.1
54. جهاز القضاء (n = 301)	1.0	9.3	31.6	36.5	21.6
55. الحكومة (n = 301)	0.3	5.3	17.3	52.2	24.9
56. البلدية (n = 302)	6.3	32.8	44.4	10.6	6.0
57. الكنيست (n = 302)	1.7	4.6	31.1	46.4	16.2

5.0	14.6	36.5	37.9	6.0	58. جهاز التربية والتعليم (n = 301)
5.3	14.0	43.9	26.2	10.6	59. الرفاه الاجتماعي (n = 301)
6.3	8.3	10.6	45.7	29.1	60. العائلة (n = 302)
3.3	6.3	21.9	42.1	26.5	61. المؤسسات الدينية (n = 302)
6.3	20.9	46.4	20.2	6.3	62. وسائل الاعلام (n = 302)
9.6	22.5	27.5	30.5	9.9	63. قادة المجتمع العربي (n = 302)

64. بالنسبة لتواصلك الاخير مع الشرطة، كيف كنت تقييم المعالجة ؟

1.	المعالجة كانت جيدة جدا	7.7
2.	المعالجة كانت جيدة	24.8
3.	المعالجة كانت سيئة	31.6
4.	المعالجة كانت سيئة جدا	35.9
5.	غير ملائم	60.7

كيف كنت تقيم عمل الشرطة في ام الفحم في كل واحد من المجالات التالية:

	بشكل جيد جدا	بشكل جيد	بشكل مقبول	بشكل غير جيد	بشكل غير جيد بتاتا
65.محاربة العنف في ام الفحم (n = 302)	0.3	3.6	7.3	52.6	36.1
66. المحافظة على ممتلكات المواطن في ام الفحم (n = 302)	0.7	5.6	16.6	40.1	37.1
67. محاربة منظمات الاجرام في ام الفحم (n = 302)	0.7	2.6	6.0	41.4	49.3
68. مواجهة المتاجرة وتعاطي المخدرات في ام الفحم (n = 302)	1.3	3.0	7.0	41.7	47.0
69. التعامل مع دفع رسوم الحماية (الخاوة) في ام الفحم (n = 301)	0.7	2.0	7.3	36.5	53.5
70. التعامل مع النظام العام في ام الفحم (n = 302)	1.3	6.0	23.8	39.4	29.5
71. المحافظة على أمن المواطن في ام الفحم (n = 302)	2.0	3.3	13.6	45.0	36.1
72. تطبيق القانون والنظام في ام الفحم (n = 302)	2.6	7.6	19.9	37.1	32.8
73. تطبيق قوانين السير في المجتمع العربي (n = 302)	11.9	18.9	30.5	26.5	12.3
74. تطبيق تعليمات الكورونا في ام الفحم (n = 302)	11.6	21.2	28.5	26.5	12.3

أجب من فضلك عن الأسئلة التالية:

ما هو احتمال تقديمك لشكوى في الشرطة في حال

	بمدى كبير جدا	بمدى كبير	بمدى كبير الي حد ما	بمدى غير كبير	بمدى غير كبير بالمرة
75. تعرضتم أنتم أو أحد أفراد أسرتكم للمس بالممتلكات الخاصة: السرقة مهاجمة أو تدمير ممتلكات (n = 302)	13.2	23.5	21.5	24.2	17.5
76. تضررتم أنتم أو أحد أفراد أسرتكم من جريمة عنف: اعتداءات تهديد بالاعتداء، التسبب بعاهة، طعن، إطلاق رصاص (n = 302)	24.8	19.5	20.2	20.2	15.2
77. تعرضتم لاعتداءات جنسية (تحرش جنسي، اغتصاب) (n = 302)	18.2	19.5	20.5	16.6	25.2

78. في حال تعرضت أو أحد أفراد أسرتك لجريمة عنف أو تهديد بالاعتداء والتسبب بعاهة، طعن، إطلاق رصاص. الى من ستتوجه لمعالجة الامر؟

1. للشرطة	46.6
2. للعائلة	30.2
3. للأصدقاء	8.7
4. الاخذ بالثأر والرد بالمثل	6.4
5. أتوجه لجهات تحميني	6.0
6. آخر	2.0

79. ما مدى ثقتك بشرطة اسرائيل؟

1. ثقة كاملة	3.0
2. ثقة	6.3
3. ثقة معينة	35.4
4. لا توجد ثقة	30.5
5. لا توجد ثقة بالمرة	24.8

باي مدى انت راض او غير راض من الخدمات التالية التي تقدمها بلدية ام الفحم:

	بشكل جيد جدا	بشكل جيد	بشكل مقبول	بشكل غير جيد	بشكل غير جيد بتات
81. نظافة شوارع المدينة وتفريغ حاويات القمامة (n = 302)	12.9	26.2	32.8	22.5	5.6
82. معالجة وصيانة البنية التحتية: شوارع، ارصفة واضاءة (n = 302)	11.6	26.8	37.4	19.5	4.6
83. الشرطة الجماهيرية وتحسين الإحساس بالامن (n = 302)	4.3	15.9	30.5	36.8	12.6
84. المتنزهات وحدائق التسلية في المدينة (n = 299)	7.4	30.1	35.1	20.1	7.4
85. التعامل مع النظام العام في ام الفحم (n = 299)	12.4	26.1	36.8	17.7	7.0
86. الأنشطة التي تبادر اليها البلدية للشباب في المدينة (n = 298)	13.1	32.9	42.6	8.4	3.0
87. الأنشطة في المراكز الجماهيرية (n = 298)	14.1	32.6	39.9	11.4	2.0
88. مستوى التعليم في المدينة بشكل عام (n = 299)	18.1	42.5	29.4	8.0	2.0

89. مستوى خدمات الرفاهية بالمدينة (n = 299)	10.7	32.4	38.1	14.4	4.3

باي مدى, حسب رأيك, تحسين في النواحي التالية قد يكون عاملا ناجعا في تقليص العنف؟

	بشكل جيد جدا	بشكل جيد	بشكل مقبول	بشكل غير جيد	بشكل غير جيد بتات
90. نظافة شوارع المدينة وتفريغ حاويات القمامة(n = 302)	12.6	30.1	34.8	14.9	7.6
91. معالجة وصيانة البنية التحتية: شوارع، , ارصفة اضاءة (n = 302)	20.2	30.8	32.5	10.9	5.6
92. الشرطة الجماهيرية وتحسين الإحساس بالأمن (n = 302)	19.9	29.8	22.5	23.2	4.6
93. المتنزهات وحدائق التسلية في المدينة (n = 302)	20.9	35.8	34.1	7.0	2.3
94. الأنشطة التي تبادر اليها البلدية من اجل الشباب في المدينة(n = 301)	35.2	38.5	18.3	6.6	1.3
95. المعلومات والمنشورات التي تنقلها البلدية للسكان (n = 302)	26.5	33.8	25.2	9.6	5.0
96. مستوى التعليم في المدينة بشكل عام (n = 302)	36.4	43.7	16.9	2.6	0.3
97. مستوى التعليم في المدينة بشكل عام (n = 302)	36.1	45.4	15.6	3.0	0.0

98. مستوى خدمات الرفاهية بالمدينة (n = 302)	33.8	34.4	20.2	10.3	1.3
99. مستوى العمالة (التشغيل) في المدينة (n = 302)	44.0	29.1	14.2	6.3	6.3
100. الأنشطة التثقيفية لمناهضة العنف (n = 300)	40.3	32.0	20.7	6.7	0.3

والآن ننهي بأسئلة عنك

101. الجنس:

1. ذكر 50.8
2. أنثى 49.2

102. من ناحية التمسك بالدين، هل تعتقد بأنك اليوم:

1. متدين جداً 14.3
2. متدين 37.5
3. متدين بقدر ما 34.6
4. غير متدين 12.3
5. غير متدين بالمرة 1.3

103. معدل المصروف الشهري للأسرة العربية في إسرائيل هو 14،500 شيكل. هل تنفق عائلتك شهريا:

1. أعلى بكثير من المعدل 5.6
2. أعلى من المعدل 24.2
3. مثل المعدل 28.8

4. أقل من المعدل	31.8
5. أقل بكثير من المعدل	9.6

104. أي من بين الهويّات التّالية هي الأهم بالنسبة لك؟

1. كونك مواطناً إسرائيليًا	9.3
2. كونك مسلمًا	54.3
3. كونك فلسطينيًا	36.4

105. كيف تعرّف هويّتك، لو طلب منك اختيار إحدى الإمكانيات التّالية؟

1. عربي	13.6
2. عربي إسرائيلي	9.3
3. عربي في إسرائيل	8.3
4. إسرائيلي	0.7
5. عربي فلسطيني	22.8
6. فلسطيني إسرائيلي	2.6
7. فلسطيني في إسرائيل	9.3
8. عربي فلسطيني في إسرائيل	28.5
9. فلسطيني	4.3

106. الجيل (بالسنوات) ________

107. الوضع الاجتماعي:

1. أعزب	21.9
2. متزوج	73.1
3. مطلق / منفصل	2.3
4. أرمل	2.7

108. مستوى الثقافة:

1. لم أتعلم	1.0
2. أنهيت تعليمي الابتدائي	12.7
3. أنهيت تعليمي الثانوي	49.8
4. حاصل على لقب ب.أ	29.4
5. حاصل على لقب م.أ	6.7
6. حاصل على لقب الدكتوراه	0.3

109. في أي حارة/حي انت تسكن؟

1. حي الجبارين	14.9
2. حي المحاميد	14.9
3. حي المحاجنة	14.9
4. حي اغبارية	19.9
5. حي الظاهر	9.9
6. حي المعلقة	5.0
7. حي العقادة	5.3
8. حي البيار	5.0
9. حي سويسة	5.3
10. حي قطاين الشومر	5.0

מוסד שמואל נאמן
למחקר מדיניות לאומית

יוזמות אברהם
مبادرات ابراهيم
ABRAHAM INITIATIVES

Survey of Attitudes of the Residents of

Umm El-Fahm

vis a vis Phenomena of Violence & Crime AND Level of Satisfaction with the Municipality

Dr. Nohad A'li

[Abstract]

A survey of personal and community security was conducted in the city of Umm al-Fahm during the months of November-December 2021. The survey dealt with the personal security of residents of the city, their relationship to and with the police, and examined the satisfaction of the inhabitants of the city with the City Council and its departments in general, and with the eradication of violence, in particular. The population included in the survey was the adult inhabitants of the city.

The following conclusions emerged from the survey:

- The residents of Umm al-Fahm are exceedingly concerned about the prevalence of violence (general violence, crime, gunshots and the use of weapons), and are least concerned with the political phenomena linked to the Arab population (stalemate in the peace process between Israel and the Palestinians, inequality between Jews and Arabs in Israel, and the state of democracy in Israel).

- Inhabitants of the city expressed their greatest fear of being injured due to violent crime and their least fear of injury through sexual crimes. It is possible that this is explained, among other things, also by the minimal injuries in practice, from sexual crimes, and much more, from violent crimes (use of cold or hot weapons).

- A majority of the inhabitants of Umm al-Fahm feel a lack of personal security in their city. The area that arouses the greatest feelings of insecurity among the inhabitants is the streets; the least insecurity is felt in personal homes.

- A majority of the inhabitants of the city who experienced violence did not know the attacker. Among those who did know the attacker, the majority stated that it was a person not included in defined categories (stranger, neighbor, acquaintance, family member or work mate).

- The great majority of the city's inhabitants (97%) reported an increase in the level of violence in the city compared to previous years.

- Regarding attitudes toward hot weapons, the city's inhabitants were most in agreement when relating to the city itself, and less so regarding more general frameworks -- related both to the ease of obtaining hot weapons and to their increased use. The most common factor in the use of hot weapons that was mentioned, was the light punishment for violent crimes, while the least common factor mentioned was the minimal presence of police.

- Regarding actions to reduce the violence, the inhabitants of the city saw the greatest importance was attached to making the punishment for violent crime more severe, and the least important action was improving relations with the police.

- More than half of the inhabitants of the city are prepared to take only minimal part in the fight against violence in th city.

- The respondents were most satisfied with their own families, and least satisfied, with Israeli police, with regard to the effectiveness of actions to reduce violence. Regarding

relations with the police, only a third indicated that their treatment by the police in their last contact with them was good or very good. A higher level of satisfaction with the police was found with regard to implementation of Corona rules – while the least satisfaction related to dealing with extortion of protection payments.

- The interviewees in the survey expressed the most willingness to report on victims of violent crime, and the least willingness, to report on sex crimes. A majority of those who responded to our survey noted that they would turn to those who are not the police during injury from violent crime.

- And finally, fewer than a tenth of those surveyed expressed some trust, or great trust, in the police.

The respondents in the survey also related to the actions of the City Council toward violence in the city.

- The greatest degree of satisfaction with the City Council was recorded regarding the level of general education in the city, and the last degree of satisfaction, with the city police.

- The level of general education was also stated as the most significant area for potentially reducing the level of violence in the city. In contrast, the improvement of cleanliness and trash removal was according to respondents the least important factor for reducing violence in the city.

- Regarding violence in the community, around two thirds of the respondents reported that neither they nor members of their families were injured by violence in the city.

- In addition, around 46% of the respondents do not make purchases outside the city, but an additional 41.4% do prefer at times to make purchases outside Umm al-Fahm, because of the rising violence in the city.

The **results** of our survey raise a complex picture related to violence in this community. It appears that violence in the city occurs to such a great extent, that violence and crime and their perpetrators are phenomena that are most worrisome and cause the greatest fears of the inhabitants. In contrast, it appears that trust in government institutions is low, and is liable to be an obstacle in everything related to collaboration with the inhabitants, for the purpose of defeating violence in the city.